

समृद्धिका लागि वन परियोजना
समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम

कार्यक्रम सञ्चालन तथा कार्यान्वयन कार्यविधि २०८०

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई
नेपाल

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

विषय सूची

भाग-१	1
परिचय	1
१.१ पृष्ठभूमि तथा परियोजना परिचय	1
१.२ संक्षिप्त	3
१.३ परिभाषा	3
१.४ कार्य सञ्चालन प्रक्रिया	4
१.५ कार्यक्रम कार्यान्वयन विधि	6
१.६ कार्यक्रम अनुगमन तथा मुल्याङ्कन विधि	6
भाग-२	8
संभाग बमोजिम कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि	8
२.१ संस्थागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कम्पोनेन्ट (Component-1)	8
२.१.१ वन तथा वातावरण सम्बन्धी प्रदेश ऐन, नियमावली, निर्देशिका तथा कार्यविधि तयारी/संशोधन	8
२.१.२ प्रदेश स्तरीय सरोकारवाला सहभागिता योजना तयारी तथा कार्यान्वयन	8
२.१.३ वन श्रमिक/श्रमिकहरुको कार्य स्थल सम्बन्धि मापदण्ड तथा पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षा सम्बन्धि निर्देशिका तर्जुमा	9
२.१.४ सहरी वन व्यवस्थापन सम्बन्धी निर्देशिका	10
२.१.५ वन विरुवा उत्पादन सम्बन्धी मापदण्ड	10
२.१.६ वन क्षेत्रगत सुशासन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि (डिभिजनल वन कार्यालयका कर्मचारी तथा अन्य)	11
२.२ दिगो वन व्यवस्थापन तथा वृक्षरोपण संभाग (समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन) (Component-2)	12
२.२.१ दिगो वन व्यवस्थापन (समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन) (Component 2.1)	12
२.२.१.१ सामुदायिक वनको विधान र कार्ययोजना नवीकरणको सहयोग ।	12
२.२.१.२ सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन योजना तयारी (साविकका सामुदायिक वनहरुमा नवीकरण)	12
२.२.१.३ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन, विधान, कार्ययोजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण	13
२.२.१.४ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नवीकरण	13
२.२.१.५ सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन र वन हस्तान्तरण (विधान तथा कार्ययोजना तयारी)	13
२.२.१.६ साझेदारी वनको दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारी/नवीकरण /सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित साझेदारी वन नवीकरण (कार्ययोजना र विधान)	14
२.२.१.७ सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित साझेदारी वन उपभोक्ता समूह गठन कार्ययोजना तयारी एवम वन हस्तान्तरण	14
२.२.१.८ कबुलियती वन उपभोक्ता समूह को कार्ययोजना नवीकरण (कार्ययोजना र विधान)	15
२.२.१.९ कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको गठन विधान कार्ययोजना तयारी र हस्तान्तरण	15
२.२.१.१० कबुलियती वन कार्ययोजना कार्यान्वयन गोष्ठी	15
२.२.१.११ वन डढेलो नियन्त्रण, व्यवस्थापन तथा योजना कार्यान्वयन	16

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.२.१.१२ वन्यजन्तुको संरक्षण र व्यवस्थापन	16
२.२.१.१३ दिगो वन व्यवस्थापन तथा समृद्धिका लागि वन परियोजना मन्त्रालय स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी । क्षमता अभिवृद्धि तालिम (मन्त्रालय, वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र आदी)	17
२.२.१.१४ वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित/दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी उपभोक्ता समूहहरूलाई तालिम	18
२.२.१.१५ गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी एवम् कर्मचारीहरूका लागि कृषि वन प्रणाली तथा भू-जलाधार सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयनका सम्बन्धि तालिम । समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम	18
२.२.१.१६ गाँउपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी एवम् कर्मचारीहरूका लागि कृषि वन प्रणाली तथा कार्य सम्पादनमा आधारित वृक्षरोपण अनुदान व्यवस्थापनका लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	19
२.२.१.१७ समृद्धिका लागि वन परियोजनामा भर्ना भएका वन प्राविधिक/फोकल पर्सनहरूलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा वन ऐन, नियम र नीति सम्बन्धी अभिमुखीकरण गोष्ठी/तालिम	21
२.२.१.१८ सामुदायिक वन तथा कबुलियति वन उपभोक्ता समूहको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)	21
२.२.१.१९ साझेदारी वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)	22
२.२.१.२० सामुदायिक वन भित्र रहेको संवेदनशील वन क्षेत्रको पुनःस्थापित (हट स्पोट), (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)	23
२.२.१.२१ समुदायमा आधारित वन क्षेत्र भित्र क्षतिग्रस्त जमिनको पुनर्स्थापनाका लागि समुदाय मार्फत सहयोग, (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)	24
२.२.१.२२ वृक्षरोपण क्षेत्र वा वन व्यवस्थापन क्षेत्रमा सहयोगी भू तथा जल संरक्षण सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयनका लागि समुदायहरूलाई अनुदान सहयोग (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम / वृक्षरोपण अनुदान कार्यक्रम)	24
२.२.१.२३ समुदायमा आधारित वनका पदाधिकारीहरूलाई क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धि ३ दिने तालिम	25
२.२.१.२४ डिभिजन वन कार्यालय/सब डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया गोष्ठी /अन्तर नगरपालिका र डिभिजनल वन कार्यालय बीच समन्वय बैठक/गोष्ठी	26
२.२.१.२५ निजि वन सम्बन्धी संघसंस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि तालिम/गोष्ठी	27
२.२.१.२६ वन तथा वातावरण सँग सम्बन्धीत सरोकारवालाहरू सँगको अन्तरक्रिया गोष्ठी	29
२.२.१.२७ दुई वर्षे वन विरूवा उत्पादन तथा वितरण	30
२.२.१.२८ तिन वर्षे फलफूल, वन विरूवा (शोभायमान समेत) उत्पादन खरिद तथा वितरण	31
२.२.१.२९ नर्सरी मर्मत/व्यवस्थापन	31
२.२.१.३० वन सम्बन्धी प्रचार सामग्री छपाई तथा वितरण	32
२.२.१.३१ उपभोक्ता समूहहरूको लागि अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम	32
२.२.१.३२ सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन अभ्यास सम्बन्धी प्रकाशन अनुसन्धान असल अभ्यास दस्तवेजीकरण तथा अन्य प्रकाशन	33
२.२.१.३३ वन पैदावार सङ्कलन योजना कार्यान्वयन लागि आवश्यक साना औजार एवम् व्यक्तिगत सुरक्षा सामग्री खरिद तथा वितरण	34
२.२.१.३४ वन पैदावार सङ्कलन सम्बन्धि तालिम	34
२.२.१.३५ वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास	35
२.२.१.३६ दिगो वन व्यवस्थापन तथा सम्बर्द्धन प्रणाली कार्यान्वयन सुदृढीकरण गोष्ठी । दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धि गोष्ठी सम्मेलन आदिमा सहभागिता । समिक्षा गोष्ठी आदी /सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धि समिक्षा गोष्ठी	36
२.२.१.३७ सुधारिएको वन पैदावार घाटगद्दी/डिपो निर्माण	37
२.२.१.३८ अन्तर प्रदेश अवलोकन अध्ययन भ्रमण । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाई कर्मचारीहरूको क्षमता विकास तालिम गोष्ठी तथा अध्ययन भ्रमण । सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धि अध्ययन भ्रमण	38
२.२.१.३९ साझेदारी वनका पदाधिकारीहरूका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा एवम् लै. सा. स. मैत्री दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम /वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारूप एवं लैङ्गिक समता, सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि	40
२.२.१.४० सामुदायिक वनका पदाधिकारीहरूका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा एवम् लै.सा.स. मैत्री दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम	41
२.२.२ दिगो वन व्यवस्थापन तथा वृक्षरोपण कम्पोनेन्ट (निजि तथा सार्वजनिक क्षेत्रमा वृक्षरोपण) (Component-2.2)	42

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.२.२.१ वृक्षरोपणको नर्सरी निर्माण/मर्मत/व्यवस्थापन विरुवा उत्पादन	42
२.२.२.२ कृषि वन एवम् भू तथा जल संरक्षण सम्बन्धी क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनका लागी सार्वजनिक जग्गा पहिचान तथा नक्शाङ्कन	43
२.३ वन उद्यम विकास तथा प्रवर्द्धन (Component-3)	44
२.३.१ वनमा आधारित उद्यम/उद्योग/ विकासका लागि /संघसंस्थाहरूसँग उद्यम प्रवर्द्धन सम्बन्धी/ सरोकारवालाहरूको बैठक /अन्तरक्रिया /समिक्षा/ गोष्ठी	44
२.३.२ वनमा आधारित उद्यम तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धित वित्तीय संस्थाहरूलाई अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	44
२.३.३ वनमा आधारित उद्यम/उद्योगसँग सम्बन्धित/ऐन नियम तथा/ श्रमिकको/श्रमिकहरूलाई पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धित सचेतना/क्षमता विकास कार्यक्रम	45
२.३.४ वनमा आधारित उद्योग तथा वित्तीय संस्था संयोजनका लागि वन प्राविधिक (सेवा परामर्शी)	46
२.३.५ वनमा आधारित लघु, साना, मझौला उद्यम विकासका लागी क्षमता अभिवृद्धि सहयोग सेवा प्रदायक मार्फत (व्यवसायिक योजना तयारी तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट ऋण प्रवाहका लागि प्रस्तावना तयारी)	47
२.३.६ वनमा आधारित उद्यम विकासका लागि व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरूको लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	49
२.३.७ उद्यम तथा वित्तीय संस्थाका कर्मचारीहरूका लागि वनमा आधारित उद्यम विकास सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि तालिम	50
२.३.८ विमा दायित्व सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	51
२.३.९ वनमा आधारित उद्योग सम्बन्धि गोष्ठी तथा सम्मेलनमा सहभागिता	52
२.४ आयोजना अनुगमन मूल्याङ्कन एवम् सुशासन कम्पोनेन्ट (Component-4)	53
२.४.१ प्रादेशिक परियोजना निर्देशिक/समन्वय समितिको बैठक	53
२.४.२ दिवस/आयोजना शुभारम्भ/समारोह/प्रचार प्रसार	53
२.४.३ टिम बिल्डिङ वर्कशप	53
२.४.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन खर्च । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन ईकाईबाट फिल्ड अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	54
२.४.५ दिगो वन व्यवस्थापन कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण	55
२.४.६ दिगो वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण तथा सहजीकरण (डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) । सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको अनुगमनका लागि डिभिजनल वन कार्यालयको लागि सहयोग	56
२.४.७ फर्निचर तथा फिक्चर	57
२.४.८ प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाइका विज्ञ (वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद, वन तथा उद्यम, सामाजिक सुरक्षा, वातावरणीय सुरक्षा, अनुगमन मुल्यांकन तथा ज्ञान व्यवस्थापन)	57
२.४.९ वन व्यवस्थापनको लागि सहजीकरण गर्ने वन प्राविधिक	59
२.४.१० अन्य परियोजना व्यवस्थापनका लागि सहयोगी सेवा (रिसेप्सनिस्ट, ह.स.चा., का.स. लगायत)	59
२.४.११ भ्रमण खर्च	59
२.४.१२ विमा तथा नवीकरण	59
२.४.१३ कार्यालयको कर्मचारी तथा पाहुनाको लागि चिया/कफी आदि खर्च	59
२.४.१४ परियोजना सम्बन्धी सामग्रीहरू प्रकाशन र वितरण तथा वेब साईट संचालन	60
२.४.१५ अन्य विविध खर्च	60
भाग ३	62
अनुगमन तथा प्रतिवेदन	62
५.१ विस्तृत कार्यान्वयन योजनाको तयारी	62
५.२ स्थलगत अनुगमन/मूल्याङ्कन	62
५.३ कार्य सम्पादन प्रतिवेदन	63
५.४ वार्षिक कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन	63

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

५.५ त्रैमासिक/वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	63
५.६ परिणाम खाकामा झल्किने प्रगति	63
५.७ प्रगति विवरणको अभिलेख राख्ने तथा प्रतिवेदन	64
भाग ४	65
वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी प्रावधान	65
४.१ वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा	65
४.२ वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापनको खाका	67
४.२.१ परियोजनाको संभाग १ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरूको लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरू:	67
४.२.२ संभाग २ अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूका लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरू	67
४.२.३ परियोजनाको संभाग-३ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरूका लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरू	69
४.२.४ परियोजनाको संभाग १-३ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरूको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा प्रभाव पूर्व सान्दर्भिकता छनौट	69
४.३ सार्वजनिकरण	70
४.४ गुनासो निवारण संयन्त्र	70
४.४.१ गुनासो निवारण संयन्त्रको प्रक्रियाहरू	71
४.४.२ स्थानीय तहको सरकारहरूमा परेको गुनासो व्यवस्थापन बारेमा भएको व्यवस्था	71
४.४.३ प्रदेशतहको सरकार	72
४.४.४ गुनासो सम्बन्धी लगबुक	72
४.४.५ परियोजनाको गुनासो निवारण संयन्त्रका जिम्मेवारीहरू	72
४.४.६ संघीय तहको सरकार	73
४.४.७ गुनासोका लागि सम्पर्क व्यक्तिहरू	74
अनुसूचीहरू	
अनुसूची १. तालिम / गोष्ठी / अन्तरक्रिया/ सभा / सम्मेलन बारेको अभिलेख	75
अनुसूची २ सम्बर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरूको विवरण	76
अनुसूची ३ : सम्बर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वनको नया कार्य योजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरूको विवरण	77
अनुसूची ४ : समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत भएका उपलब्धिहरू	78
अनुसूची ५ वित्तीय प्रतिवेदनका फारमहरू	79
अनुसूची ६: Initial Screening sample and details on Environmental risks of the proposed activities	89
अनुसूची ७: ESS screening process and verification	102

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

भाग-१

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि तथा परियोजना परिचय

समृद्धिका लागि वन परियोजनाका मुख्य उद्देश्यहरू दिगो वन व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने, वनबाट प्राप्तहुने फाइदाहरू वृद्धि गर्ने र नेपालका मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशस्थित छनौट गरिएका पालिकाहरूभित्र खुद हरित ग्याँस उत्सर्जन न्यूनीकरणमा योगदान गर्ने हो ।

संभागहरू

यस परियोजनाअन्तर्गत ४ वटा संभागहरू छन् ।

- क. नयाँ सरकारको संरचनाका लागि सहयोग तथा दिगो वन व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने योजना तथा क्षमता विकास,
- ख. समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन तथा साना जग्गाधनीका वृक्षरोपणहरू
- ग. वन उद्यमहरूको सुधार तथा विकास, र
- घ. परियोजनाको सुशासन, अनुगमन तथा सिकाई ।

यस परियोजना कार्यान्वयनबाट प्राप्त हुने छोटो र मध्यम अवधिका प्रतिफलहरूले वनको समग्र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यो परियोजना दिगो वन व्यवस्थापनको सम्भाव्यताका लागि उपयुक्त भएको, वनमाआधारित साना तथा मझौला उद्यमहरूका लागि सुहाँउदो भएको र 'तराई भू-परिधि क्षेत्र भित्र' उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रमको लागि तिनको महत्व भएकोले मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशमा कार्यान्वयन भइरहेको छ ।

परियोजनाको अवधि

यो परियोजना सन् २०२१ को जुलाई १६ तारिख अर्थात वि.स. २०७८ साल, श्रावण १ गतेदेखि शुरू भएको र सन् २०२५ को सेप्टेम्बर ३० तारिख अर्थात वि.स. २०८२ साल, आश्विन १४ गते समाप्त हुनेछ ।

परियोजनाको क्षेत्र तथा लाभग्राहीहरू

परियोजना कार्यान्वयनको लागि मधेश र लुम्बिनी प्रदेशमा कुल ५० वटा पालिकाहरू छनौट गरिएको छ । संघीय—तहका वन क्षेत्रका निकायहरू, प्रदेश—तहका मन्त्रालयहरू, प्रदेश वन निर्देशनालयहरू, डिभिजन तथा सव—डिभिजन वन कार्यालयहरूलाई क्षमता विकासको सहयोग उपलब्ध गरिनेछ । राष्ट्रिय वनको १५,००० हेक्टर भन्दा बढी भू—भाग मध्य—पहाड, चुरे र तराईस्थित करिब १०,००० घरधुरीहरू संलग्न रहेका लगभग १०० वटा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरूलाई हस्तान्तरण गरिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

तराईमा स्थानीय तहका सरकारले लगभग १,३५० हेक्टर वन करिव ४,५०० वटा गरिब घरधुरीहरूको फाइदाको लागि करिव २७५ वटा सार्वजनिक भू व्यवस्थापन समूहहरू स्थापनाको लागि सहयोग गर्नेछन् । मधेश र लुम्बिनी प्रदेशका करिव १६,००० किसानहरूलाई तिनीहरूको लगभग ५,००० हेक्टर निजी जग्गामा छिटो हुर्कने रुखहरू लगाउनका साथै कृषि वन स्थापना गर्न सहयोग गरिनेछ । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरू र किसानहरूलाई दिगो रूपमा व्यवस्थापन गरिएका वनहरू र वृक्षरोपण गरी हुर्काइएका वनहरूबाट काष्ठ तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारहरू सङ्कलन गर्न र बजार पहिचान गर्न सहयोग गरिनेछ ।

परियोजना सञ्चालन कार्यविधिको उद्देश्यहरू

यस कार्यविधिको उद्देश्य नेपाल सरकारको संघीय वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतको परियोजना व्यवस्थापन इकाई, मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेश स्थित वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत रहेका प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईहरू, निर्देशक समितिहरू, कार्यान्वयनमा रहेका पालिकाहरू, एजेन्सीहरू लगायत अन्य सबै सान्दर्भिक संस्थाहरू, सरोकारवालाहरू, सेवा प्रदायकहरू एवं लाभग्राहीहरूलाई मार्गनिर्देश गर्नु हो ।

यो कार्यविधि विश्व बैंक, अनुदान सम्झौता, परियोजना मूल्याङ्कन दस्तावेज र नेपालको विधान तथा कानूनमा उल्लिखित निर्देशनहरू बमोजिम तयार गरिएको छ । कुनै विरोधाभास भएमा अनुदान सम्झौतामा भएका प्रावधान अनुसार हुनेछ ।

यस कार्यविधिको उद्देश्यहरू निम्न अनुसार रहेको छ ।

- परियोजनाका कार्यक्रमहरू कसरी कार्यान्वयन गर्नेबारे दिशानिर्देश गर्ने,
 - परियोजना कार्यान्वयन हुने प्रमुख स्थानहरूमा आवद्ध सबै संघसंस्था र व्यक्ति विशेषहरूको भूमिका एवं दायित्वहरू बारे दिशानिर्देश गर्ने,
 - विश्व बैंकको आवश्यकताहरू बमोजिम सामानहरू खरीद, आर्थिक व्यवस्थापन, संस्थागत दायित्वहरूका साथै वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा वा रक्षणलाई ध्यानमा राखेर परियोजना सञ्चालन भएको छु छैन सुनिश्चित गर्ने, र
 - लक्षित परिणाम हाँसिल गर्नका लागि योगदान गर्दा पारदर्शिता र उत्तरदायित्व बहन गर्ने ।
- परियोजनाको कार्यान्वयनमा संलग्न भएका सबै पक्षहरूले यस कार्यविधिका प्रावधानहरूलाई अनिवार्य रूपमा अवलम्बन गर्नुपर्दछ । परियोजनाबाट सहयोग उपलब्ध गराइने सबै क्रियाकलापहरूमा र प्रक्रियाहरूमा वातावरणीय तथा सामाजिक प्रतिवद्धतासम्बन्धी योजना र वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापनको खाका लागु हुन्छ ।

यो कार्यविधि आ.ब. २०८०/८१ मा सञ्चालन हुने मधेश प्रदेशको ब.उ.शी.नं. ७०१०००१२ र लुम्बिनी प्रदेशको ब.उ.शी.नं. ३२९९११२१ बार्षिक क्रियाकलापहरूको लक्ष्य बमोजिम प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सहजता, एक रूपता एवम् मार्गदर्शन गर्न आवश्यक भएकाले समृद्धिका लागि वन परियोजना अन्तर्गत “समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम, कार्यक्रम सञ्चालन तथा कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८०” जारी गरिएको छ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

१.२ संक्षिप्त

यस कार्यविधिको नाम “समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम, कार्यक्रम सञ्चालन तथा कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८०” रहेको छ।

यो कार्यविधि आ.ब. २०८०/८१ को अवधिभर वन तथा वातावरण मन्त्रालय, मधेश तथा लुम्बिनी प्रदेश अन्तरगत रहेका निम्न बमोजिम कार्यालयहरू तथा निकायहरूमा लागु हुनेछ ।

- क. **मधेश प्रदेश:** वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तरगत प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई, प्रदेश वन निर्देशनालय तथा सप्तरी, सिरहा, धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही, रौतहट, बारा र पर्सा गरी ८ जिल्लाका ८ डिभिजन वन कार्यालयहरू एवं अन्तरगत सब डिभिजन वन कार्यालयहरू, दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रममा संलग्न हुने समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरू, कार्यक्रम सञ्चालन भएका २५ वटा पालिकाहरू तथा सेवा प्रदायक एवम् सेवा प्रदान गर्ने विज्ञहरू सबैमा लागू हुनेछ ।
- ख. **लुम्बिनी प्रदेश:** . वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तरगत प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई, प्रदेश वन निर्देशनालय तथा नवलपरासी बर्दघाट सुस्ता पश्चिम, रुपन्देही, कपिलबस्तु, पाल्पा, अर्घाखाँची, प्यूठान, दाङ, रोल्पा, बाँके, बर्दिया, गुल्मी तथा रुकुम पूर्व जिल्लाहरूका १४ डिभिजन वन कार्यालयहरू एवं अन्तरगतका सब डिभिजन वन कार्यालयहरू, दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रममा संलग्न हुने समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरू, कार्यक्रम सञ्चालन भएका २५ वटा पालिकाहरू तथा सेवा प्रदायक एवम् सेवा प्रदान गर्ने विज्ञहरू सबैमा लागू हुनेछ ।

१.३ परिभाषा

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

- “कार्यविधि” भन्नाले मधेश तथा लुम्बिनी प्रदेश सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई तथा २० जिल्लाका २२ वटै डिभिजन वन कार्यालयहरू एवं अन्तरगत सब डिभिजन वन कार्यालयहरू, दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रममा संलग्न हुने समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरू, कार्यक्रम सञ्चालन भएका ५० वटा पालिकाहरू तथा सेवा प्रदायक एवम् सेवा प्रदान गर्ने विज्ञहरू मार्फत वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नको लागि स्वीकृत कार्यविधिलाई सम्झनु पर्छ ।
- “निर्देशिका” भन्नाले परियोजना सञ्चालन निर्देशिका, २०७९ (Project Operations Manual 2023) र यसको संशोधन समेतलाई सम्झनुपर्दछ ।
- “मन्त्रालय” भन्नाले मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेश सरकारको वन सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्छ ।
- “सम्बन्धित निकाय” भन्नाले कार्यक्रम सञ्चालन गर्न तोकिएको निकायलाई सम्झनु पर्छ ।

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- “महाशाखा” भन्नाले प्रदेश अन्तरगत वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तरगतका महाशाखाहरू सम्झनु पर्छ ।
- “कार्यालय” भन्नाले वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई र डिभिजन वन कार्यालयहरूलाई सम्झनु पर्छ । यसले कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने इकाईहरूलाई समेत जनाउँछ ।
- “स्थानीय तह/पालिका” भन्नाले कार्यक्रम लागू हुने गरी निर्णय भएका जिल्लाका पालिकाहरू (महानगरपालिका, उप-महानगरपालिका, नगरपालिका तथा गाउँपालिका) सम्झनु पर्छ ।
- “प्रचलित कानून” भन्नाले संघ र प्रदेश सरकार, मधेश प्रदेश तथा लुम्बिनी प्रदेशले निर्माण गरेका तथा कार्यान्वयनमा रहेका कानूनहरूलाई जनाउँछ ।
- “वातावरण मैत्री क्रियाकलापहरू” भन्नाले यस कार्यविधि अनुरूप सञ्चालन हुने निर्माण सम्बन्धी क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा सकभर सिमेन्ट, फलामजस्ता वस्तुहरूको प्रयोग नगरी वा कम प्रयोग गरी स्थानीय स्तरमा प्राप्त हुने प्राकृतिक तथा जैविक सामग्रीहरू जस्तै: काठ, ढुङ्गा, माटो, खर आदि को प्रयोग गरी गरिने क्रियाकलापलाई सम्झनु पर्छ । सो शब्दले उद्यान, पार्कमा निर्माणजन्य क्रियाकलाप कम र हरियालीजन्य क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकता दिने समेतलाई जनाउँछ ।
- “विश्व वैङ्कको खरिद गाइडलाइन” भन्नाले विश्व वैङ्कबाट जारी भएको समृद्धिका लागि वन परियोजनाको हकमा लागू हुने गाइडलाइनलाई बुझाउँछ । यस शब्दले विश्व वैङ्कबाट जारी भएको समेतलाई जनाउँछ ।
- “कार्यान्वयन इकाई” भन्नाले परियोजनाको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाई, डिभिजन वन कार्यालय तथा अन्तरगत कार्यालयहरू, सेवा प्रदायकहरू, सेवा प्रदान गर्ने संघ संस्था एवम् निकायहरू, तथा पालिकाहरूलाई समेतलाई बुझाउँछ ।

१.४ कार्य सञ्चालन प्रक्रिया

स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम निम्न प्रक्रिया अवलम्बन गरी सञ्चालन गरिनेछ ।

- कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाई, प्रदेश वन निर्देशनालय र डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट गरिने छ । आवश्यकता अनुसार सेवा प्रदायकबाट सेवा लिएर पनि कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ । स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम प्राप्त भए पश्चात कार्यक्रम कार्यान्वयन योजना बनाई सरोकारवालाहरूको सहभागितामा सार्वजनिक गर्ने ।
- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको विषयगत विशिष्टीकरण र आवश्यकता अनुसार कार्यविभाजन गरी कर्मचारीहरूलाई जिम्मेवारी तोक्ने ।
- डिभिजन वन कार्यालयहरूले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरूका हकमा लागत इष्टिमेट सहितको कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रस्ताव तयार गरी विश्व वैङ्कको खरिद गाइडलाइन अनुसार प्रक्रिया पुरा गर्नु पर्ने भएमा पुरा गरी अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट स्वीकृत गराई मात्र गर्नु पर्ने ।
- क्रियाकलापहरूको प्रकृतिको आधारमा क्षेत्र निर्धारण गरी लक्षित समूह क्षेत्र, स्थानीय तहमा बैठक, छलफल र आवश्यकता अनुसार अन्तरक्रिया र गोष्ठी सञ्चालन गरी कार्यक्रम सञ्चालन हुने स्थानको पहिचान गर्ने ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- विषयगत प्राविधिकबाट कार्यक्रमको विस्तृत सर्वेक्षण, डिजाइन तथा लागत इष्टिमेट तयार गर्ने। कार्यालयमा विषयगत प्राविधिक नभएको अवस्थामा स्थानीय तह, प्रदेश तथा संघीय सरकारी कार्यालयका प्राविधिक वा निजि क्षेत्रबाट समेत सेवा खरिद गरी कार्य सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
- विशेष सीपयुक्त जनशक्ति आवश्यक पर्ने भएमा कार्यक्रम अवधिका लागि व्यक्ति वा सेवा करारमा लिएर सञ्चालन गर्ने।
- प्रदेश अन्तर्गतका कार्यालयहरूबाट सञ्चालन हुने तालिम तथा अनुसन्धानका विषयहरूमा सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई, प्राज्ञिक संस्था, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र लगायत विषयसँग सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरी सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
- यस कार्यविधि बमोजिम प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई, डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट सञ्चालन गरीने तालिम गोष्ठी, सेमिनार जस्ता नियमित कार्यहरू लक्ष्य अनुसारको प्रगति हासिल गर्न कार्यालयका मौजुदा जनशक्ति मार्फत अमानतमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
- वन विकास सम्बर्द्धन, संरक्षण, व्यवस्थापन सम्बन्धी विशिष्टीकृत कार्यहरू जस्तै वन नर्सरी निर्माण/मर्मत, विरुवा उत्पादन, वृक्षरोपण, तारबार, कार्ययोजना निर्माण, कार्ययोजना परिमार्जन, वन सर्भेक्षण आदि, अग्नीरेखा निर्माण/मर्मत, पानीपोखरी निर्माण/मर्मत, सरसफाइ, नियन्त्रित आगलागी Weeding, cleaning, thinning, सुधार कटान, हार्भेस्टिङ्ग आदि जस्ता विशुद्ध वनभित्र सञ्चालन हुनेहुँदा यस्ता कामहरूको लक्ष्य अनुसारको प्रगति हासिल गर्न बाहिरको सेवा प्रदायकबाट कार्य गराउँदा प्राविधिक कार्यमा कमजोर परिणाम आउने ठानेमा कार्यालयका मौजुदा जनशक्ति मार्फत प्रचलित विधि अपनाई अमानतमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
- लागत इष्टिमेट तयार गर्दा सम्भव भए सम्म मधेश तथा लुम्बिनी प्रदेश सरकार, अर्थ मन्त्रालयबाट तयार भएको स्वीकृत नर्मस, जिल्ला दररेट वा सम्बन्धीत स्थानीय तहको र नभएमा संघीय सरकारको स्वीकृत नर्मस र दररेटलाई आधार लिने।
- यस कार्यविधि बमोजिम सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता अभिवृद्धि तथा मूल्यांकन गर्ने कार्यका लागि कन्टिन्जेन्सी राख्न सकिने कार्यक्रमको हकमा प्रचलित नियमानुसार कन्टिन्जेन्सी रकम सहितको लागत इष्टिमेट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ। कन्टिन्जेन्सी रकम प्रचलित कानून अनुसार खर्च गर्न सकिनेछ।
- कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरे बमोजिम वा सरकारद्वारा स्वीकृत विकास कार्यहरू (नर्सरी निर्माण, विरुवा उत्पादन, वृक्षरोपण, गोडमेल, थिनिङ्ग, प्रुनिङ्ग, हारभेष्टिङ्ग, फेलिङ्ग इत्यादि) अमानतबाट गर्दा कम्तिमा वन सेवाको पाँचौ तह (रेञ्जर) को कर्मचारी ले प्रचलित नर्मस, निर्देशिका र मापदण्डहरूको अधिनमा रही लागत इष्टिमेट बनाई अधिकार प्राप्त अधिकारीको स्वीकृति लिई सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।
- लागत इष्टिमेटमा देहायका विषयहरू समावेश गर्ने:
 - कार्यक्रम/क्रियाकलापको शीर्षक
 - कार्यक्रम सञ्चालन हुने स्थान
 - कार्यक्रमको डिजाइन, नक्सा, इकाई, परिमाण, प्रति इकाई लागत र कुल लागत परिमाण अनुमान
 - स्रोत साझेदारीको अवस्था

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- कार्यक्रम सञ्चालनको लागि प्रस्ताव तयार गर्दा देहायका विषयहरू स्पष्ट खुलाउने
 - कार्यक्रमको नाम
 - कार्यक्रमको पृष्ठभूमि
 - कार्यक्रमको लक्ष्य र उद्देश्य
 - कार्यक्रम सञ्चालन हुने स्थान वा क्षेत्र
 - लक्षित समूह सम्बन्धी विवरण, लाभान्वित घरधुरी, जनसंख्या
 - कार्यक्रम सञ्चालन विधि र प्रक्रिया
 - कार्यक्रम शुरु हुने मिति, सम्पन्न गर्न लाग्ने अवधि र लागत इष्टिमेट
 - अपेक्षित उपलब्धीहरू
 - अनुगमन तथा मुल्याङ्कन
 - वातावरणीय तथा सामाजिक परीक्षण गर्नु पर्ने नपर्ने विषयहरू तथा जोखिम आकलन
- कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि कार्यक्रम सम्पन्नको प्रतिवेदन परियोजना सञ्चालन निर्देशिका २०७९ (Project Operational Manual-POM 2023) अनुसार परियोजनाको निर्दिष्ट फारम अनुसार डिभिजन वन कार्यालयहरूले प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा नियमित पेश गर्नु पर्नेछ । यस्तो प्रगति आवश्यकता अनुसार डिभिजन वन कार्यालयहरूले सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा समेत पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी एकमुष्ट सङ्कलन भएको प्रगति मासिक, त्रैमासिक, अर्धवार्षिक तथा वार्षिक रूपमा सङ्कलन गरी सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

१.५ कार्यक्रम कार्यान्वयन विधि

यसमा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू प्रचलित कानूनको अधिनमा रही तपसिल अनुसार सञ्चालन गरिनेछ ।

- अमानतबाट (कार्यालयले सम्पादन गर्ने नियमित कार्यहरू तथा सेवा प्रदायकबाट सम्पन्न गर्न नसकिने कार्यहरू)
- उपभोक्ता समूह वा समितिबाट
- ठेक्कापट्टाबाट
- सेवा प्रदायकबाट परामर्श सेवा खरिदबाट
- साझेदारी वा सम्झौताबाट
- आवश्यकता अनुसार सोझै खरिद कार्यबाट

१.६ कार्यक्रम अनुगमन तथा मुल्याङ्कन विधि

कार्यक्रमको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन तपसिल बमोजिम गरिनेछ ।

- वन तथा वातावरण मन्त्रालयले मन्त्रालयको अनुगमन योजना अनुसार नियमित रूपमा अनुगमन गरी पृष्ठपोषण दिने ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईले अनुगमन योजना तथा क्रियाकलाप अनुसारको अनुगमन सहयोगी पुस्तिका तयार गरी नियमित रूपमा अनुगमन गरी समयमै पृष्ठपोषण र गुणस्तर नियन्त्रण गर्ने ।
- अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन, २०७५ लुम्बिनी तथा २०७६ मधेशलाई समेत आधार बनाउनुपर्ने ।
- भौतिक निर्माणको कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि आयोजना स्थलमा सम्बन्धीत कार्यक्रमबाट नै खर्च व्यहोर्ने गरी सकभर काठको वा अन्य उपयुक्त होर्डिग बोर्ड राख्नु पर्ने ।
- कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रगति मासिक रूपमा सम्बन्धीत निकायमा पेश गर्नु पर्ने ।

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

भाग-२

संभाग बमोजिम कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि

२.१ संस्थागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कम्पोनेन्ट (Component-1)

२.१.१ वन तथा वातावरण सम्बन्धी प्रदेश ऐन, नियमावली, निर्देशिका तथा कार्यविधि तयारी/संशोधन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन तथा वातावरण सम्बन्धी आवश्यक ऐन, नियम, निर्देशिका, मार्गदर्शन, कार्यविधिहरू तयारी तथा आवश्यक परिमार्जनको लागि नीतिगत क्षेत्रमा सहयोग उपलब्ध गराई नीतिगत तथा रणनीतिगत क्षेत्रमा सुधार गर्न मद्दत गर्ने रहेको छ । कार्यक्रमको कार्यान्वयन निम्न अनुसार गरिनेछ ।

- प्रदेश स्तरमा आवश्यक पर्ने वन तथा वातावरण सम्बन्धी आवश्यकतानुसार, ऐन, नियम, रणनीतिक योजनाहरू, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड लगायत निर्माण गर्न सकिनेछ ।
- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार विभिन्न कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्डहरू तयार गरिनेछ ।
- तयार गरिएको ऐन, नियम, रणनीतिक योजनाहरू, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड लगायतका सामग्रीहरूको प्रकाशन गर्न सकिनेछ ।
- कानून, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्डहरू निर्माणका क्रममा आवश्यकता अनुसार सरोकारवालाहरूसँगसँग राय सङ्कलन, समिति/कार्यदल बैठक, योजना तर्जुमा बैठक, परामर्श सेवा, गोष्ठी, लेखन, सम्पादन तथा छुपाई सम्बन्धी कार्यको साथै आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा आवश्यक परेमा होटलमा गोष्ठी/छलफल/अन्तरक्रिया गर्दा हलभाडा, सामग्री, खाना, खाजा, अन्य भाडा, ईन्धन, भत्ता लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजन बजेट उल्लिखित कार्यहरू सम्पादनका लागि अन्तरक्रिया, छलफल, विज्ञको पारिश्रमिक, बैठक, लेखन तथा सम्पादन, प्रकाशन लगायतको विविध कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ । यो कार्य सेवा प्रदायक समेत खरिद गरी सम्पन्न गर्न सकिनेछ ।

२.१.२ प्रदेश स्तरीय सरोकारवाला सहभागिता योजना तयारी तथा कार्यान्वयन

यस कार्यक्रमबाट प्रदेश स्तरीय सरोकारवालाहरूको सहभागिता गराई आवाधिक योजनाले तोकेको र उक्त आवाधिक योजनाका लक्ष्य पुरा हुने गरी स्थलगत रूपमा कार्यक्रमहरू पहिचान गरी विवरण तयार गर्ने र सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त योजना सम्बन्धी विवरण तथा सुझावलाई छलफलबाट अन्तिम टुङ्गो लगाउन प्रदेश स्तरीय परियोजना व्यवस्थापन इकाई (Provincial Project Management Unit, PPMU) ले आगामी वर्षका योजना तर्जुमा तथा चालु आ. व. का योजनाहरूको कार्यान्वयनका अवस्थाको समिक्षा गरी यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यक्रममा विनियोजन बजेट उल्लिखित कार्यहरू सम्पादनका लागि गोष्ठी, अन्तरक्रिया, छलफल, खाजा, खाना, इन्धन, मसलन्द तथा भत्ता लगायतको कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.१.३ वन श्रमिक/श्रमिकहरूको कार्य स्थल सम्बन्धि मापदण्ड तथा पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षा सम्बन्धि निर्देशिका तर्जुमा

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन श्रमिकहरूको कार्यस्थलमा स्वास्थ्य तथा सुरक्षा मापदण्ड र निर्देशिका निर्माण तथा प्रकाशन गर्नु रहेको छ । यस्तो खालको निर्देशिका तयार गर्दा यसको क्षेत्रहरू (Scope areas) निम्न बमोजिमका बुँदाहरूसमेतलाई मध्य नजर राखी तयार गर्नु पर्नेछ । विशेष गरी परियोजनाको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा ढाँचा तथा ज्यामी व्यवस्थापन योजना (Environmental and Social Safeguard Framework and Labour Management Plan) लाई आधार बनाइ तयार गर्नु पर्नेछ ।

- **जोखिम मूल्याङ्कन:** कुनै पनि क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा आइपर्ने जोखिम आकलन तथा मूल्याङ्कन ।
- **उपकरणहरूको उपयोग:** उपकरण, र व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (Personal Protective Equipements PPE) को उचित प्रयोग सहित वन-विशेष सुरक्षा प्रक्रियाहरूमा कामदारहरूलाई जानकारी । सबै कामदारहरूलाई सुरक्षा हेलमेट, पन्जा, आँखा सुरक्षा, श्रवण सुरक्षा, र टाढाबाट देखिने लुगाहरूबारे जानकारी तथा उपयोगको उपादेयता ।
- सम्भावित स्वास्थ्य जोखिम, आपतकालीन उद्धार, र प्राथमिक उपचारका उपायहरू ।
- वनको व्यवस्थापनको लागि उपयोग गर्ने औजार र उपकरणको सुरक्षित ह्यान्डलिङ र उचित प्रयोगका लागि प्रशिक्षण ।
- उपकरणको मर्मत तथा दुर्घटनाहरू रोक्ने उपकरण र मेसिनरीहरूको लागि नियमित मर्मत तालिका ।
- थकान व्यवस्थापन: कामदारको थकान व्यवस्थापन गर्न रणनीतिहरू तथा तरिकाहरू नियमित विश्राम लगायतका उपायहरूबारे जानकारी ।
- एर्गोनोमिक अभ्यासहरू प्रवर्द्धन ।
- शारीरिक तनाव र असुविधा कम गर्न वर्कस्टेशनहरू र कार्यप्रवाहहरू डिजाइन ।
- सुरक्षित कार्य वातावरण कायम राख्न पर्यवेक्षक र कामदारहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू ।
- कानुनी व्यवस्थाहरूको बारेमा जानकारी जस्तै व्यावसायिक सुरक्षा र स्वास्थ्य नियमहरू र मापदण्डहरूको पालना ।
- सुरक्षा प्रक्रियाहरू नियमित रूपमा लेखा परीक्षण र समीक्षाको व्यवस्था ।
- घटनाको सूचना गर्ने विषय तथा प्रतिवेदन ।
- सुरक्षा प्रोटोकलहरूको नियमित रूपमा समीक्षा र अद्यावधिक गरेर निरन्तर सुधारको संस्कृति विकास ।
- समुदाय र सरोकारवालाहरूलाई वन व्यवस्थापन तथा उद्यम सञ्चालन गर्दा सुरक्षा र स्वास्थ्य सरोकारहरू लाई सम्बोधन गर्न र कम गर्न स्थानीय समुदायहरू, सरोकारवालाहरू, र सम्बन्धित अधिकारीहरूको जिम्मेवारी तथा कर्तव्यहरू ।
- वातावरणीय जोखिमहरूको बारेमा जानकारी तथा बच्ने उपायहरू जस्तै स्वास्थ्य जोखिमहरू हुने रासायनिक उपयोग, कीटनाशक वा अन्य रसायनहरूको सम्पर्क तथा उपयोग सुरक्षित कसरी गर्ने ।

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यक्रम कार्यान्वयन तयार गरिएको निर्देशिका लगायतका सामग्रीहरू प्रकाशन तथा वितरण गर्न सकिनेछ । निर्देशिका निर्माणका क्रममा आवश्यकता अनुसार सरोकारवालाहरूसँग राय सङ्कलन, समिति/कार्यदल बैठक, परामर्श सेवा, गोष्ठी, लेखन, सम्पादन तथा छपाई सम्बन्धी कार्यको साथै आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा हल/होटलमा गोष्ठी/छलफल/अन्तरक्रिया गर्दा हलभाडा, सामग्री, खाना, खाजा, अन्य भाडा, ईन्धन, बैठक भत्ता तथा दै.भ्र.भ. लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजन बजेट उल्लिखित कार्यहरू सम्पादनका लागि अन्तरक्रिया, छलफल, विज्ञको पारिश्रमिक, बैठक, लेखन तथा सम्पादन, प्रकाशन लगायतको कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.१.४ सहरी वन व्यवस्थापन सम्बन्धी निर्देशिका

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य कार्यक्रम सञ्चालित रहेको जिल्लाहरूको विभिन्न सहरी क्षेत्रहरूमा सहरी वन विकास कार्यक्रम सञ्चालनको लागि निर्देशिका तयारी तथा प्रकाशन गर्नु रहेको छ । कार्यक्रमको कार्यान्वयन निम्न अनुसार गरिनेछ ।

- प्रदेश स्तरमा सहरी वन विकास कार्यक्रम सञ्चालनको लागि आवश्यक पर्ने निर्देशिका निर्माण गर्न सकिनेछ ।
- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार विभिन्न कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्डहरू तयार गरिनेछ ।
- निर्देशिका निर्माणका क्रममा आवश्यकता अनुसार सरोकारवालाहरूसँग राय सङ्कलन, समिति/कार्यदल बैठक, योजना तर्जुमा बैठक, परामर्श सेवा, गोष्ठी, लेखन, सम्पादन तथा छपाई सम्बन्धी कार्यको साथै आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा गोष्ठी/छलफल/अन्तरक्रिया गर्दा हलभाडा, सामग्री, खाना, खाजा, अन्य भाडा, ईन्धन, भत्ता लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट उल्लिखित कार्यहरू सम्पादनका लागि अन्तरक्रिया, छलफल, विज्ञको पारिश्रमिक, बैठक भत्ता, दैनिक भ्रमण भत्ता, लेखन तथा सम्पादन, प्रकाशन लगायतको कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.१.५ वन विरुवा उत्पादन सम्बन्धी मापदण्ड

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य कार्यक्रम सञ्चालित रहेको जिल्लाहरूमा विरुवा उत्पादनको लागि विभिन्न डिभिजन वन कार्यालयहरू मार्फत विरुवा उत्पादन कार्यक्रमको लागि मापदण्ड तयारी तथा प्रकाशन गर्नु रहेको छ । कार्यक्रमको कार्यान्वयन निम्न अनुसार गरिनेछ ।

- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र बजेटको परिधीमा रही विरुवा उत्पादन कार्यको लागि आवश्यकता अनुसार मापदण्डहरू तयार गरिनेछ ।
- निर्देशिका निर्माणका क्रममा आवश्यकता अनुसार सरोकारवालाहरूसँगसँग राय सङ्कलन, समिति/कार्यदल बैठक, योजना तर्जुमा बैठक, परामर्श सेवा, गोष्ठी, लेखन, सम्पादन तथा छपाई सम्बन्धी कार्यको साथै आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति समेतका आधारमा गोष्ठी/छलफल/अन्तरक्रिया गर्दा हलभाडा, सामग्री, खाना, खाजा, अन्य भाडा, ईन्धन, भत्ता लगायतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट उल्लिखित कार्यहरू सम्पादनका लागि अन्तरक्रिया, छलफल, विज्ञको पारिश्रमिक, बैठक, लेखन तथा सम्पादन, प्रकाशन लगायतको कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.१.६ वन क्षेत्रगत सुशासन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि (डिभिजनल वन कार्यालयका कर्मचारी तथा अन्य)

यस कार्यक्रमको उद्देश्य वन क्षेत्रमा रहेको सुशासनको अवस्था यसको सुदृढीकरण एवम् अन्तर निकायहरूको अनुगमन र मूल्याङ्कन पद्धतिका विषयमा डिभिजन, सब डिभिजन वन कार्यालय तथा आवश्यकता अनुसार स्थानीय तहहरूमा अभिमुखिकरण गर्नु रहेको छ ।

यस कार्यक्रमको कार्यान्वयन वन कर्मचारी तथा स्थानीय निकायका जनप्रतिनिधि एवम् कर्मचारीहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा क्षमता अभिवृद्धि गरी वन क्षेत्रमा सुशासन सुदृढीकरण गर्नको लागि गोष्ठी तथा तालिम सञ्चालन गरी कार्यक्रम सम्पन्न गरिनेछ ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिम विषयहरूमा क्षमता अभिवृद्धि गर्न सकिनेछ ।

वन क्षेत्रको सुशासन भन्नाले वन र वन स्रोतको व्यवस्थापन, उपयोग र नियमन गर्ने संरचना, प्रक्रिया र संयन्त्रको प्रणालीलाई जनाउँछ । दिगो व्यवस्थापन, जैविक विविधताको संरक्षण, समतामूलक लाभ बाँडफाँट र इकोसिस्टम र समुदाय दुवैको समग्र कल्याण सुनिश्चित गर्न प्रभावकारी वन शासन महत्त्वपूर्ण छ । यहाँ वन क्षेत्रमा सुशासनका मुख्य पक्षहरू छन्:

१. कानुनी र नीति ढाँचाहरू: दिगो वन व्यवस्थापन, जैविक विविधता संरक्षण र सामुदायिक सहभागितालाई बढावा दिने नीतिहरू विकास र कार्यान्वयन ।

२. संस्थागत क्षमता: वन व्यवस्थापन, अनुगमन र वन उद्यम प्रवर्धनको लागि क्षमता विकासका कार्यहरू । सरकारी निकायहरू, स्थानीय समुदायहरू, र गैर-सरकारी संस्थाहरू (एनजीओहरू) बीचको साझेदारीलाई प्रवर्द्धन गर्न सहयोगी सुशासनका अवयवहरूको विकास तथा प्रवर्धन ।

३. सरोकारवालाको सहभागिता तथा यथार्थपरक संलग्नता: वन व्यवस्थापन सम्बन्धी निर्णय प्रक्रियामा स्थानीय समुदायलाई संलग्न गराउने र उनीहरूको अधिकार र हितको सम्मान गरिएको सुनिश्चित गर्ने जस्ता विषयहरू । यसै गरी वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरू र वित्तिय संस्था एवं सरकारी निकायहरू बीच दिगो स्रोत र कर्पोरेट सामाजिक उत्तरदायित्व मार्फत जिम्मेवार व्यवसाय अभ्यासहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने विषयहरू ।

४. पारदर्शिता र जवाफदेहिता: पारदर्शिता प्रवर्द्धन गर्न वन व्यवस्थापन योजना, स्रोत व्यवस्थापन, र राजस्व एवं कर प्रशासन सम्बन्धि शासकीय विषयहरू । सूचना पहुँच तथा सूचनाको सही उपयोगको लागि कार्यहरू । सार्वजनिक उत्तरदायित्वका लागि संयन्त्रहरू सहित वन गतिविधिहरूको नियमित अनुगमन र रिपोर्टिङका लागि प्रणालीहरूको कार्य व्यवस्थित गर्ने ।

५. स्रोत बाँडफाँट र लाभ बाँडफाँट: स्थानीय समुदाय र सरकार तथा समाज दुवैको आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी वन स्रोतको निष्पक्ष र समन्यायिक वितरणका लागि संयन्त्रको विकास गर्ने र भैरहेको स्रोतको बाँडफाँटको कार्यहरूको बारेमा जानकारी । समुदायहरूले वन स्रोतहरूबाट प्राप्त लाभहरूको उचित हिस्सा प्राप्त गर्ने, दिगो जीविकोपार्जनलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति तथा कार्यक्रमहरूबारेमा जानकारी प्रवाह ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

६. **जैविक विविधता संरक्षण:** जीवहरूको महत्वपूर्ण बासस्थान र जैविक विविधता संरक्षण गर्न सामुदायिक संरक्षित क्षेत्रहरू स्थापनाको पहलहरू लगायत यसको महत्वको बारेमा जानकारी ।

७. **द्वन्द्व समाधान:** स्थानीय समुदाय र उद्योगहरू सहित विभिन्न सरोकारवालाहरू बीच वन स्रोतहरूमा द्वन्द्व समाधान गर्न प्रभावकारी संयन्त्रको विकास तथा कार्यान्वयन ।

८. **जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र अनुकूलन:** दिगो वन व्यवस्थापन अभ्यासहरू मार्फत कार्बन सञ्चितिका लागि भए गरेका कार्यहरू तथा यसको प्रभावहरू ।

वन क्षेत्रमा प्रभावकारी शासनका लागि वर्तमान र भावी पुस्ताको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्दै पारिस्थितिक, सामाजिक र आर्थिक क्षेत्रहरूलाई सन्तुलनमा राख्ने समग्र दृष्टिकोण चाहिन्छ। परिवर्तनशील परिस्थिति र उदीयमान चुनौतिहरूको सामना गर्न निरन्तर मूल्याङ्कन र अनुकूलनको आवश्यकता पनि छ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ।

यस कार्यक्रमको लागि विशेष गरी कुनै सेवा प्रदायक विज्ञको सेवा पनि खरिद गरी कार्यक्रम सम्पन्न गर्न सकिनेछ ।

२.२ दिगो वन व्यवस्थापन तथा वृक्षरोपण संभाग (समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन) (Component-2)

२.२.१ दिगो वन व्यवस्थापन (समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन) (Component 2.1)

२.२.१.१ सामुदायिक वनको विधान र कार्ययोजना नवीकरणको सहयोग ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर समूह गठन, विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरूले अनुरोध गरेमा सबै डिभिजन वन कार्यालयहरूको माग सङ्कलन गरी PPMU ले सेवा प्रदायकबाट समेत गर्न गराउन सक्नेछ।

२.२.१.२ सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन योजना तयारी (साविकका सामुदायिक वनहरूमा नवीकरण)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य साविकका सामुदायिक वनहरूको कार्ययोजना नवीकरण वनको सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापनका कार्यहरू समावेश गरी कार्ययोजना तयार गर्न सहयोग गर्ने हो ।

यस कार्यक्रमबाट वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा उल्लेख भए बमोजिम पुनरुत्पादन कटान, पुनरुत्पादन तयारी कटान, पुनरुत्पादन अभिवृद्धि लगायतका क्रियाकलापमा वन प्राविधिकबाट

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्र.)

गरिने लगत सङ्कलन, छपान, छपान चेकजाँच, ग्रेडिड चेकजाँच आदि कार्यमा खटिने कर्मचारीका लागि दैनिक भ्रमण खर्च, ईन्धन, खाना, खाजा लगायतका डिभिजनल वन अधिकृतले स्वीकृत लागत इष्टिमेटमा उल्लिखित क्रियाकलापमा खर्च गर्न सकिनेछ।

२.२.१.३ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन, विधान, कार्ययोजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर कार्ययोजना नविकरणमा खर्च गर्नु पर्नेछ।

यस अन्तर्गत विनियोजित बजेट वन स्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, सामाजिक-आर्थिक तथ्याङ्क सङ्कलन, उपभोक्ता भेला, ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटको अधिनमा रही खर्च गर्न सकिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत परिमाण र बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरूले अनुरोध गरेमा सबै डिभिजन वन कार्यालयहरूको माग सङ्कलन गरी PPMU ले सेवा प्रदायकबाट गराउन सक्नेछ।

२.२.१.४ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नवीकरण

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर समूह गठन, विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ताहरूको समूहगत छुलफल गर्दा खाजा खर्च, ईन्धन, फिल्डमा खटिएका प्राविधिक तथा समूह सदस्यहरूको लागि खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत परिमाण र बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरूले अनुरोध गरेमा सबै डिभिजन वन कार्यालयहरूको माग सङ्कलन गरी PPMU ले खर्च व्यवस्थापन प्रक्रिया सुनिश्चित गरी सेवा प्रदायकबाट सेवा खरिद गरी गराउन सक्नेछ।

२.२.१.५ सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन र वन हस्तान्तरण (विधान तथा कार्ययोजना तयारी)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको गठन र वन हस्तान्तरण गर्नु रहेको छ । यसको लागि समूहको विधान तथा कार्ययोजना समेत तयार गर्नु पर्नेछ । कार्ययोजना वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापनका कार्यहरू समावेश गरी तयार गर्नु पर्नेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यक्रमबाट वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा उल्लेख भए बमोजिम पुनरुत्पादन कटान, पुनरुत्पादन तयारी कटान, पुनरुत्पादन अभिवृद्धि (Assisted Natural Regeneration) लगायतका क्रियाकलापमा वन प्राविधिकबाट गरिने लगत सङ्कलन, छपान, छपान चेकजाँच, ग्रेडिड चेकजाँच आदि कार्यमा खटिने कर्मचारीका लागि दैनिक भ्रमण खर्च, इन्धन, खाना, खाजा लगायतका डिभिजनल वन अधिकृतले स्वीकृत लागत इष्टिमेट उल्लेखित क्रियाकलापमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.२.१.६ साझेदारी वनको दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारी/नवीकरण /सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित साझेदारी वन नवीकरण (कार्ययोजना र विधान)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर समूह गठन, विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत परिमाण र बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरूले अनुरोध गरेमा डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट माग सङ्कलन गरी PPMU ले सेवा प्रदायकबाट गराउन सक्नेछ ।

२.२.१.७ सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित साझेदारी वन उपभोक्ता समूह गठन कार्ययोजना तयारी एवम वन हस्तान्तरण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य साझेदारी वनको सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्नु रहेकोछ । यसको लागि साझेदारी वन उपभोक्ता समूहको गठन गरी कार्य योजना तयार समेत गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रमबाट साझेदारी वन उपभोक्ता समूहको गठनको लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ । वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा उल्लेख भए बमोजिम पुनरुत्पादन कटान, पुनरुत्पादन तयारी कटान, पुनरुत्पादन अभिवृद्धि लगायतका क्रियाकलापमा वन प्राविधिकबाट गरिने लगत सङ्कलन, छपान, छपान चेकजाँच, ग्रेडिड चेकजाँच आदि कार्यमा खटिने कर्मचारीका लागि दैनिक भ्रमण खर्च, इन्धन, खाना, खाजा लगायतका डिभिजन वन अधिकृतले स्वीकृत लागत इष्टिमेट उल्लेखित क्रियाकलापमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

यो कार्यक्रम विनियोजित गरिएको निकायबाट कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ । यस कार्यक्रमलाई डिभिजन वन कार्यालय मार्फत पनि कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.२.१.८ कबुलियती वन उपभोक्ता समूह को कार्ययोजना नवीकरण (कार्ययोजना र विधान)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य गरिबीको रेखामुनिको कबुलियती वनको कार्ययोजना नवीकरणमा सहयोग पुर्याउने रहेको छ । यो रकम समूहको विधान तयारीमा समेत गर्नु पर्नेछ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत परिमाण र बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरूले अनुरोध गरेमा डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट माग सङ्कलन गरी PPMU ले खर्च प्रक्रिया सुनिश्चित गरी सेवा प्रदायकबाट गराउन सहजिकरण गर्न सक्नेछ ।

२.२.१.९ कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको गठन विधान कार्ययोजना तयारी र हस्तान्तरण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य गरिबीको रेखामुनिको कबुलियती वनको नया समूह गठन गरी विधान तथा कार्ययोजना तयार गरी कबुलियती वन हस्तान्तरण गर्नु रहेको छ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर समूह गठन, विधान तथा कार्ययोजना तयारी, वनस्रोत मापन, चारकिल्ला सीमाङ्कन, उपभोक्ता भेलाको लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाजा, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा कार्ययोजना लेखन, सम्पादन, प्रिन्टीङ्ग, बाईन्डीङ्ग र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ ।

कार्यक्रम कार्यान्वयन स्वीकृत बजेटको अधिनमा रही डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वा डिभिजन वन कार्यालयहरूले अनुरोध गरेमा डिभिजन वन कार्यालयहरूबाट माग सङ्कलन गरी PPMU ले खर्च प्रक्रिया सुनिश्चित गरी सेवा प्रदायकबाट गराउन सहजिकरण गर्न सक्नेछ ।

२.२.१.१० कबुलियती वन कार्ययोजना कार्यान्वयन गोष्ठी

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य गरिबीको रेखामुनिको कबुलियती वनको नया समूह गठन गरी विधान तथा कार्ययोजना तयार गरी कबुलियती वन हस्तान्तरण गरे पश्चात कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरू सञ्चालन विधिबारे सुसुचित तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु रहेको छ । यस कार्यक्रममा बजेटको पर्याप्तता अनुसार कार्यक्रमहरूमा पनि सहयोग परिचालन गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गर्न गोष्ठिका लागि दैनिक भ्रमण भत्ता, ईन्धन, खाना, खाजा र मसलन्द लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

२.२.१.११ वन डढेलो नियन्त्रण, व्यवस्थापन तथा योजना कार्यान्वयन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन वन कार्यालयले संरक्षण/व्यवस्थापन गरिरहेका विभिन्न किसिमका वनहरूमा आगलागी हुन् नदिनु वा आगलागीबाट वन जंगललाई जोगाउनु तथा व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नु रहेको छ।

यस कार्यक्रमबाट स्थानीय समुदाय लगायत वन क्षेत्रका प्राविधिक तथा वन डढेलो व्यवस्थापनको लागि सहयोग परिचालन गर्ने निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न सकिनेछ। यस कार्यक्रमको संयोजन वन डढेलो व्यवस्थापनको लागि कार्य गरिरहेको वा सम्बन्धित प्राविधिकबाट गराउनु पर्नेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट, प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर, सम्बन्धित वनको सरोकारवालाहरूको भेला गराई वन डढेलो नियन्त्रणका उपायहरू बारे सचेताना गराउने, सुरक्षा निकायहरूसँग समन्वय तथा सहयोग लिने, समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन उपभोक्ताहरूको जनचेतना तथा तालिम लगायत भेलाको लागि ईन्धन, खाजा, डढेलो नियन्त्रणका प्रचार प्रसार सामग्रीहरू तयारी तथा वितरण आदिमा खर्च गर्न सकिनेछ।

यसै शिलशिलामा वन डढेलोको जोखिम अवधिमा निश्चित समयका लागि वन डढेलो नियन्त्रण दस्ता तयार गरी अस्थायी सेवा लिने, फिल्ड गियर, वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनको लागि सहयोग गर्ने नजिकका सरोकारवालाहरूको सहकार्यको लागि विशेष सहयोगी कार्यक्रमहरू, प्राथमिक उपचारको तालिम सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरी, वन डढेलो नियन्त्रणको शिलशिलामा संलग्न व्यक्तिहरू घाइते तथा चोटपटक लागेमा उपचारको लागि र मसलन्द लगायतका कार्यहरूमा खर्च गर्नको लागि एक वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गरी डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत गराई लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

२.२.१.१२ वन्यजन्तुको संरक्षण र व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन वन कार्यालयले संरक्षण/व्यवस्थापन गरिरहेका आरक्ष तथा निकुन्ज बाहिरका वनहरू एवम् वनक्षेत्र बाहिर आवादी क्षेत्रमा सबै किसिमका वन्यजन्तुहरूको सुरक्षा, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्नु रहेको छ। विशेष गरी मानव वन्यजन्तु बीचको द्वन्दलाई न्यूनिकरण गर्न सहयोगी हुने किसिमले कार्यक्रमलाई लक्षित गरी सञ्चालन गर्नु पर्नेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट, प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर, सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको भेला गराई वन्यजन्तुहरूको महत्व, यसको संरक्षण नियन्त्रणका उपायहरू बारे सचेताना गराउने, मानव वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन सहयोगी उपकरण तथा सामग्रीहरू खरिद गर्ने, जोखिम

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

वन्यजन्तुहरुको नियन्त्रण तथा सर्प आदीको उद्धार लगायतको कार्यमा यस शिर्षकको बजेट सदुपयोग गर्न सकिनेछ ।

उपरोक्त बमोजिमको कार्यको लागि ईन्धन, खाजा, आवश्यक सामग्री तयारी तथा वितरण, केहि निश्चित समयका लागी जनशक्ति सेवामा लिने र मसलन्द लगायतका कार्यमा डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ ।

२.२.१.१३ दिगो वन व्यवस्थापन तथा समृद्धिका लागि वन परियोजना मन्त्रालय स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी । क्षमता अभिवृद्धि तालिम (मन्त्रालय, वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र आदी)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य मन्त्रालय स्तरीय सरोकारवालाहरुलाई दिगो वन व्यवस्थापन लक्षित क्रियाकलापहरुको बारेमा जानकारी गराउनुको साथै यस लक्ष्य हासिल गर्नको लागि वन व्यवस्थापन गर्न अपनाइएको वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित विभिन्न वन व्यवस्थापनका क्रियाकलाप र सो सम्बन्धमा भएका नियमहरु तथा समृद्धिका लागि वन परियोजनाले गर्ने सहयोग बारे प्रदेश तहका नीति निर्माणमा रहेका सरोकारवालाहरुलाई जानकारी प्रवाह गरी अभिमुखीकरण गर्ने रहेकोछ ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको नीति ऐन नियम लगायत रणनीतिहरुबारेमा जानकारी प्रवाह गर्नु पर्नेछ ।

- विश्वस्तरीय वन क्षेत्रको रणनीतिहरु
- वन क्षेत्रको राष्ट्रिय रणनीति २०७२
- राष्ट्रिय वन नीति २०७५
- वन ऐन तथा नियमावलीहरु सङ्घीय तथा प्रदेश स्तर
- वन व्यवस्थापन मापदण्ड राष्ट्रिय स्तर तथा प्रदेश स्तर
- वन सम्बर्द्धन प्रणाली
- दिगो उत्पादन तथा वन उद्यम विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी क्षेत्रहरु
- दिगो वन व्यवस्थापन, वन पैदावार सङ्कलन व्यवस्थापनमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको पक्षहरु
- अन्य आवश्यक विषयहरु ।

यस कार्यक्रम बारेमा जानकारी गराउने कार्यको लागि समृद्धिका लागि वन परियोजनाको प्रदेश स्तरीय निर्देशक समितिमा रहेका निकायहरु लगायत अन्य आवश्यक निकायहरुका पदाधिकारीहरुलाई आमन्त्रण गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेटबाट कार्यशाला गोष्ठी, स्थलगत भ्रमण गर्न गराउनुको लागि लाग्ने सवारी भाडा हलभाडा, खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ । यस कार्यको लागि विशेष विज्ञहरुको सेवा आवश्यक भएमा सो विज्ञको सेवा खरिद गरी सेवा लिन सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्र.)

२.२.१.१४ वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित/दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी उपभोक्ता समूहहरूलाई तालिम

यस कार्यक्रम अन्तर्गत स्थानीय वन उपभोक्ता समूहका उपभोक्ताहरूलाई वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन अन्तर्गत वन संरक्षण, सम्बर्द्धन, व्यवस्थापन, सदुपयोग र आयआर्जन वा जिविकोपार्जनका नवीनतम क्रियाकलाप एवम् सुशासन प्रवर्द्धन गर्नका लागि तालीम/कोचिङ्ग कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ। यस कार्यक्रमको लागि बजेटको परिधि भित्र रही अवधि निर्धारण गर्न सकिनेछ।

तालिमको लागि निम्न विषयहरू समावेश गर्नु पर्नेछ।

- दिगो वन व्यवस्थापन तथा वन सम्बर्द्धन प्रणाली (दिगो वन व्यवस्थापन लक्ष्य पुरा गर्नको लागि अपनाइने वन सम्बर्द्धन प्रणालीको बारेमा जानकारी)
- वनको किसिम तथा उद्देश्य अनुरूपको वन व्यवस्थापन प्रणालीको पहिचान तथा त्यसको फाइदा तथा वेफाइदाहरू
- वन व्यवस्थापनको लागि अपनाइएको विधिहरूको सफल तथा असफल पक्षहरू एवं सुधारका क्षेत्रहरू स्थलगत अवलोकन तथा छलफल
- वन व्यवस्थापन प्रणाली अवलम्बन गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरू जस्तै वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा
- वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दा श्रमिकहरूको स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको व्यवस्था
- वन पैदावारको घाटगद्दी व्यवस्थापन तथा विक्री वितरणको व्यवस्थापन
- अन्य आवश्यक विषयहरू

यसमा विनियोजित बजेटबाट खाजा, यातायात खर्च, हल भाडा, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता लगायतका कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ।

२.२.१.१५ गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी एवम् कर्मचारीहरूका लागि कृषि वन प्रणाली तथा भू-जलाधार सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयनका सम्बन्धि तालिम । समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी, कर्मचारीहरू, समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनमा संलग्न समुदायहरू एवं पदाधिकारीहरू, निजी वन धनी तथा संजालहरूका सदस्यहरू लगायत सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई दिगो वन व्यवस्थापनको अवधारणा लगायत वातावरणीय सुरक्षाको (Environmental Safeguard) क्षेत्रलाई सुदृढीकरण गर्ने विषयहरू कृषि वन प्रणाली तथा भू-जलाधार व्यवस्थापनको महत्व सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयन तथा सो सम्बन्धमा भएका व्यवस्था सम्बन्धी स्थलगत रूपमा तालिम सञ्चालन गरी सो विषयमा ज्ञान सीप अभिवृद्धि गर्ने रहेकोछ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिम विषयहरूको बारेमा जानकारी प्रवाह गरी सुझावहरू ग्रहण गरी आगामी कार्यक्रमहरूलाई परिमार्जन गर्न सकिनेछ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- परियोजनाले लिएको लक्ष्यहरु कार्यान्वयन गर्नको लागि सहयोगी हुने क्रियाकलापहरुको बारेमा जानकारी जस्तै नदी उकास वृक्षरोपणको लागि सुरक्षा तथा तटहरु संरक्षणको कार्यहरु ।
- वृक्षरोपण गरिने क्षेत्रहरुमा भूसंरक्षणका क्रियाकलापहरु जस्तै कम खर्चबाट निर्माण गरिने जैविक विधिहरु अपनाइने क्रियाकलापहरु जस्तै बायोइन्जिनियरिङ्गका कार्यहरु ।
- निजी जग्गा तथा सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण लगायत माटोको संरक्षण तथा दिगो माटो संरक्षणको कार्यहरु एवं एकीकृत कृषि प्रणालीको दिगो फाइदाको बारेमा जानकारी आदी ।
- वृक्षरोपण तथा यस्ता क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्दा जलवायुमैत्री प्रजातिहरुको छनौट गर्ने तथा क्रियाकलापहरुको पहिचान आदी ।
- दिगो वन व्यवस्थापन । वन सम्बर्धन प्रणालीको कार्यान्वयनका फाइदाहरु तथा दीर्घकालीन योजनाहरु तयार गर्ने विषयहरु । वन व्यवस्थापनका विभिन्न तरिकाहरु
- दिगो वन व्यवस्थापन । वन सम्बर्धन प्रणालीहरुको स्थलगत अभ्यासहरुबाट प्राप्त सिकाईहरु ।
- दिगो वन व्यवस्थापन तथा समुदायस्तरका वन व्यवस्थापनहरुको योजना तर्जुमा विषयमा समायोजन कसरी गर्ने तथा समन्वय कसरी कायम गर्ने ।
- वन क्षेत्रको फाइदालाइ दिगो पूर्वाधारको विषयसँग कसरी समायोजन गर्ने ।
- पालिकाहरुको योजना चक्रमा दिगो वन व्यवस्थापनको कार्यलाई कसरी मूलप्रवाहिकरणमा ल्याउने आदी ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेटबाट हलभाडा, खाजा, यातायात खर्च, मस लन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.२.१.१६ गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी एवम कर्मचारीहरुका लागी कृषि वन प्रणाली तथा कार्य सम्पादनमा आधारित वृक्षरोपण अनुदान व्यवस्थापनका लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य गाउँपालिका तथा नगरपालिका पदाधिकारी तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरुलाई कृषि वन प्रणाली तथा कार्य सम्पादनमा आधारित वृक्षरोपण अनुदान व्यवस्थापनका लागि क्षमता अभिवृद्धि गराउने रहेको छ ।

यस कार्यक्रमबाट उपरोक्त बमोजिमका सहभागीहरुले समृद्धिका लागि वन परियोजनाले लिएको लक्ष्य अनुसारको कृषि वन प्रणाली तथा कार्य सम्पादनमा आधारित वृक्षरोपणहरु निजी किसान । निजी वन एवं सार्वजनिक जग्गामा लगाउने वृक्षरोपणको प्रक्रिया कति अनुदान पाउने हो कुन कुन अवधिमा पाउने हो के कस्तो संरक्षण तथा अन्य कार्यहरु गर्नु पर्ने हो त्यसको बारेमा जानकारी तथा जिम्मेवारीहरुको बारेमा जानकारी उपलब्ध हुनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यसको लागि विशेष गरी वृक्षरोपण अनुदान निर्देशिका तथा समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिकालाई आधार मानी शेसनहरूको ढाँचा तयार गर्नु पर्नेछ । शेसनहरूमा विशेष गरी विगतको सिकाइलाइ पनि मध्य नजर गरी कार्यक्रमको ढाँचा तयार गर्नु पर्नेछ ।

समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनमा संलग्न समुदायहरू एवं पदाधिकारीहरू, निजी वन धनी तथा संजालहरूका सदस्यहरू लगायत सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई दिगो वन व्यवस्थापनको अवधारणा लगायत वातावरणीय सुरक्षाको (Environmental Safeguard) क्षेत्रलाई सुदृढीकरण गर्ने विषयहरू कृषि वन प्रणाली, वृक्षरोपण तथा दिगो वन व्यवस्थापनको महत्व सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयन तथा सो सम्बन्धमा भएका व्यवस्था सम्बन्धी स्थलगत रूपमा तालिम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिम विषयहरूको बारेमा जानकारी प्रवाह गरी सुझावहरू ग्रहण गरी आगामी कार्यक्रमहरूलाई परिमार्जन गर्न सकिनेछ ।

- वृक्षरोपण अनुदान तथा समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिकाको प्रावधानहरू ।
- परियोजनाले लिएको लक्ष्यहरू कार्यान्वयन गर्नको लागि सहयोगी हुने क्रियाकलापहरूको बारेमा जानकारी जस्तै नदी उकास वृक्षरोपणको लागि सुरक्षा तथा तटहरू संरक्षणको कार्यहरू ।
- वृक्षरोपण गरिने क्षेत्रहरूमा भूसंरक्षणका क्रियाकलापहरू जस्तै कम खर्चबाट निर्माण गरिने जैविक विधिहरू अपनाइने क्रियाकलापहरू जस्तै बायोइन्जिनियरिङका कार्यहरू ।
- निजी जग्गा तथा सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण लगायत माटोको संरक्षण तथा दिगो माटो संरक्षणको कार्यहरू एवं एकीकृत कृषि प्रणालीको दिगो फाइदाको बारेमा जानकारी आदी ।
- वृक्षरोपण तथा यस्ता क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा जलवायुमैत्री प्रजातिहरूको छनौट गर्ने तथा क्रियाकलापहरूको पहिचान आदी ।
- दिगो वन व्यवस्थापन । वन सम्बर्धन प्रणालीको कार्यान्वयनका फाइदाहरू तथा दीर्घकालीन योजनाहरू तयार गर्ने विषयहरू । वन व्यवस्थापनका विभिन्न तरिकाहरू ।
- दिगो वन व्यवस्थापन । वन सम्बर्धन प्रणालीहरूको स्थलगत अभ्यासहरूबाट प्राप्त सिकाईहरू ।
- दिगो वन व्यवस्थापन तथा समुदायस्तरका वन व्यवस्थापनहरूको योजना तर्जुमा विषयमा समायोजन कसरी गर्ने तथा समन्वय कसरी कायम गर्ने ।
- वन क्षेत्रको फाइदालाइ दिगो पूर्वाधारको विषयसँग कसरी समायोजन गर्ने ।
- पालिकाहरूको योजना चक्रमा वृक्षरोपण तथा दिगो वन व्यवस्थापनको कार्यलाई कसरी मूलप्रवाहिकरणमा ल्याउने आदी ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेटबाट हलभाडा, खाजा, यातायात खर्च, मस लन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ ।

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.२.१.१७ समृद्धिका लागि वन परियोजनामा भर्ना भएका वन प्राविधिक/फोकल पर्ससनहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा वन ऐन, नियम र नीति सम्बन्धी अभिमुखीकरण गोष्ठी/तालिम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य समृद्धिका लागि वन परियोजना मा भर्ना भएका वन प्राविधिक/फोकल पर्ससनहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन र वन ऐन, नियम र नीति तथा समृद्धिका लागि वन परियोजनाबारे अभिमुखीकरण गर्ने रहेकोछ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको नीति ऐन नियम लगायत रणनीतिहरुबारेमा जानकारी प्रवाह गर्नु पर्नेछ ।

- राष्ट्रिय वन नीति २०७५
- वन ऐन तथा नियमावलीहरु सङ्घीय तथा प्रदेश स्तर
- वातावरण संरक्षण ऐन तथा नियमावलीहरु सङ्घीय तथा प्रदेश स्तर
- वन व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड राष्ट्रिय स्तर तथा प्रदेश स्तर
- वन सम्बर्धन प्रणाली
- दिगो उत्पादन तथा वन उद्यम विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी क्षेत्रहरु
- दिगो वन व्यवस्थापन, वन पैदावार सङ्कलन व्यवस्थापनमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको पक्षहरु
- अन्य आवश्यक विषयहरु ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत समृद्धिका लागि वन परियोजना मा भर्ना भएका वन प्राविधिक/फोकल पर्ससनहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन र वन ऐन, नियम र नीति तथा समृद्धिका लागि वन परियोजनाबारे अभिमुखीकरण गर्नका लागि गोष्ठी सञ्चालन गर्नुपर्नेछ। यसका लागि विनियोजित बजेटबाट हलभाडा, खाना, नास्ता, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, इन्धन लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ।

२.२.१.१८ सामुदायिक वन तथा कबुलियति वन उपभोक्ता समूहको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजना लागु भएका जिल्लाहरुमा डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालित सामुदायिक वन तथा कबुलियति वन उपभोक्ता समूहहरुको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनको लागि अनुदान सहयोग गर्ने रहेको छ।

यो कार्यक्रम समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ अनुसारको सामुदायिक वन तथा कबुलियति वन उपभोक्ता समूहले कार्यान्वयन गर्ने स्वीकृत वन कार्ययोजना बमोजिमको दिगो वन व्यवस्थापनको (कबुलियति वनको हकमा जिविकोपार्जन सुधार योजना भएको हकमा विभिन्न आयमूलक कार्यक्रम सहयोगी कार्यहरु अग्निसो, तेजपात, जडिबूटी तथा स्थान विशेष प्रजातिहरु फलफुल समेतको खेति विस्तारलाई समूहको मागलाई मध्य नजर गरी) क्रियाकलापहरुमा कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान उपलब्ध गराउने हो । विशेष गरी वन क्षेत्र भित्रको संवेदनशील क्षेत्रमा पुनरुत्पादन गर्ने, वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

जस्तै वन पैदावारहरूको उत्पादन गर्ने लगायतको कार्यको लागि निर्देशिका बमोजिम प्राप्त निवेदनहरू मूल्याङ्कन गरी निर्देशिकाले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ।

यस कार्यक्रमको लागि साझेदारी वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत भएको निवेदन अनुसार लागत अनुमानको ५० प्रतिशत मात्र अनुदान प्राप्त गर्दछ। क्रियाकलापहरू स्वीकृत वन कार्ययोजनामा उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ।

यस अनुदानको रकमको सदुपयोग भएको नभएको अनुगमन मूल्याङ्कनको कार्य समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ अनुसार गर्नु पर्नेछ।

क्रियाकलापहरूको प्रस्ताव पेश गर्दा सञ्चालन गरिने क्रियाकलापहरूको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको दृष्टीकोणबाट संवेदनशीलता तथा जोखिमपनाको आकलन गरेर पहिचान भएका जोखिम तथा नकारात्मक प्रभावहरूलाई कसरी न्यूनीकरण गर्ने हो त्यसको बारेमा पनि कार्यान्वयन योजनामा समावेश गर्न लगाउनु पर्नेछ। क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरू बारेमा जानकारी गराउनुको साथै उपायहरू प्रतिरक्षात्मक एवं कार्यस्थलमा सुरक्षा एवं स्वास्थ्यको प्रत्याभूति हुने गरी गर्न गराउनु पर्नेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

२.२.१.१९ साझेदारी वनको कार्ययोजना कार्यान्वयन (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजना लागु भएका जिल्लाहरूमा डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालित साझेदारी वन उपभोक्ता समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि अनुदान सहयोग गर्ने रहेको छ।

यो कार्यक्रम समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ अनुसारको साझेदारी वन उपभोक्ता समूहले कार्यान्वयन गर्ने स्वीकृत वन कार्ययोजना बमोजिमको दिगो वन व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरूमा कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान उपलब्ध गराउने हो। विशेष गरी वन क्षेत्र भित्रको संवेदनशील क्षेत्रमा पुनरुत्पादन गर्ने, वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू जस्तै वन पैदावारहरूको उत्पादन गर्ने लगायतको कार्यको लागि निर्देशिका बमोजिम प्राप्त निवेदनहरू मूल्याङ्कन गरी निर्देशिकाले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ।

यस कार्यक्रमको लागि साझेदारी वन उपभोक्ता समूहले स्वीकृत भएको निवेदन अनुसार लागत अनुमानको ५० प्रतिशत मात्र अनुदान प्राप्त गर्दछ। क्रियाकलापहरू स्वीकृत वन कार्ययोजनामा उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यस अनुदानको रकमको सदुपयोग भएको नभएको अनुगमन मूल्याङ्कनको कार्य समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ अनुसार गर्नु पर्नेछ।

क्रियाकलापहरूको प्रस्ताव पेश गर्दा सञ्चालन गरिने क्रियाकलापहरूको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको दृष्टीकोणबाट संवेदनशिलता तथा जोखिमपनाको आकलन गरेर पहिचान भएका जोखिम तथा नकारात्मक प्रभावहरूलाई कसरी न्यूनिकरण गर्ने हो त्यसको बारेमा पनि कार्यान्वयन योजनामा समावेश गर्न लगाउनु पर्नेछ। क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरू बारेमा जानकारी गराउनुको साथै उपायहरू प्रतिरक्षात्मक एवं कार्यस्थलमा सुरक्षा एवं स्वास्थ्यको प्रत्याभूति हुने गरी गर्न गराउनु पर्नेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

२.२.१.२० सामुदायिक वन भित्र रहेको संवेदनशील वन क्षेत्रको पुनःस्थापित (हट स्पोट), (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजना लागू भएका जिल्लाहरूमा डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालित सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि अनुदान सहयोग गर्ने रहेको छ।

यो कार्यक्रम समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ अनुसारको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, साझेदारी वन उपभोक्ता समूह तथा कबुलियती वन उपभोक्ता समूहले सञ्चालन गर्ने दिगो वन व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरूमा कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान उपलब्ध गराउने हो। विशेष गरी वन क्षेत्र भित्रको संवेदनशील क्षेत्रमा पुनरुत्पादन गर्ने जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने विशेष प्रजातिको संरक्षण गर्ने लगायतको कार्यको लागि निर्देशिका बमोजिम प्राप्त निवेदनहरू मूल्याङ्कन गरी निर्देशिकाले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ।

क्रियाकलापहरूको प्रस्ताव पेश गर्दा सञ्चालन गरिने क्रियाकलापहरूको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको दृष्टीकोणबाट संवेदनशिलता तथा जोखिमपनाको आकलन गरेर पहिचान भएका जोखिम तथा नकारात्मक प्रभावहरूलाई कसरी न्यूनिकरण गर्ने हो त्यसको बारेमा पनि कार्यान्वयन योजनामा समावेश गर्न लगाउनु पर्नेछ। क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरू बारेमा जानकारी गराउनुको साथै उपायहरू प्रतिरक्षात्मक एवं कार्यस्थलमा सुरक्षा एवं स्वास्थ्यको प्रत्याभूति हुने गरी गर्न गराउनु पर्नेछ। यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

कार्यान्वयनको लागि डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

२.२.१.२१ समुदायमा आधारित वन क्षेत्र भित्र क्षतिग्रस्त जमिनको पुनर्स्थापनाका लागि समुदाय मार्फत सहयोग, (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम)

यो कार्यक्रम समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ अनुसारको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, साझेदारी वन उपभोक्ता समूह तथा कबुलियती वन उपभोक्ता समूहले सञ्चालन गर्ने दिगो वन व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरूमा नै समावेश गरी कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान उपलब्ध गराउने हो।

विशेष गरी वन क्षेत्र भित्रको संवेदनशील क्षेत्रहरूको संरक्षण गर्ने, अत्यावश्यक क्षतिग्रस्त जमिनको पुनर्स्थापना गरी संरक्षण तथा वृक्षरोपणको लागि तयार गर्ने, अत्यधिक चरिचरन एव वन डढेलोबाट क्षतिग्रस्त भएको जमिनको पुनर्स्थापनाको कार्यहरू, पुनरुत्पादन गर्ने तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने विशेष प्रजातिको संरक्षण गर्ने लगायतको कार्यको लागि निर्देशिका बमोजिम प्राप्त निवेदनहरू मूल्याङ्कन गरी निर्देशिकाले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ।

क्रियाकलापहरूको प्रस्ताव पेश गर्दा सञ्चालन गरिने क्रियाकलापहरूको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको दृष्टीकोणबाट संवेदनशीलता तथा जोखिमपनाको आकलन गरेर पहिचान भएका जोखिम तथा नकारात्मक प्रभावहरूलाई कसरी न्यूनीकरण गर्ने हो त्यसको बारेमा पनि कार्यान्वयन योजनामा समावेश गर्न लगाउनु पर्नेछ। क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरू बारेमा जानकारी गराउनुको साथै उपायहरू प्रतिरक्षात्मक एवं कार्यस्थलमा सुरक्षा एवं स्वास्थ्यको प्रत्याभूति हुने गरी गर्न गराउनु पर्नेछ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विनियोजित बजेट प्रचलित वन ऐन, नियमावली र मार्गदर्शनले निर्धारण गरेको प्रक्रियाहरू पुरा गरेर सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको स्वीकृत कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटको सीमा भित्र रही कार्य सम्पन्न गर्न खर्च गरिनेछ।

२.२.१.२२ वृक्षरोपण क्षेत्र वा वन व्यवस्थापन क्षेत्रमा सहयोगी भू तथा जल संरक्षण सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयनका लागि समुदायहरूलाई अनुदान सहयोग (समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम/ वृक्षरोपण अनुदान कार्यक्रम)

यो कार्यक्रम समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ अनुसारको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, साझेदारी वन उपभोक्ता समूह तथा कबुलियती वन उपभोक्ता समूहले सञ्चालन गर्ने दिगो वन व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरूमा नै समावेश गरी कार्य सम्पादनमा आधारित अनुदान उपलब्ध गराउने हो।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

विशेष गरी नदी उकास तथा चकलारूपमा रहेको सार्वजनिक जग्गामा संरक्षणका क्रियाकलाप गर्नको लागि पालिकाहरुमा दर्ता भएका समूह वा निकायहरुले वृक्षरोपण गर्ने कार्यक्रममा सहयोग पुग्ने गरी पेश गरिएको प्रस्तावलाई पनि समावेश गर्न सकिनेछ। तर त्यसको लागि पनि कूल प्रस्तावित रकमको ८० प्रतिशत भन्दा बढी अनुदान दिन सकिनेछैन। सो अनुदानको ढाँचा समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन अनुदान निर्देशिका, २०७८ अनुसार हुनेछ।

क्रियाकलापहरुको प्रस्ताव पेश गर्दा सञ्चालन गरिने क्रियाकलापहरुको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको दृष्टीकोणबाट संवेदनशीलता तथा जोखिमपनाको आकलन गरेर पहिचान भएका जोखिम तथा नकारात्मक प्रभावहरुलाई कसरी न्यूनिकरण गर्ने हो त्यसको बारेमा पनि कार्यान्वयन योजनामा समावेश गर्न लगाउनु पर्नेछ। क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्दा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरु बारेमा जानकारी गराउनुको साथै उपायहरु प्रतिरक्षात्मक एवं कार्यस्थलमा सुरक्षा एवं स्वास्थ्यको प्रत्याभूति हुने गरी गर्न गराउनु पर्नेछ।

विशेष गरी वन क्षेत्र भित्रको संवेदनशील क्षेत्रहरुको संरक्षण गर्ने, अत्यावश्यक क्षतिग्रस्त जमिनको पुनर्स्थापना गरी संरक्षण तथा वृक्षरोपणको लागि तयार गर्ने, अत्यधिक चरिचरन एव वन डढेलोबाट क्षतिग्रस्त भएको जमिनको पुनर्स्थापनाको कार्यहरु, पुनरुत्पादन गर्ने तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने विशेष प्रजातिको संरक्षण गर्ने लगायतको कार्यको लागि निर्देशिका बमोजिम प्राप्त निवेदनहरु मूल्याङ्कन गरी निर्देशिकाले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ।

यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न जुन निकायको नाममा विनियोजन भएको भएता पनि सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयबाट पनि सम्पन्न गराउन सकिनेछ।

२.२.१.२३ समुदायमा आधारित वनका पदाधिकारीहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धि ३ दिने तालिम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य विभिन्न किसिमको वन समूहहरुको पदाधिकारीहरुलाई वन क्षेत्रमा गरिने वन व्यवस्थापन कार्यको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने रहेको छ। समुदायमा आधारित वनका पदाधिकारीहरुलाई निम्न विषयमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी शेसनहरुको योजना तयार गर्नु पर्नेछ।

- राष्ट्रिय वन नीति २०७५
- वन ऐन तथा नियमावलीहरु सङ्घीय तथा प्रदेश स्तर
- दिगो वन व्यवस्थापन मापदण्ड राष्ट्रिय स्तर तथा प्रदेश स्तरका मापदण्ड तथा कार्यविधिहरु
- समृद्धिका लागि वन परियोजनाको उद्देश्य तथा यसले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरुको स्वरूप तथा सञ्चालन गर्ने प्रक्रिया।
- समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको लागि समृद्धिका लागि वन परियोजनाको निर्देशिकाको प्रावधानहरु र त्यस अनुरूपको जिम्मेवारीहरुको बारेमा जानकारी।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- समृद्धिका लागि वन परियोजनाले समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनको लागि प्रवाह गर्ने सेवा तथा वस्तुगत सहायताको स्वरूप तथा प्रक्रियाहरू जस्तै साझेदारी वन व्यवस्थापन, सामुदायिक वन तथा कबुलियती वनको वन व्यवस्थापनको लागि गर्ने सहयोग तथा अनुदानको प्रक्रियाहरू ।
- उपरोक्त बुँदा अनुसारको अनुदान लिनको लागि पेश गर्नु पर्ने कागजातहरू आदी ।
- दिगो वन व्यवस्थापन तथा वन सम्बर्धन प्रणालीको बारेमा जानकारी एवं यसको उपादेयताहरूको बारेमा जानकारी ।
- दिगो उत्पादन तथा वन उद्यम विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी क्षेत्रहरू
- दिगो वन व्यवस्थापनबाट उत्पादन भएको वन पैदावारहरूको सदुपयोग तथा वन उद्यमहरूको विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी कार्यहरू जस्तै कृषि विकास वैङ्कबाट प्रवाह गरिने ऋणको किसिम तथा प्रक्रियाहरूको बारेमा जानकारी प्रवाह ।
- दिगो वन व्यवस्थापन, वन उद्यमको विकास तथा सुधार, वन पैदावार सङ्कलन व्यवस्थापनमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको पक्षहरू
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन कसरी गर्ने तथा गराउने ।
- अन्य आवश्यक विषयहरू ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ ।

२.२.१.२४ डिभिजन वन कार्यालय/सब डिभिजन वन कार्यालय र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया गोष्ठी /अन्तर नगरपालिका र डिभिजनल वन कार्यालय बीच समन्वय बैठक/गोष्ठी

यस कार्यक्रमको उद्देश्य वन क्षेत्रमा रहेको सुशासनको अवस्था यसको सुदृढीकरण एवम् अन्तर निकायहरूको अनुगमन र मूल्याङ्कन पद्धतिका विषयमा डिभिजन, सबडिभिजन वन कार्यालय तथा स्थानीय तहहरू बीच समन्वयन तथा अभिमूखिकरण गर्नु रहेको छ ।

यस कार्यक्रमको कार्यान्वयन वन कर्मचारी तथा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि एवम् कर्मचारीहरू बीच समन्वय सुदृढीकरण तथा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा क्षमता अभिवृद्धि गरी वन क्षेत्रमा सुशासन सुदृढीकरण गर्नको लागि गोष्ठी सञ्चालन गरी कार्यक्रम सम्पन्न गरिनेछ ।

कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको विषयहरूलाई मुख्य कार्यसूचि बनाउनु पर्नेछ ।

- जिल्लामा रहेको वन क्षेत्रको कार्यक्रमहरूको जानकारी तथा प्रगति समिक्षा ।
- समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमको कार्य प्रगति तथा त्यसको कार्यान्वयनमा देखा परेका समस्याहरू र चुनौतिहरूको बारेमा छलफल ।
- डिभिजन वन । सब डिभिजन वन कार्यालयहरूले प्रवाह गरेको सेवाहरू प्राविधिक सेवाहरूको स्थिति तथा त्यस बारेमा सुधारका पक्षहरू बारे छलफल ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- वन ऐन, २०७६ तथा अन्य कानूनी अधिकार क्षेत्र अनुरूपको वन क्षेत्रका विषयहरू सार्वजनिक जग्गामा वन विकास निजी वन विकास तथा निजी वन दर्ता निजी तथा आवादीको रुखहरूको स्थानान्तरण एवं सहरी वन विकासका कार्यहरू सञ्चालन गर्दा आइपरेका समस्याहरू र तिनको समाधानको लागि उपायहरूको बारेमा छलफल ।
- पालिकाको क्षेत्र भित्र रहेका समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरू तथा पालिकाहरू बीचको समन्वय तथा सम्बन्धको स्थिति तथा सुधारको लागि उपायहरू ।
- आगामी वर्षको लागि वन क्षेत्रका योजनाहरूको पहिचान तथा स्रोतको आकलन एवं जिम्मेवारीहरू बाँडफाँट आदि ।
- योजनाहरू कार्यान्वयनमा समन्वय ।
- परियोजनाको कार्यान्वयनमा देखा परेका नीतिगत, कार्यगत तथा सञ्चालनको क्षेत्रमा देखा परेका विषयहरू र तिनको समाधानको उपायहरू ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन कसरी गर्ने तथा गराउने ।
- अन्य आवश्यक विषयहरू ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा स्वीकृत लागत इष्टिमेन्ट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ ।

२.२.१.२५ निजी वन सम्बन्धी संघसंस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि तालिम/गोष्ठी

नेपालमा निजी वन धनीहरूका लागि क्षमता निर्माण गतिविधिहरूले उनीहरूको वन स्रोतहरू व्यवस्थापन र दिगो रूपमा उपयोग गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्छ ।

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य निजी वन सम्बन्धी संघसंस्थाहरूको पदाधिकारीहरूलाई निजी वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने रहेको छ ।

निजी वन सम्बन्धि सङ्घ संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नको लागि निम्न बमोजिमको विषयहरू समेटेर कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।

- **वन व्यवस्थापन प्रविधिहरू:** दीर्घकालीनरूपमा रुखहरू तथा वन उपजको स्वास्थ्यलाई प्रवर्द्धन गर्ने रूख रोपण, छाँट्ने, पातलो बनाउने र फसल काट्ने विधिहरू सहित दिगो वन व्यवस्थापन अभ्यासहरू बारे प्रशिक्षण तथा जानकारी ।
- **जैविक विविधता संरक्षण:** जैविक विविधता संरक्षणको महत्त्व र तिनीहरूको वनमा रहेका वनस्पति र जनावरका प्रजातिहरूको विविधतालाई संरक्षण र वृद्धि गर्ने तरिकाहरू ।
- **डढेलो रोकथाम र व्यवस्थापन:** जङ्गलको आगोको जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न र वन इकोसिस्टमको सुरक्षा गर्न आगो रोकथाम र व्यवस्थापन रणनीतिहरू बारे जानकारी ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- **कानूनी र नियामक विषयमा सचेतना:** वन क्षेत्रका कानून र नियमहरू: पालना र जिम्मेवार व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न नेपालका सान्दर्भिक वन क्षेत्र लगायत अन्य सम्बन्धित कानून, नियमहरू र नीतिहरूको बारेमा जानकारी ।
- **निजी वन दर्ता तथा नविकरण:** यस विषयमा जानकारी तथा प्रक्रिया तथा दर्ता गर्दाको फाइदाहरू आदी बारेमा जानकारी आदी ।
- **कानूनी हक तथा अधिकार:** जग्गाको किसिम र सम्पत्ति अधिकारको बारेमा जानकारी । वन उद्यम वा उद्योगको लागि जग्गाको हदबन्दी आदिको विषय एवं रुख काट्ने हक तथा अधिकारको बारेमा जानकारी ।
- **वन उद्यम विकास:** काठ उत्पादन, गैर-काष्ठ वन उत्पादनहरू (NTFPs), पर्यावरण पर्यटन, र कार्बन व्यापार जस्ता दिगो वन-आधारित उद्यमहरू स्थापना र व्यवस्थापन गर्न मार्गदर्शन ।
- **वित्तीय स्रोतहरूमा पहुँच:** दिगो वन व्यवस्थापनका लागि उपलब्ध अनुदान, ऋण र अनुदानहरू सहित वित्तीय स्रोतहरू पहुँच कसरी गर्ने । विद्यमान पहुँचको अवस्था ।
- **सामुदायिक संलग्नता र संजाल:** निजी वन धनीहरू तथा सरोकारवाला समूहहरूको गठन: निजी वन धनीहरूबीच सहकार्य, सूचना आदानप्रदान र सामूहिक निर्णयलाई प्रोत्साहित गर्न स्थानीय स्तरका वनउपज उत्पादनकर्ताहरूको समूहहरूको गठन तथा यस्तै कार्यलाई सहयोग गर्ने संजालहरूसँग समन्वय सम्पर्क स्थापना । सञ्चार सम्पर्कको लागि सूचनाहरूको जानकारी ।
- **प्रविधिहरूको उपयोग:** राम्रो वन अनुगमन, नक्साङ्कन र निर्णय लिनका लागि भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) र रिमोट सेन्सिङ जस्ता प्रविधिहरू बारे जानकारी । रुखहरूको दर्ता गर्ने प्रणालीको बारेमा जानकारी तथा परिचय । यस्तै स्मार्ट मोबाइलको प्रयोग गरी तथ्याङ्क सङ्कलन, अनुगमन, र सान्दर्भिक जानकारी पहुँच गर्न निजी वन धनीहरूलाई सहयोग गर्न सक्ने मोबाइल अनुप्रयोगहरूको विकास वा प्रवर्द्धन बारे जानकारी तथा छलफल ।
- **जलवायु परिवर्तन अनुकूलन:** जलवायु-मैत्री स्मार्ट अभ्यासहरू: जलवायु-स्मार्ट वन अभ्यासहरू बारे जानकारी ताकि उनीहरूलाई बदलिँदै गएको मौसममा अनुकूलन गर्न र उनीहरूका वनहरूमा जलवायु-सम्बन्धित चुनौतीहरूको प्रभावलाई कम गर्न मद्दत हुने प्रजातिहरू तथा अभ्यासहरूको बारेमा जानकारी ।
- **बजार पहुँच र प्रमाणीकरण:** वन प्रमाणीकरण कार्यक्रम: निजी वन धनीहरूलाई वन प्रमाणीकरण प्राप्त गर्न जानकारी र सक्षम बनाउन जस्तै फरेस्ट स्टेवार्डशिप काउन्सिल (FSC) लगायत अन्य विषयको बारेमा जानकारी एवं पहुँचको बारेमा जानकारी प्रदान ।
- **बजार सञ्जालहरूसँग समन्वय तथा सम्पर्क:** बजार र उद्योगहरूसँगको समन्वय तथा मूल्य ऋणखलामा जोड्ने कार्यमा सहजता गर्ने विषयहरू सूचनाका जानकारीहरू आदी ।
- **अनुगमन र मूल्याङ्कन:** कार्यसम्पादन अनुगमन: निरन्तर सुधार र दिगोपन मापदण्डहरूको पालना सुनिश्चित गर्न निजी वन व्यवस्थापन अभ्यासहरूको निरन्तर अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि संयन्त्रहरू विकास तथा

Handwritten signature

Handwritten signature
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

सूझावहरू । निजी वन व्यवस्थापनमा महिलाको भूमिकालाई विचार गर्ने र समावेशी तालिम प्रदान गर्ने र लैङ्गिक-विशेष सरोकारहरूलाई सम्बोधन गर्ने कुरा सुनिश्चितता ।

- **पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा:** क्रियाकलापहरूको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको दृष्टीकोणबाट संवेदनशीलता तथा जोखिमपनाको आकलन गरेर पहिचान भएका जोखिम तथा नकारात्मक प्रभावहरूलाई कसरी न्यूनीकरण गर्ने हो त्यसको बारेमा पनि कार्यान्वयन योजनामा समावेश गर्ने विषय लगायत क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरू बारेमा जानकारी गराउनुको साथै उपायहरू प्रतिरक्षात्मक एवं कार्यस्थलमा सुरक्षा एवं स्वास्थ्यको प्रत्याभूति हुने गरी गर्न गराउनु पर्ने विषय ।
- **साझेदारी र सहयोग विकास:** दिगो वन व्यवस्थापनका लागि सहयोगी उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्न निजी वन धनीहरू, सरकारी निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र अन्य सरोकारवालाहरू बीचको सहकार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने विषयहरू ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ । विषयगत विज्ञताको आवश्यक भएमा सेवा प्रदायक मार्फत पनि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

२.२.१.२६ वन तथा वातावरण सँग सम्बन्धीत सरोकारवालाहरू सँगको अन्तरक्रिया गोष्ठी

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन तथा वातावरण सँग सम्बन्धीत सरोकारवालाहरू बीच निजी वन, सार्वजनिक वन, सहरी वन लगायत हरियाली प्रवर्धन सम्बन्धी कार्यहरूको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने रहेको छ । निम्न बमोजिम मुख्य विषयहरूमा केन्द्रित रही अन्तरक्रिया गोष्ठी आयोजना गर्नु पर्नेछ ।

- स्थानीय वातावरण र वन मुद्दाहरूको सिंहावलोकन
- स्थानीय सफलता कथाहरू र चुनौतीहरू
- दिगो वन व्यवस्थापन अभ्यास कार्यशाला
- वातावरण संरक्षण रणनीतिहरूमा समूह छलफल
- कानूनी र नियामक पक्षहरूमा अन्तरक्रियात्मक सत्र
- वन अनुगमनका लागि प्रविधि प्रयोग
- दिगो अभ्यासहरू कार्यान्वयन गर्ने बारे सामूहिक छलफल
- सामुदायिक संलग्नता र सहयोग
- संरक्षणमा स्थानीय समुदायहरूको भूमिका
- एनजीओ र सरकारसँग प्रभावकारी साझेदारी निर्माण
- कार्य योजनाहरू तयार तथा प्रस्तुती

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- आवश्यकता अनुसारको कार्यसूचीहरु समावेश गर्न सकिन्छ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट सहभागीको भत्ता, खाजा, इन्धन, कार्यपत्र, प्रशिक्षक भत्ता, हलभाडा लगायतमा डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृत लागत इष्टिमेट बमोजिम खर्च गर्ने सकिनेछ ।

२.२.१.२७ दुई वर्षे वन विरूवा उत्पादन तथा वितरण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य खाली रहेका सार्वजनिक र निजी जग्गामा वृक्षरोपण गर्न आवश्यक पर्ने गुणस्तरयुक्त रोपण योग्य विरूवा उत्पादन गर्ने रहेकोछ ।

ढिलो बढ्ने (Slow Growing) विरूवा प्रजातिहरूलाई नर्सरीमा एक सिजन मात्र हुर्काई वृक्षरोपण गर्दा स्याहार सम्भार धेरै गर्न पर्ने र Plant Mortality पनि धेरै नै हुनसक्ने भएकोले वृक्षरोपण क्षेत्रमा अधिकतम Survival Rate को लागि ठुलार परिपक्व विरूवा रोपणलाई अभिप्रेरित गर्न नर्सरीहरूमा यस्ता विरूवा उत्पादन गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य रहेको छ ।

सम्भव भएसम्म ३ फिट उचाईका विरूवा (अति ढिलो बढ्ने प्रजाति बाहेक) उपयोग हुने गरि बहुवर्षीय विरूवा उत्पादनमा जोड दिइएको छ । नर्सरीमा बहुवर्षे विरूवा उत्पादन गर्दा लामो समयसम्म विरूवालाई नर्सरीमै राखी स्याहार गर्नुपर्ने भएकोले ४"x७" वा सो भन्दा ठुला ठुला साइज वा उपयुक्त प्रविधि भए सो बमोजिमका पोलिथैला वा अन्य माध्यम प्रयोग गर्नुपर्नेछ । प्रजाति छनौट गर्दा सडक किनारका सार्वजनिक जग्गाहरु तथा सहरी क्षेत्रका लागि आवश्यक पर्ने, विभिन्न महोत्वस समारोहको लागि आवश्यक पर्ने र नियमित वृक्षरोपणका लागि आवश्यक तर ढिलो बढ्ने प्रजातिका विरूवाहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ । यस कार्यक्रमबाट चालु आ.ब.को यथासम्भव छिटो विरूवा उत्पादन कार्य सुरु गरी आगामी आ.ब.हरूमा मात्र प्रयोग हुने गरी उत्पादन गरिने हुँदा आषाढ मसान्तमा आम्दानी बाँधी सोको जानकारी एकतह माथी पठाउनु पर्नेछ ।

यस कार्यक्रम अन्तरगत विरूवा उत्पादन कार्यमा कार्यालयलाई प्राप्त विरूवा उत्पादन लक्ष्य नघट्ने गरी प्रति विरूवा उत्पादन खर्च औषत रकम रु. २२।—(प्रजाति अनुसार तलमाथी हुन सक्ने)का दरले विरूवा उत्पादन गर्न सकिनेछ ।

- कार्यक्रम सम्पन्न पछि प्रगतिमा निम्न बुँदाहरु समावेश गर्नुपर्नेछ ।
- उत्पादित विरूवाहरुको जात र संख्या (पोलिथैला साइज अनुसारको विरूवा संख्या)
- नर्सरी ले-आवट सहितको नक्सा
- विरूवा उत्पादन रजिष्टर (बीउ छर्ने, बीउ उपचार, ट्रान्सप्लान्ट, गोडमेल, ग्रेडिड सहितका विस्तृत क्रियाकलाप उल्लेख गरिएको) विरूवा वितरण रजिष्टरमा विरूवा प्राप्त गर्ने सँघ, संस्था, समूह, व्यक्तिको नाम, ठेगाना, सम्पर्क नम्बर, विरूवा जात संख्या, रोपिने स्थान सहितको विवरण विभिन्न क्रियाकलापहरुको फोटो

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यसमा विनियोजित रकम स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा स्थापित नर्सरीहरूमा विभिन्न प्रजातिका बिरुवा उत्पादन, व्यवस्थापन, हेरालुको ज्याला, सिंचाई आदि कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ । स्थापित नर्सरीमा उत्पादन भएका बिरुवाहरूको प्रजाति र संख्या विवरण एवम् वितरणको लगत (ब्यक्ति/ संस्था, संख्या) स्पष्ट रूपमा डिभिजन वन कार्यालय प्रमुखले प्रमाणित गरी राख्नु पर्नेछ ।

यो कार्यक्रम बिरुवाको गुणस्तर कायम गर्नको लागि डिभिजन वन कार्यालयबाट सञ्चालन वा अन्तर्गत कार्यरत प्राविधिक वन कर्मचारीहरू मार्फत गर्नु पर्नेछ । यो कार्यक्रम क्रमागतरूपमा बार्षिक कार्यक्रमसँग समायोजन हुने गरी उत्पादन तथा भूक्तानी तालिका तयार गरी बिरुवा उत्पादन योजना डिभिजनल वन अधिकृतबाट स्वीकृत गरी सो अनुसारको खर्च व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

२.२.१.२८ तिन वर्षे फलफूल, वन बिरुवा (शोभायमान समेत) उत्पादन खरिद तथा वितरण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य खाली रहेका सार्वजनिक र निजी जग्गा तथा सहरी वृक्षरोपण गर्न आवश्यक पर्ने गुणस्तरयुक्त रोपण योग्य बिरुवा उत्पादन तथा खरिद गर्ने रहेकोछ ।

यसमा विनियोजित रकम स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा स्थापित नर्सरीहरूमा विभिन्न प्रजातिका बिरुवा उत्पादन, व्यवस्थापन, हेरालुको ज्याला, सिंचाई आदि कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ साथै उत्पादन गर्न नसकिएका विभिन्न प्रजातिका बिरुवाको प्रकृति बमोजिम नाङ्गो जरा भएको वा पोलिथिन व्यागको गुणस्तरीय तथा बहुवर्षीय बिरुवाहरू (फलफूल समेत) नर्सरीहरूबाट खरिद गर्नु पर्नेछ । स्थापित नर्सरीमा उत्पादन भएका बिरुवाहरूको प्रजाति र संख्या विवरण एवम् वितरणको लगत (ब्यक्ति/ संस्था, संख्या) स्पष्ट रूपमा डिभिजन वन कार्यालय प्रमुखले प्रमाणित गरी राख्नु पर्नेछ । यो कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत कार्यरत प्राविधिक वन कर्मचारीहरू मार्फत गर्न सकिनेछ । तर आवश्यकता अनुसार आपूर्तिकर्ता वा सेवा प्रदायकबाट विभिन्न शीप, सेवा तथा उपकरणहरू प्रचलित नियम अनुसार खरिद गरी कार्य गर्न गराउन सकिनेछ ।

२.२.१.२९ नर्सरी मर्मत/व्यवस्थापन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य खाली रहेका सार्वजनिक र निजी जग्गामा वृक्षरोपण गर्न आवश्यक पर्ने गुणस्तरयुक्त रोपण योग्य बिरुवा उत्पादन गर्ने रहेकोछ ।

यसमा विनियोजित रकम स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा नर्सरी निर्माण/स्थापित नर्सरीको स्तरोन्नती, व्यवस्थापन, हेरालु र बिरुवा उत्पादन कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ । स्थापित नर्सरीमा उत्पादन भएका बिरुवाहरूको प्रजाति र संख्या विवरण एवम् बिरुवा रोपण तथ्याङ्क (ब्यक्ति/ संस्था, संख्या र क्षेत्रफल) स्पष्ट रूपमा डिभिजन वन कार्यालय प्रमुखले प्रमाणित गरी राख्नु पर्नेछ । यो कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालयले नितान्त प्राविधिक कार्यको लागि नियमित अनुगमन तथा सुरपरिवेक्षण लगायत सूक्ष्म कार्यको आवश्यकता महसुस भएमा कार्यरत प्राविधिक वन कर्मचारीहरू मार्फत अमानतबाट पनि गराउन सक्नेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.२.१.३० वन सम्बन्धी प्रचार सामग्री छपाई तथा वितरण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य दिगो वन व्यवस्थापन तथा परियोजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि आवश्यक प्रचार प्रसार सामग्री तयारी, उत्पादन, वितरण तथा व्यवस्थापन गर्ने रहेको छ।

यसमा विनियोजित रकम वनको संरक्षण, विकास तथा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षासम्बन्धी ब्रोसुर, पोष्टर, पम्प्लेट तथा अन्य प्रचार प्रसारका सामग्रीहरू तयारी/ उत्पादन र छपाई तथा वितरण कार्य लगायत अन्य आवश्यक सन्देशमुलक प्रचार प्रसार सामग्रीहरू तयारी तथा पत्रपत्रिका आदिमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ।

यस कार्यक्रमबाट बार्षिक प्रतिवेदन तयारी डिजाइन छपाई लगायत दिगो वन व्यवस्थापन लगायत परियोजनाको लक्ष्यलाई सहयोगी हुने सामग्रीहरू तयारी गरी वितरण गर्न सकिनेछ।

यस्तो सामग्रीहरूको स्वरूपमा एकरूपताको लागि समृद्धिका लागि वन परियोजनाको ब्रान्ड प्रयोग गर्नु पर्नेछ।

२.२.१.३१ उपभोक्ता समूहहरूको लागि अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य विभिन्न वन उपभोक्ता समूहहरूको पदाधिकारीका लागि उपभोक्ता समूह गठन पश्चात समूह अन्तर्गत भएका विभिन्न क्रियाकलापहरूको अभिलेख राख्न तथा वन व्यवस्थापनको शिलशिलामा भए गरेका क्रियाकलापहरूको खर्च रकमको लेखा अभिलेख दुरुस्त राख्न र सो को आवधिक विवरण नियमित रूपमा सम्बन्धित निकायहरूमा पठाउन समितिका पदाधिकारीहरूको ज्ञान, सीप अभिवृद्धि गर्नु रहेको छ।

निम्न विषयहरूमा केन्द्रित रही कार्यसूची तयार गर्नु पर्नेछ।

- वन व्यवस्थापन अन्तर्गत सामुदायिक वन अभिलेख तथा लेखापरीक्षण व्यवस्थापन,
- प्रस्ताव एवं निर्णयहरू लेख्ने सम्बन्धी,
- वन व्यवस्थापन तथा दिगो वन व्यवस्थापन, समूहमा सामूहिक भावना र सहकार्यमा टेवा विकास,
- समूहमा हुने क्रियाकलाप तथा ति क्रियाकलाप कार्य गर्न खर्च भएको रकमको व्यवस्थित लेखा राख्न सहजीकरण गरी स्रोत साधनको दिगो उपयोग गर्न सहयोग गर्ने विषयहरू।
- आर्थिक पारदर्शी र सुशासन सम्बन्धी, समूहले कति प्रयोग गर्ने र राज्यलाई कति प्रतिशत दिने भन्ने विषयवस्तुको बारेमा जानकारी।
- गुनासो व्यवस्थापन।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको कार्यहरूसँग सम्बन्धित घटनाहरूको प्रतिवेदन तथा अभिलेख।
- अनुदान व्यवस्थापन आदी।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यक्रम मार्फत समूहको लेखा अभिलेख पूर्णरूपमा सुधार गर्ने कार्यको बाह्य स्रोत तथा क्षेत्रबाट सेवा खरिद गर्न सकिनेछ । यसको लागि प्याकेजमा तालिमहरु सञ्चालन गर्ने, कोचिङ गर्ने गराउने लगायत सहयोगी सामग्रीहरु प्रकाशन तथा तयारी गर्न सकिनेछ ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.२.१.३२ सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन अभ्यास सम्बन्धी प्रकाशन अनुसन्धान असल अभ्यास दस्तावेजीकरण तथा अन्य प्रकाशन

सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापनमा सफलताका कथाहरु र उत्कृष्ट अभ्यासहरु सङ्कलन गरेर प्रकाशन तथा प्रसारले प्रभावकारी संरक्षण र व्यवस्थापन रणनीतिहरु प्रवर्द्धन र कार्यान्वयन गर्न सरोकारवालाहरुलाई उनीहरुको प्रयासमा प्रेरित र मार्गदर्शन गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।

यस कार्यक्रमबाट सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापनमा सफलताका कथाहरु र उत्कृष्ट अभ्यासहरु सङ्कलन गरी दस्तावेज बनाई प्रकाशन तथा प्रचार प्रसार गर्नु गराउनु हो ।

निम्न बमोजिमको मुख्य असल अभ्यासहरुलाई सङ्कलन तथा तयार गर्न सकिनेछ ।

- दिगो वन व्यवस्थापन को महत्व को संक्षिप्त सिंहावलोकन ।
- दिगो वन पैदावार सङ्कलन अभ्यासहरु ।
- सामुदायिक संलग्नता र सशक्तिकरण ।
- जैविक विविधता संरक्षण पहल ।
- नवीन पुनः उत्पादनका प्रविधि तथा अभ्यासहरु ।
- विभिन्न वनहरुमा वन सम्बर्द्धन प्रणालीहरुको अवलम्बन तथा तीनको प्रभावहरु ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन उपायहरु लगायत कार्बन सञ्चितिमा योगदान ।
- दिगो लुगिङ अभ्यासका उदाहरणहरु ।
- अनुगमन र योजनाको लागि प्रविधिको प्रयोग ।
- सफल समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्यक्रमहरु ।
- समावेशी निर्णय प्रक्रियामा स्थानीय जनजाति तथा महिलाहरुको योगदान आदी ।
- व्यवस्थापन योजनाहरुमा जैविक विविधता तथा वातावरणीय पक्षहरुको एकीकरण ।
- रैथाने प्रजाति र कृषि वनको अवलम्बनका राम्रा अभ्यासहरु ।
- सफलता र चुनौती दुवैबाट सिकेका मुख्य पाठहरु ।
- नीति निर्माताहरु, व्यवसायीहरु, र समुदायहरुका लागि सिफारिसहरु ।
- विभिन्न सन्दर्भहरुमा सफल अभ्यासहरु अनुकरण गर्ने सम्भावनाको मूल्याङ्कन ।

प्रसार तथा वितरणको कार्य व्यवस्थापन:

- अनलाइन प्लेटफर्महरु, सामाजिक सञ्जाल, र सान्दर्भिक सम्मेलनहरु मार्फत प्रकाशन साझेदारी

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- अन्य विधिहरूको उपयोग ।

यस कार्यक्रमको लागि सेवा प्रदायक मार्फत पनि कार्यहरू सञ्चालन गर्न सकिनेछ । कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा उपकरण लगायत फिल्डस्तरमा भ्रमण खर्च आदीमा पनि खर्च गर्न सकिनेछ । यसको साथै प्रकाशन, प्रसारण तथा डिजाइनमा पनि खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.२.१.३३ वन पैदावार सङ्कलन योजना कार्यान्वयन लागि आवश्यक साना औजार एवम् व्यक्तिगत सुरक्षा सामग्री खरिद तथा वितरण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य दिगो वन व्यवस्थापनका लागि वन पैदावार सङ्कलनका लागि आवश्यक पर्ने विभिन्न किसिमका उपकरण खरिद तथा उपयोग गरी वन व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारितामा वृद्धि गर्ने रहेको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत वन पैदावार सङ्कलनसँग सम्बन्धित मोटर चैन सः, हाते आरा, डायमिटर टेप, जि.पि.एस., लगायतका उपकरण खरिद एवम् यस कार्यक्रम अन्तर्गत वन पैदावार सङ्कलनमा खटिएका कर्मचारी एवम् कामदारहरूको कार्यस्थलमा हुने जोखिम कम गर्ने Safety kits/personal protective equipment (head protection, body protection, hand protection, eye protection, Foot protection, hearing protection) तथा First aid kits लगायतका अत्यावश्यक सुरक्षा सामग्री खरिद तथा वितरण गरिनेछ ।

माथि उल्लिखित सामग्री तथा उपकरणहरू खरिद तथा वितरण गर्दा लैङ्गिक तथा अन्य समूहहरूको चाहनालाई पनि मध्य नजर गरी स्पेशिफिकेसन तयार गर्नु पर्नेछ ।

यो कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालन हुनेछ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट प्रचलित खरिद ऐन नियमावली अनुसार खर्च गरिनेछ ।

२.२.१.३४ वन पैदावार सङ्कलन सम्बन्धि तालिम

नेपालमा काठ कटान तथा अन्य वन पैदावारहरूको सङ्कलन सम्बन्धी स्थलगत प्रशिक्षण सत्र सञ्चालन गर्न स्थानीय परिवेश, वातावरणीय नियम र दिगो अभ्यासलाई होसियारीपूर्वक विचार गर्नु आवश्यक छ । यस्तो तालिम विशेष गरी सम्बन्धित कर्मचारीहरू पदाधिकारीहरू तथा सङ्कलनकर्ताहरूलाई प्रदान गर्न सकिन्छ । विशेष गरी समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन लगायत अन्य प्रणालीबाट वन पैदावारहरू सङ्कलन गर्ने कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने तथा नयाँ प्रविधिहरूको प्रयोगको लागि तालिम सञ्चालन गर्ने गरी यो कार्यक्रम तयार गरिएको हो ।

- दिगो वन पैदावार सङ्कलनको अभ्यासको महत्त्व ।
- नेपालको वन कानून र नियमहरूको समीक्षा ।
- वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कनको महत्त्व ।
- ज्यामी व्यवस्थापन योजना (Labour Management Plan) लगायत सुरक्षा योजना ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा ।
- प्रजाति पहिचान ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्र.)

- रूख छनोट गर्न मापदण्ड ।
- आधुनिक उपकरण र उपकरणहरूको परिचय ।
- उपकरण सञ्चालन समयमा सुरक्षा उपायहरू ।
- स्थानीय समुदायलाई संलग्न गराउनुको महत्त्व ।
- जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई कम गर्न दिगो अभ्यासहरू ।
- नेपालमा सफल परियोजनाहरूको जानकारी ।
- प्रस्तुतीकरणहरू, व्यावहारिक प्रदर्शनहरू, र ह्यान्ड-अन अभ्यासहरू ।
- सफल अभ्यासहरू अवलोकन गर्न फिल्ड भ्रमणहरू ।
- अन्तरक्रियात्मक छलफल र समूह गतिविधिहरू ।

यस कार्यक्रमबाट एउटा प्रशिक्षण पुस्तिका पनि तयार गर्न सकिन्छ । यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

नेपालमा दिगो वन पैदावार हार्वेस्टिङ सम्बन्धी तालिम सत्रको उद्देश्य सहभागीहरूलाई वातावरणीय रूपमा जिम्मेवार र सामाजिक रूपमा समावेशी अभ्यासहरूका लागि आवश्यक ज्ञान र सीपहरू प्रदान गर्नु हो । यसले नेपालको वनको दीर्घकालीन व्यवस्थापनलाई सुनिश्चित गर्न सरोकारवालाहरूबीचको सहकार्य र दिगो विधिहरू अपनाउनको लागि सहयोग गर्दछ ।

२.२.१.३५ वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य उपभोक्ता स्तरमा वन व्यवस्थापनका क्रियाकलाप अन्तर्गत पत्ल्याउने, एकल्याउने, हाँगा कटान तथा झाडी सफाई, अग्निरेखा सरसफाई, नियन्त्रित वन डढेलो स्थलगत अभ्यास लगायत स्थलगत रूपमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराइ उपभोक्ताहरूमा वन व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने रहेको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत पत्ल्याउने, एकल्याउने, हाँगा कटान तथा झाडी सफाई, अग्निरेखा सरसफाई, नियन्त्रित वन डढेलो अभ्यास लगायतका वन व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरूको प्रयोगात्मक अभ्यास गरिनेछ ।

यस्तो क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दा सुरक्षाको व्यवस्था गरेर गर्नु पर्नेछ एवं सुरक्षाको उपायहरूको बारेमा जानकारी गराएर मात्र स्थलगत अभ्यासहरू गर्नु पर्नेछ । विशेष गरी क्रियाकलापहरूको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको दृष्टीकोणबाट संवेदनशिलता तथा जोखिमपनाको आकलन गरेर पहिचान भएका जोखिम तथा नकारात्मक प्रभावहरूलाई कसरी न्यूनिकरण गर्ने हो कार्यान्वयन गर्दा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरू बारेमा जानकारी गराउनुको साथै उपायहरू प्रतिरक्षात्मक एवं कार्यस्थलमा सुरक्षा एवं स्वास्थ्यको प्रत्याभूति हुने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्र.)

२.२.१.३६ दिगो वन व्यवस्थापन तथा सम्बर्द्धन प्रणाली कार्यान्वयन सुदृढीकरण गोष्ठी । दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धि गोष्ठी सम्मेलन आदिमा सहभागिता । समिक्षा गोष्ठी आदी /सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धि समिक्षा गोष्ठी

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन/सब-डिभिजन वन कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारी,समूह पदाधिकारी एवं सदस्यहरु/पत्रकार/जनप्रतिनिधि लगायत सरोकारवालाहरुका लागि वन सम्बर्द्धन प्रणाली तथा दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी साझा बुझाई तथा ज्ञान,सीप अभिवृद्धि गर्नु रहेको छ।

नेपालमा दिगो वन व्यवस्थापन सुधार गर्न र सिल्भिकल्चरमा आधारित अभ्यासहरु लागू गर्न सरोकारवालाहरुबीच सहकार्य आवश्यक छ। यस्तो छलफलको लागि निम्न बमोजिम बिषयहरुमा केन्द्रित रही गोष्ठी । समिक्षा । क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

- दिगो वन व्यवस्थापनका उद्देश्यहरु
- नेपालमा हालको वन व्यवस्थापन अभ्यासको सिँहावलोकन
- दिगो वन व्यवस्थापनमा चुनौती र अवसरहरु
- दिगो वन व्यवस्थापनमा सामना गर्ने चुनौतीहरुको पहिचान
- समूह छलफलहरु: सुधारका लागि अवसरहरु
- प्रस्तुति: सफल दिगो वन व्यवस्थापन पहल तथा अन्य क्षेत्र वा देशहरुबाट सिक्ने
- नेपालमा सिल्भिकल्चरमा आधारित वन व्यवस्थापन
- वन सम्बर्द्धन । सिल्भिकल्चरको परिचय र यसको महत्व
- वन सम्बर्द्धन । सिल्भिकल्चरल अभ्यासका प्रकारहरु
- नेपालका लागि उपयुक्त सिल्भिकल्चर अभ्यासहरु
- वन सम्बर्द्धन । सिल्भिकल्चर प्रणाली कार्यान्वयनमा चुनौतीहरुको पहिचान
- वन सम्बर्द्धन । सिल्भिकल्चर प्रणाली लागू गर्नमा चुनौती र समाधानहरु
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा
- समूह छलफल: समाधान र सिफारिसहरु
- कार्य योजना: नेपालमा सिल्भिकल्चर कार्यान्वयनको लागि रोडम्याप
- एकीकृत कार्य योजना
- दिगो वन व्यवस्थापन र सिल्भिकल्चर बीचको तालमेल
- समूह कार्य: कार्यान्वयनको लागि कार्य योजनाबारे छलफल

दिगो वन व्यवस्थापन र सिल्भिकल्चरमा विशेषज्ञहरु, अनुसन्धानकर्ताहरु, र अभ्यासकर्ताहरुलाई स्रोत व्यक्तिको रूपमा आमन्त्रित गर्न सकिनेछ ।

नेपालमा दिगो वन व्यवस्थापन र सिल्भिकल्चरमा आधारित अभ्यासहरुबारे छलफलमा संलग्न विशिष्ट आवश्यकताहरु, प्राथमिकताहरु र सहभागीहरुको आधारमा यो कार्यसूचीलाई परिमार्जित गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यसै गरी दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धि गोष्ठी सम्मेलन आदीमा सहभागिता सम्बन्धि कार्यक्रमबाट यस्तै प्रकृतिको कार्यक्रममा सहभागिताको लागि यस रकमलाई उपयोग गर्न सकिनेछ । यस कार्यक्रमको लागि समूहमा सहभागिता वा व्यक्तिगत सहभागिताको लागि उपयोग गर्न सकिनेछ । यस कार्यक्रमको उद्देश्य विशेष गरी हासिल गरेको ज्ञानले दिगो वन व्यवस्थापनमा टेवा पुर्याउनु रहेको छ ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.२.१.३७ सुधारिएको वन पैदावार घाटगद्दी/डिपो निर्माण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत रहेका विभिन्न प्रकारका वनहरूबाट नियमित रूपमा नियमानुसार उत्पादन हुने काठको समुचित भण्डारण गर्नको लागि आधुनिक किसिमको हावा पानीले असर नगर्ने गरी टिनको छाना भएको सेड निर्माण गर्नु रहेको छ ।

यसमा विनियोजित बजेट डिभिजन वन कार्यालय बाट स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ । यो कार्यक्रम डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत स्वीकृत डिजाइन तथा कार्यसूची बमोजिम कार्यरत प्राविधिक वन कर्मचारी वा सेवा प्रदायक मार्फत गर्नु पर्नेछ ।

यस्तो घाटगद्दी वा डिपो निर्माण गर्दा बजेटको परिधि भित्र रही निम्न बमोजिमको कार्यहरू डिजाइनमा समावेश गर्नको लागि मार्गनिर्देशन गर्नेछ ।

वातावरणीय पक्षहरू: माटोको अवस्था, पानीको गुणस्तर, र वन्यजन्तुको बासस्थान जस्ता कारकहरूलाई ध्यानमा राखेर वातावरणीय प्रभावलाई कम गर्ने स्थान तथा संवेदनशील क्षेत्र र पानीबाट सुरक्षा गर्न बफर जोनको व्यवस्था ।

पहुँच: डिपोमा वन पैदावारहरू लैजान र डिपोबाट वन पैदावारहरू निकासको लागि सहज तथा सरल पहुँच मार्गको व्यवस्था ।

सुरक्षाको प्रत्याभूति भएको स्थान: सुरक्षामा चोरी तथा सबै किसिमका जोखिमहरू आगलागी, बाढी पहिरो लगायत पर्दछन् ।

लग भण्डारण: विभिन्न प्रकार र आकारका लगहरूका लागि तोकिएका क्षेत्रहरूसहितको व्यवस्थित भण्डारण प्रणाली लागू गर्न सक्ने गरी स्थानको व्यवस्था । लगहरू विग्रन र क्षति हुनबाट रोक्नको लागि उचित प्रविधिहरू प्रयोगमा सहज हुने कार्यको सुनिश्चितता ।

लोडिङ र अनलोडिङ क्षेत्रहरू: क्रेन वा फोर्कलिफ्टहरू जस्ता उपयुक्त उपकरणहरू सहित ट्रकहरू लोड र अनलोड गर्नका लागि विशेष क्षेत्रहरू निर्दिष्ट गर्ने । साथै सुरक्षित रूपमा सवारी साधन चलाउनको लागि पर्याप्त ठाउँको सुनिश्चितता ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

सुरक्षित छानो भएको भण्डारण क्षेत्रको निर्माण: प्रतिकूल मौसम अवस्थाहरूबाट लगहरू जोगाउन, क्षय र क्षतिको जोखिम कम गर्न यस्ता भण्डारण क्षेत्रहरू निर्धारण । विशेष गरी संवेदनशील लगहरूको सुरक्षाको लागि विशेष व्यवस्था ।

भूक्षय हुनबाट जोगाउने तथा संरक्षण गर्ने कार्य: माटोको क्षय हुनबाट रोक्नको लागि सिल्ट बार, वनस्पति बफर लगायत अन्य संरचनाहरूको उपायहरू ।

फोहोर व्यवस्थापन: बोक्रा, भूस लगायत अन्य उप-उत्पादनहरू व्यवस्थापन गर्नको लागि फोहोर व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना । फोहोर सामग्रीहरूको पुनः उपयोग तथा सुरक्षित विसर्जनको व्यवस्था ।

पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू : दुर्घटनाको जोखिम कम गर्न सुरक्षा प्रोटोकल र साइनेजहरूको व्यवस्था । कामदारहरूको लागि सुरक्षा प्रशिक्षण प्रदान गर्ने प्रणाली र व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरणहरूको उपलब्धता सुनिश्चितता गर्ने । यससँग सम्बन्धित सामग्रीहरूको सुरक्षित भण्डारण तथा सहज पहुँचको व्यवस्था तथा त्यसको लागि प्रोटोकलको तयारी तथा लागु गर्ने व्यवस्था ।

सुरक्षा उपायहरू: चोरी र अनधिकृत पहुँच रोक्न सुरक्षा सुविधाहरू स्थापना तथा संरचनाहरू निर्माण लगायत अवाञ्छित क्रियाकलापहरूको अनुगमनको लागि निगरानी क्यामेरा र उचित प्रकाशको प्रबन्ध ।

वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको अनुपालन: स्थानीय, राष्ट्रिय र सामान्यतः अन्तर्राष्ट्रिय वन र वातावरणीय नियमहरूको पालना सुनिश्चितको साथै परियोजनाको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा ढाँचाले निर्दिष्ट गरेको विषयहरूको पालना तथा लागु गर्ने कार्यहरू ।

अभिलेख व्यवस्थापन: लगहरूको आगमन तथा निकासी भएको विवरण दैनिक तुरुन्त देखिने गरी जानकारी प्रवाह हुने व्यवस्था ।

समुदायसँगको सहकार्यको प्रणालीगत व्यवस्था: वन पैदावारको उपयोगको सरोकारलाई सम्बोधन गर्न र सकारात्मक सम्बन्ध बढाउन स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूसँग डिपोको सञ्चालन व्यवस्था पारदर्शी प्रणाली ।

सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकास: लगहरूको परिमाण र प्रकारहरूको वास्तविक-समय ट्र्याकिङको (Real time tracking) व्यवस्थापन प्रणालीहरू लगायत लग पहिचानको लागि नम्बरिङ प्रणाली वा बारकोड जस्ता प्रविधिको प्रयोग गरी अभिलेख व्यवस्थापन ।

श्रमिकहरूको सुरक्षा प्रणालीको प्रत्याभूति हुने प्रणाली ।

२.२.१.३८ अन्तर प्रदेश अवलोकन अध्ययन भ्रमण । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाई कर्मचारीहरूको क्षमता विकास तालिम गोष्ठी तथा अध्ययन भ्रमण । सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धि अध्ययन भ्रमण यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य परियोजनाको सफल कार्यान्वयनको लागि यस प्रदेश तथा अन्य प्रदेशमा भए गरेका दिगो वन व्यवस्थापनका विषयका सफल अभ्यासहरूको स्थलगत रूपमा अवलोकन गरी प्रदेशमा कार्यान्वयनमा रहेको वन सम्बर्द्धन लगायतका क्षेत्रहरूमा थप टेवा पुर्याउन अन्तरप्रदेश सिकाइ आदान प्रदान गर्नु रहेकोछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत वन व्यवस्थापनका सफल कामहरू भएका प्रदेशहरूका विभिन्न जिल्लामा स्थलगत भ्रमण गर्न प्रदेश परियोजना निर्देशक समितिका सदस्यहरू, प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाइसँग सम्बन्धित कर्मचारी/विज्ञ, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वन निर्देशनालय, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, डिभिजन वन कार्यालयहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई सहभागी गराई बढिमा १ हप्ता अवधि सम्मको अन्तर प्रदेश अवलोकन अध्ययन भ्रमण कार्यक्रम गरिनेछ। निम्न बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट गाडी भाडा, दैनिक भ्रमण भत्ता, सहभागीहरूलाई खाना, खाजा एवम् प्रशिक्षक भत्ता लगायतका कार्यहरूमा खर्च गरिनेछ। यस कार्यक्रमको लागि प्याकेजमा नै खरिदको कार्य गर्न सकिनेछ ।

- दिगो वन व्यवस्थापन तथा अन्य कार्यक्रमहरूको बारेमा जानकारी ।
- वन व्यवस्थापन र वन विकासमा समुदायको भूमिका, सफल निजी उद्यमी तथा कृषकहरूको कार्यहरू ।
- फिल्ड भ्रमण र अन्तरक्रिया एवं सफल कथाहरूबारे जानकारी हासिल ।
- जैविक विविधता संरक्षण ।
- आर्थिक प्रभाव तथा यसको दीर्घकालीन फाइदाहरू ।
- सामाजिक प्रभाव: जीविकोपार्जनमा सुधार, सामाजिक एकता, र सांस्कृतिक संरक्षण सहित दिगो वन व्यवस्थापनको सामाजिक प्रभाव ।
- प्रविधि र नवप्रवर्तन: वन व्यवस्थापनमा प्रविधिको प्रयोग, यसमा भौगोलिक सूचना प्रणाली, रिमोट सेन्सिङ, र अनुगमन र योजनाका लागि अन्य उपकरणहरूको प्रयोग आदी ।
- नेपालमा सफल परियोजनाहरू अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त वन प्रमाणीकरण कार्यक्रमहरू जस्तै फरेस्ट स्टेवार्डशिप काउन्सिल (Forest Stewardship Council-FSC) द्वारा प्रमाणित अभ्यासहरू आदी ।
- चुनौतीहरू र सिकेका पाठहरू: यी परियोजनाहरूले सामना गरेका चुनौतिहरू र तिनीहरूबाट सिकेका पाठहरू पहिचान तथा भविष्यकमा दिगो वन व्यवस्थापन पहलहरूलाई व्यवस्थित गर्न महत्वपूर्ण ज्ञानहरूको ग्रहण ।

फिल्ड भ्रमण कार्यक्रमको अन्तिममा समिक्षा गरि प्रतिवेदन पनि तयार गर्ने तथा प्रतिवेदनलाई सार्वजनिकरण गर्ने ।

उपरोक्त सम्बन्धित गोष्ठी तथा तालिमहरूमा सहभागी हुनको लागि कार्यक्रममा उल्लेख भए बमोजिम खर्च गर्न सकिनेछ ।

सम्बर्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन सम्बन्धि अध्ययन भ्रमणमा यस प्रणाली अवलम्बन गरेका तथा संभावित समुदायका सदस्यहरू लगायत प्रदेश तथा जिल्लास्तरका नीतिगत क्षेत्रमा सहयोग गर्ने पदाधिकारीहरूलाई समेत सहभागिता गराउन सकिनेछ । यसको लागि बजेटको परिधि भित्र रही प्याकेजमा कार्यक्रमको लागत अनुमान तयार गरी सेवा प्रदायकको सेवा खरिद गरेर पनि कार्य सम्पन्न गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.२.१.३९ साझेदारी वनका पदाधिकारीहरूका लागी वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा एवम् लै. सा. स. मैत्री दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम /वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारूप एवं लैङ्गिक समता, सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि

लैङ्गिक र सामाजिक समावेशीकरण (Gender and Social Inclusion) र समुदायका सदस्यहरूका लागि सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी तालिम सत्र सञ्चालन गर्नु समानता, समावेशीतालाई जिम्मेवार बनाउनको लागि यो कार्यक्रम राखिएको छ ।

यस कार्यक्रमको लक्षित वर्गहरू साझेदारी वन उपभोक्ता समूहहरू लगायत अन्य सम्बन्धित क्षेत्रका कर्मचारीहरूलाई प्रदान गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रमलाई विभिन्न विषयहरूमा सत्रहरू सञ्चालन गर्नको लागि मुख्य विषयहरू निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

- परियोजनाको लक्ष्य तथा लैङ्गिक र सामाजिक समावेशको परिचय तथा महत्व ।
- लैङ्गिक समानता प्रवर्द्धनका लागि रणनीतिहरू ।
- परियोजनाले लिएको सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिहरू तथा वातावरणीय एवम् सामाजिक सुरक्षाको विषयहरू ।
- वातावरणीय न्याय तथा सामाजिक असमानता पहिचान र सम्बोधन ।
- सामाजिक सुरक्षाको परिभाषा र महत्व ।
- समृद्धिका लागि विकास आयोजनाहरूमा सामाजिक र वातावरणीय प्रभावहरू विचार गर्ने विषयहरू ।
- सामाजिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको सिंहावलोकन ।
- सीमान्तकृत र कमजोर समूहहरूको लागि अधिकार र संरक्षण ।
- सामुदायिक विकासका सबै पक्षहरूमा लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई एकीकृत गर्ने विषयहरू ।
- सीमान्तकृत समूहहरू (जस्तै, जातीय अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू) पहिचान गर्ने र समावेश गर्ने ।
- सामुदायिक विकासमा महिला र सीमान्तकृत समूहहरूलाई सशक्तिकरणको लागि सहजिकरणका विषयहरू ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका विषयहरू ।
- द्वन्द्व समाधान र गुनासो संयन्त्रहरूको महत्व एवं द्वन्द्व समाधानका लागि संयन्त्र स्थापना गर्ने तथा सञ्चालन गर्ने ।
- क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा सामाजिक तथा वातावरणीय दृष्टिकोणबाट अपनाउनु पर्ने सावधानीहरू प्रतिवेदनहरूको खाका तथा ढाँचा एवं अभिलेख गर्ने विषयहरू ।
- सामुदायिक आयोजनाहरूमा गुनासो निवारण प्रणाली लागू गर्ने कार्यहरू ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ।

२.२.१.४० सामुदायिक वनका पदाधिकारीहरूका लागी वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा एवम् लै.सा.स. मैत्री दिगो वन व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि तालिम

लैङ्गिक र सामाजिक समावेशीकरण (Gender and Social Inclusion) र समुदायका सदस्यहरूका लागि सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी तालिम सत्र सञ्चालन गर्नु समानता, समावेशीतालाई जिम्मेवार बनाउनको लागि यो कार्यक्रम राखिएको छ ।

यस कार्यक्रमलाई विभिन्न विषयहरूमा सत्रहरू सञ्चालन गर्नको लागि मुख्य विषयहरू निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

- परियोजनाको लक्ष्य तथा लैङ्गिक र सामाजिक समावेशको परिचय तथा महत्व ।
- लैङ्गिक समानता प्रवर्द्धनका लागि रणनीतिहरू ।
- परियोजनाले लिएको सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिहरू तथा वातावरणीय एवम् सामाजिक सुरक्षाको विषयहरू ।
- वातावरणीय न्याय तथा सामाजिक असमानता पहिचान र सम्बोधन ।
- सामाजिक सुरक्षाको परिभाषा र महत्व ।
- समृद्धिका लागि विकास आयोजनाहरूमा सामाजिक र वातावरणीय प्रभावहरू विचार गर्ने विषयहरू ।
- सामाजिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको सिंहावलोकन ।
- सीमान्तकृत र कमजोर समूहहरूको लागि अधिकार र संरक्षण ।
- सामुदायिक विकासका सबै पक्षहरूमा लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई एकीकृत गर्ने विषयहरू ।
- सीमान्तकृत समूहहरू (जस्तै, जातीय अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू) पहिचान गर्ने र समावेश गर्ने ।
- सामुदायिक विकासमा महिला र सीमान्तकृत समूहहरूलाई सशक्तिकरणको लागि सहजिकरणका विषयहरू ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका विषयहरू ।
- द्वन्द्व समाधान र गुनासो संयन्त्रहरूको महत्व एवं द्वन्द्व समाधानका लागि संयन्त्र स्थापना गर्ने तथा सञ्चालन गर्ने ।
- सामुदायिक आयोजनाहरूमा गुनासो निवारण प्रणाली लागू गर्ने कार्यहरू ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.२.२ दिगो वन व्यवस्थापन तथा वृक्षरोपण कम्पोनेन्ट (निजी तथा सार्वजनिक क्षेत्रमा वृक्षरोपण) (Component-2.2)

२.२.२.१ वृक्षरोपणको नर्सरी निर्माण/मर्मत/व्यवस्थापन विरूवा उत्पादन

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य निजी तथा सार्वजनिक जग्गाहरूमा हरियाली प्रवर्द्धन गरी उत्पादकत्व वृद्धि गर्नका लागि उच्च माग भएका काष्ठ तथा गैरकाष्ठ प्रजातिका स्वस्थ तथा गुणस्तरीय विरूवाहरू उत्पादन गरी वृक्षरोपणको लागि तयार पार्नु रहेको छ। साथै निजी र सार्वजनिक जग्गाहरूमा स्थानीय चाहना तथा प्राविधिक दृष्टिकोणले उपयुक्त र उत्पादन दिन सक्ने प्रजातिहरूको बृहत वृक्षरोपण गरी वनबाट समृद्धिमा योगदान पुर्याउनको लागि आवश्यक विरूवाहरू वन नर्सरीमा तयार गर्नुपर्ने रहेको छ।

विशेष गरी वृक्षरोपणको लक्ष्य परियोजनाको दस्तावेज अनुसार र हाल विनियोजित कार्यक्रम अनुसार दुवै प्रदेश मधेश तथा लुम्बिनीका गरी ५० वटा पालिकाहरूको कार्यक्रममा रहेको हुँदा तिनीहरूको मागलाई लक्षित गरी विरूवा उत्पादन गर्नु रहेको छ। यसै गरी समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापनको कार्यक्रम अनुसार अनुदान माग गर्दा पनि वृक्षरोपणको माग भएमा त्यसको लागि पनि आपूर्ति गर्ने उद्देश्य राखिएको छ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत परियोजनाका लागि छुट्टै नर्सरीको व्यवस्थापन गर्न बाह्रै महिना विरूवा उपलब्ध हुने गरी सिचाइको स्थायी व्यवस्था, स्थायी रूपमा फेन्सिङ वा पर्खाल, स्टोरहाउस, कम्पोष्ट पिट, सेडहाउस, स्प्रिङ्कल सिंचाइ, बत्तीको व्यवस्था गरी स्थायी रूपमा नर्सरी सञ्चालन हुने गरी निर्माण वा मर्मत गर्नुपर्नेछ।

निर्माण एवम् मर्मत भई स्थापना भएका नर्सरीहरूमा खाली रहेको निजी, सार्वजनिक क्षेत्रमा वृक्षरोपण गर्न, समुदायको जग्गामा विरूवा रोपण गरी रुखले ढाकेको क्षेत्रको विस्तार गर्न डिभिजन वन कार्यालय वा मातहतका सब डिभिजन वन कार्यालय मार्फत यो कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ।

प्रजातिहरू छनौट गर्दा समृद्धिका लागि वन परियोजना लागु भएका पालिकाहरूको माग, उपभोक्ताहरूको रुची र कृषि-वनको लागि आवश्यक कार्यालयको वार्षिक कार्यक्रममा उल्लिखित वृक्षरोपणका लक्ष्यलाई आधार बनाई विभिन्न प्रकारका रुख काष्ठ तथा अन्य बहुउपयोगी प्रजातिलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ। परस्थानीय विशेष गरी विदेशबाट आयात गरिएको तर नेपालमा स्थापित नभएका प्रजातिहरूको विरूवा उत्पादनलाई यस कार्यक्रमले निरुत्साहन गरेको छ। अतयवः वृक्षरोपण अनुदान निर्देशिकामा उल्लेख गरिएको विरूवाहरू तथा स्थानीय आवश्यकता अनुसारको प्रजातिहरूको उत्पादनलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ।

विरूवा उत्पादनको कार्यदिश गर्दा अनिवार्य रूपमा प्रजाति तथा संख्या किटान गर्नुपर्नेछ। कार्यालय आफैले नर्सरी सञ्चालन गर्दा सम्भव भए सम्म बीउ स्रोत, समय तालिका आदि समेत खुल्ने गरी डिभिजनल वन अधिकृतबाट प्रमाणित गरिएको विरूवा उत्पादन रजिष्टर राख्नु पर्नेछ। उक्त वन नर्सरीमा विरूवा वितरणको विवरण अनिवार्य रूपमा राख्नु पर्दछ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

बिरुवा उत्पादन भई वितरण गर्दा अनिवार्य रूपमा वितरण लगत राख्नुपर्नेछ। नर्सरी राखिएको स्थानमा स्पष्ट देखिने गरी परियोजनाबाट सञ्चालित नर्सरी किटान गरी होर्डिड बोर्ड राख्नु पर्नेछ । अन्य कुरा स्वीकृत लागत इष्टिमेट र प्रचलित नियमानुसार गर्नुपर्नेछ।

२.२.२.२ कृषि वन एवम् भू तथा जल संरक्षण सम्बन्धी क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनका लागि सार्वजनिक जग्गा पहिचान तथा नक्साङ्कन

यस कार्यक्रमको उद्देश्य पालिकाहरुमा रहेको सार्वजनिक जग्गाहरु चकलारूपमा रहेको तर भूक्षय तथा अन्य चापले गर्दा क्षतिग्रस्त भएको जग्गाहरुको पहिचान गरी नक्साङ्कन गर्नु रहेको छ। यस कार्यक्रमको अपेक्षित उपलब्धिमा त्यस्तो जग्गाहरुको पहिचान भै नक्साहरुमा चित्रण गरेको प्रतिवेदन तयार हुनेछ । यस्तो प्रतिवेदनको उपयोग बार्षिक जैविक संरक्षण सहितको कृषि वन एवम् वृक्षरोपण तथा क्षतिग्रस्त जमिनको पुनःस्थापना गर्न योजना तयार गर्नको लागि उपयोग हुनेछ ।

यस कार्यक्रमको खर्च विज्ञ तथा प्राविधिक कर्मचारीहरुको भ्रमण भत्ता इन्धन नक्सा तयार गर्ने तथा प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यमा खर्च गर्न सकिनेछ । सेवा प्रदायक खरिद गरी सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.३ वन उद्यम विकास तथा प्रवर्द्धन (Component-3)

२.३.१ वनमा आधारित उद्यम/उद्योग/ विकासका लागि /संघसंस्थाहरूसँग उद्यम प्रवर्द्धन सम्बन्धी/ सरोकारवालाहरूको बैठक /अन्तरक्रिया /समिक्षा/ गोष्ठी

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना क्षेत्रहरूमा रहेका वन उद्यमहरूको विकास, ऋण सहयोग एवम् सो सम्बन्धी प्रक्रियागत जानकारीका लागि वन उद्यमहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न संयुक्त बैठक । अन्तरक्रिया तथा गोष्ठी गर्नु रहेको छ ।

यसमा वन उद्यमसँग सरोकार राख्ने उद्यमी, संघ संस्था, कर्मचारी तथा कृषि विकास बैंक लगायतलाई सहभागी गराई अन्तरक्रिया सञ्चालन गरिनेछ ।

उद्यम प्रवर्द्धनको लागि निम्न बमोजिम मुख्य विषयहरूमा केन्द्रित राखी अन्तरक्रिया गोष्ठी गर्नु पर्नेछ ।

- उद्यम प्रवर्द्धनको लागि सहयोगी नीतिगत व्यवस्थाहरू ।
- उद्यम प्रवर्द्धन सहयोगी वित्तीय निकायहरू र तिनीहरूको सहयोग गर्ने क्षेत्रहरू ।
- वित्तीय पहुँच ।
- उत्पादन ऋणहरूको जानकारी ।
- बजार व्यवस्थापन तथा बजार संजालको विकास ।
- उद्यम प्रवर्द्धनको लागि सहयोगी वातावरणमैत्री प्रविधिहरू तथा तिनीहरूको प्रयोग ।
- वन उद्यम प्रवर्द्धनको लागि नवीन प्रविधिहरू तथा सुधारका क्षेत्रहरू ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरू तथा कार्यान्वयन ।
- अन्य विषयहरू ।

यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.३.२ वनमा आधारित उद्यम तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धित वित्तीय संस्थाहरूलाई अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

यस क्रियाकलापको मुख्य उद्देश्य वनमा आधारित वित्तीय संस्थाहरूलाई उद्यम तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धि उद्यमीहरूको सीप विकास गर्नु रहेकोछ । उद्यम विकास तथा मूल्य शृंखला सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि लगायत स साना अध्ययन गराउन पर्ने आवश्यक भए त्यस्तो कार्यक्रममा समेत यस शीर्षकमा विनियोजन भएको रकम खर्च गर्न सकिनेछ । यस अन्तर्गत मूल्य शृंखला सम्बन्धी अध्ययन कार्यक्रम, सहभागीको लागि स्टेसनरी, प्रशिक्षण सामग्री एवम् तालिम हल, कार्यपत्र तयारी, सहभागीको लागि खाजा, प्रशिक्षण शुल्क र दैनिक भ्रमण भत्ता वापत रकम खर्च गरिनेछ ।

यस कार्यक्रममा कृषि विकास वैङ्कबाट वन उद्यमीहरूलाई ऋण प्रवाह गर्ने भएकोले ऋण प्रवाह गर्नको लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधारहरूको बारेमा जानकारी तथा परियोजनाको संभाग ३ कार्यान्वयन गर्ने कार्यान्वयन निर्देशिका (Component Implementation Manual-CIM) लाई पनि जानकारी गराउनु पर्दछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

निम्न बमोजिम विषयहरूलाई मध्य नजर गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

- उद्यम प्रवर्धनको लागि सहयोगी नीतिगत व्यवस्थाहरू ।
- उद्यम प्रवर्धन सहयोगी वित्तीय निकायहरू र तिनीहरूको सहयोग गर्ने क्षेत्रहरू ।
- वित्तीय पहुँच ।
- उत्पादन ऋणहरूको जानकारी ।
- बजार व्यवस्थापन तथा बजार संजालको विकास ।
- उद्यम प्रवर्धनको लागि सहयोगी वातावरणमैत्री प्रविधिहरू तथा तिनीहरूको प्रयोग ।
- वन उद्यम प्रवर्धनको लागि नवीन प्रविधिहरू तथा सुधारका क्षेत्रहरू ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरू तथा कार्यान्वयन ।
- अन्य विषयहरू ।

यस कार्यक्रमबाट कुनै सेवा प्रदायक विज्ञलाई पनि प्राविधिक सेवाको लागि खरिद गरी कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ । यसमा विनियोजित बजेट खाना, खाजा, यातायात खर्च, मसलन्द, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षक/विज्ञको प्रशिक्षण भत्ता लगायतका कार्यमा स्वीकृत लागत इष्टिमेटका आधारमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.३.३ वनमा आधारित उद्यम/उद्योगसँग सम्बन्धित/ऐन नियम तथा/ श्रमिकको/श्रमिकहरूलाई पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धित सचेतना/क्षमता विकास कार्यक्रम

वन क्षेत्रमा कामदारहरूको व्यावसायिक सुरक्षा र स्वास्थ्य (ओएसएच) सुनिश्चित गर्नु उनीहरूको कल्याण र वन परियोजनाहरूको समग्र सफलताको लागि महत्त्वपूर्ण छ ।

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन पैदावारमा आधारित साना तथा मझौला उद्यमीहरू र कामदारहरूको पेशागत स्वास्थ्य एवम् सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना प्रदान गर्नु रहेको छ । वनमा आधारित उद्यम प्रवर्द्धन सीप विकास तालिम प्राप्त गर्ने उद्यमीहरू र कामदारहरूको कार्य स्थलको सुरक्षा र स्वास्थ्य मापदण्ड सम्बन्धी सचेतना प्रदान गर्नु पर्नेछ । यस कार्यक्रमको लागि परियोजनाको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा ढाँचा तथा परियोजना सञ्चालन निर्देशिका बमोजिमको निर्देशनहरूलाई पनि मध्य नजर राखि कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

वन क्षेत्रमा आधारित उद्योग तथा उद्योगको लागि उत्पादनहरूसँग सम्बन्धित वन कर्मचारीहरू समेत सरोकारवालाहरूलाई यो कार्यक्रमबाट तालिम प्रदान गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा निम्न बमोजिमको मुख्य विषयहरूलाई समावेश गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

- **जोखिम मूल्याङ्कन:** कुनै पनि क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा आइपर्ने जोखिम आकलन तथा मूल्याङ्कन ।
- **उपकरणहरूको उपयोग:** उपकरण, र व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (Personal Protective Equipements PPE) को उचित प्रयोग सहित वन-विशेष सुरक्षा प्रक्रियाहरूमा कामदारहरूलाई जानकारी । सबै कामदारहरूलाई सुरक्षा हेलमेट, पन्जा, आँखा सुरक्षा, श्रवण सुरक्षा, र टाढाबाट देखिने लुगाहरूबारे जानकारी तथा उपयोगको उपादेयता ।
- सम्भावित स्वास्थ्य जोखिम, आपतकालीन उद्धार, र प्राथमिक उपचारका उपायहरू ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- वनको व्यवस्थापनको लागि उपयोग गर्ने औजार र उपकरणको सुरक्षित ह्यान्डलिङ र उचित प्रयोगका लागि प्रशिक्षण ।
- उपकरणको मर्मत तथा दुर्घटनाहरू रोक्ने उपकरण र मेसिनरीहरूको लागि नियमित मर्मत तालिका ।
- **थकान व्यवस्थापन:** कामदारको थकान व्यवस्थापन गर्न रणनीतिहरू तथा तरिकाहरू नियमित विश्राम लगायतका उपायहरूबारे जानकारी ।
- एर्गोनोमिक अभ्यासहरू ।
- शारीरिक तनाव र असुविधा कम गर्न वर्कस्टेशनहरू र कार्यप्रवाहहरू डिजाइन ।
- सुरक्षित कार्य वातावरण कायम राख्न पर्यवेक्षक र कामदारहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू ।
- कानुनी व्यवस्थाहरूको बारेमा जानकारी जस्तै व्यावसायिक सुरक्षा र स्वास्थ्य नियमहरू र मापदण्डहरूको बारेमा जानकारी ।
- सुरक्षा प्रक्रियाहरू नियमित रूपमा लेखा परीक्षण र समीक्षा ।
- घटनाको सूचना गर्ने विषय तथा प्रतिवेदन
- सुरक्षा प्रोटोकलहरूको नियमित रूपमा समीक्षा र अद्यावधिक गरेर निरन्तर सुधारको संस्कृति विकास तथा प्रवर्धन ।
- समुदाय र सरोकारवालाहरूलाई वन व्यवस्थापन तथा उद्यम सञ्चालन गर्दा सुरक्षा र स्वास्थ्य सरोकारहरू लाई सम्बोधन गर्न र कम गर्न स्थानीय समुदायहरू, सरोकारवालाहरू, र सम्बन्धित अधिकारीहरूको जिम्मेवारी तथा कर्तव्यहरू ।
- वातावरणीय जोखिमहरूको बारेमा जानकारी तथा बच्ने उपायहरू जस्तै स्वास्थ्य जोखिमहरू हुने रासायनिक उपयोग, कीटनाशक वा अन्य रसायनहरूको सम्पर्क तथा उपयोग सुरक्षित कसरी गर्ने ।

यस अन्तर्गत सहभागीको लागि स्टेसनरी, प्रशिक्षण सामग्री एवम् तालिम हल, कार्यपत्र तयारी, सहभागीको लागि खाजा, प्रशिक्षण शुल्क, दैनिक भ्रमण भत्ता र प्रतिवेदन तयारी र प्रशिक्षण शुल्क वापत नियमानुसार रकम खर्च गरिनेछ ।

२.३.४ वनमा आधारित उद्योग तथा वित्तीय संस्था संयोजनका लागि वन प्राविधिक (सेवा परामर्श)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना क्षेत्रहरूमा रहेका वन उद्यमहरूको विकास, ऋण सहयोग एवम् सो सम्बन्धी प्रक्रियागत जानकारीका लागि वन उद्यमहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोगी हुने कार्यहरूको सहजिकरणको लागि कृषि विकास वैड्सँग समन्वय र निकट रही कार्य गर्ने गरी वन प्राविधिक मार्फत सेवा उपलब्ध गराउने हो ।

उद्यम प्रवर्धनको लागि निम्न बमोजिम मुख्य विषयहरूमा केन्द्रित राखी वन प्राविधिक सेवाको लागि कार्यसूचीमा समावेश गरी प्राविधिक खरिद कार्य गर्नु पर्नेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

वन प्राविधिकले प्रदान गर्ने सेवाहरु

- कृषि विकास बैङ्कबाट वन जन्य उद्यमहरुको लागि ऋण प्रवाह गर्ने कार्यमा सहजिकरण ।
- उद्यम प्रवर्धनको लागि सहयोगी नीतिगत व्यवस्थाहरुको जानकारी प्रवाह ।
- उद्यम प्रवर्धन सयहोगी वित्तीय निकायहरु र तिनीहरुको सहयोग गर्ने क्षेत्रहरु ।
- वित्तीय पहुँचको लागि प्रचार प्रसार एवं सहयोगी सामग्रीहरुको उत्पादन सहयोग ।
- वन जन्य उद्यममैत्री विकास तथा सुधारको लागि उत्पादन ऋणहरुको दस्तावेज सङ्कलन तथा जानकारी ।
- बजार व्यवस्थापन तथा बजार संजालको विकास तथा सुधारको लागि सहजिकरण ।
- उद्यम प्रवर्धनको लागि सहयोगी वातावरणमैत्री प्रविधिहरु तथा तिनीहरुको प्रयोग ।
- वन उद्यम प्रवर्धनको लागि नवीन प्रविधिहरु तथा सुधारका क्षेत्रहरु ।
- कृषि विकास बैङ्क, वन उद्यमीहरु, वन उद्यमको विकास तथा सुधारका सञ्जालहरु लगायत वन कार्यालय एवं वन उद्यम सल्लाहकारहरु बीच समन्वय तथा सहजिकरण कार्यहरु ।
- संभावित वन उद्यमहरुको पहिचानको लागि सहजिकरण ।
- पालिकाहरुलाई संभावित उद्यम तथा पालिकाहरुमा रहेको वन उद्यमहरुको तथ्याङ्क विवरण सङ्कलन तथा राखे कार्यमा सहजिकरण आदी ।
- वन उद्यमहरु तथा संभावित उद्यमीहरुलाई पेशागत सुरक्षा तथा स्वावस्थ्यको विषयहरुलाई सचेतिकरणको कार्यमा सहजिकरण ।
- परियोजनाको संभाग ३ कार्यान्वयन गर्ने कार्यान्वयन निर्देशिका (Component Implementation Manual-CIM) को बारेमा जानकारी प्रवाह ।
- अन्य तोकिएका विषयहरु ।

यसको लागि विश्व बैङ्कको खरिद गाइडलाइन बमोजिम बजेटको परिधि भित्र रही सेवा परामर्श खरिद गरी सेवा लिन सकिनेछ । यसै रकमबाट सेवा प्रदायकको दै भ्रमण भत्ता लगायतको सुविधाहरु सम्झौतामा उल्लेख गरी उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

२.३.५ वनमा आधारित लघु, साना, मझौला उद्यम विकासका लागि क्षमता अभिवृद्धि सहयोग सेवा प्रदायक मार्फत (व्यवसायिक योजना तयारी तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट ऋण प्रवाहका लागि प्रस्तावना तयारी)

वन उद्यमी व्यवसायीहरुलाई ऋण आवेदन प्रक्रियाहरुमा ध्यान केन्द्रित गरी वन उद्यम व्यवसायिक सल्लाहकारहरु समेत (Forest Enterprise Business Advisor) भर्ना गरी वन क्षेत्रको उद्यम विकास तथा सुधारका विषयहरुमा प्रशिक्षण गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु यस कार्यक्रमको उद्देश्य रहेको छ ।

यस कार्यको लागि सेवा प्रदायक खरिद गर्नु पर्नेछ । सेवा प्रदायक मार्फत यो कार्य गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

सेवा प्रदायकले प्रदान गर्नु पर्ने सेवाहरुको कार्यसूची तयार गर्दा निम्न विषयहरु समेत समावेश गर्नु पर्नेछ ।

वन उद्यम क्षेत्रको ऋणहरुको विषयमा परिचय तथा जानकारी

- वन उद्यम क्षेत्रका ऋणको विभिन्न प्रकार ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- प्रत्येक व्यवसाय तथा उद्यमको उद्देश्य (कार्यशील पूंजी, विस्तार, उपकरण खरिद, आदि)।
- व्यवसायहरूको वित्तीय आवश्यकताहरू मूल्याङ्कन गर्नका लागि कार्यविधिहरू ।
- ऋण योग्यताको लागि वित्तीय अनुपात विश्लेषण।

ऋण जोखिम आकलन तथा मूल्याङ्कन

- जोखिम मूल्याङ्कन र न्यूनीकरण
- क्रेडिट जोखिम मूल्याङ्कन आदी
- ऋणीको योग्यताहरूको पहिचान तथा योग्यतालाई असर गर्ने कारक तत्वहरू।
- क्रेडिट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने तरिकाहरू ।
- जोखिम न्यूनीकरणका तरिकाहरू तथा रणनीतिहरू
- व्यक्तिगत धितो र अन्य जोखिम न्यूनीकरण उपायहरू।
- बीमा तथा यसको लागि उपयुक्त स्किमहरू ।

ऋण आवेदनको (व्यवसायिक योजना लगायत) लागि प्रक्रिया तथा कागजातहरू

- ऋण आवेदन प्रक्रियाको परिचय
- ऋण आवेदन कसरी सुरु गर्ने।
- ऋण आवेदनको लागि आवश्यक कागजातहरूको सूची।
- सही र पूर्ण कागजातको महत्त्व।
- व्यवसायिक योजना तथा त्यसको तयारीमा सहजिकरण ।
- आवेदन प्रक्रियामा आवश्यक कागजपत्रहरू तथा प्रमाणहरू तयार गर्न सहजिकरण ।
- आवेदन प्रक्रियाको समय समयमा नियमित अनुगमन तथा सहजिकरण
- ग्राहकहरूसँग प्रभावकारी संचार।

ऋण सम्झौता र सर्तहरूको विषय

- सान्दर्भिक ऐन नियम तथा कार्यविधिहरूको जानकारी तथा पालना ।
- ऋण आवेदनमा कुनै डिजिटल प्रक्रियाको प्रयोगको लागि सहजिकरण ।
- ग्राहक जानकारीको सुरक्षा र गोपनीयता सुनिश्चित गर्दै।
- सफल ऋण आवेदन विश्लेषण।
- प्रभावकारी संचार र समस्या समाधानका लागि विभिन्न उपायहरूको सहजिकरण ।

पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू

ऋण प्रवाह पश्चातको ऋण भूत्तानी तालिका तथा भूत्तानी सहजिकरण आदी

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.३.६ वनमा आधारित उद्यम विकासका लागि व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक संस्थाहरूको लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम

वन उद्यमी व्यवसायीहरूलाई ऋण आवेदन प्रक्रियाहरूमा ध्यान केन्द्रित गरी वन उद्यम व्यवसायिक सल्लाहकारहरू समेत (Forest Enterprise Business Advisor) भर्ना गरी वन क्षेत्रको उद्यम विकास तथा सुधारका विषयहरूमा प्रशिक्षण गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्नको लागि सेवा प्रदायक संस्थाहरू छुनौट भैसके पछि ती संस्थाहरूलाई वन क्षेत्रमा ऋण प्रवाह कसरी कस्तो किसिमले गर्ने विषयमा परियोजनाको उद्देश्य पुरा गर्नको लागि सक्षम बनाउनको लागि यो क्षमता अभिवृद्धिको तालिम कार्यक्रम राखिएको छ ।

यो तालिम प्रदान गर्ने सेवा प्रदायकलाई वन क्षेत्रको वन उद्यम विकासको बारेमा थप जानकारी प्रवाह गर्नु पर्ने भएकोले निम्न विषयहरूमा प्रष्ट गराउनको लागि यो कार्यक्रमले सहयोग गर्नेछ ।

तालिम शेशनमा समावेश गर्नु पर्ने विषयहरू

- परियोजनाको परिचय तथा यसको संभाग ३ अनुसारको लक्ष्य तथा अपेक्षित उपलब्धिहरू
- परियोजनाको संभाग ३ कार्यान्वयन गर्नको लागि तयार गरिएको संभाग कार्यान्वयन निर्देशिकाहरूको बारेमा जानकारी तथा त्यसको मुख्य कार्यान्वयन गर्दा लागु गर्ने विषयहरू ।
- संभावित वन उद्यमहरूको सूची तथा तिनीहरूको उत्पादन ऋणहरूको जानकारी (दिगो वन व्यवस्थान तथा वन सम्बर्धन प्रणालीको कार्यान्वयनबाट वन पैदावार उत्पादन लगायत) ।
- वन उद्यमहरूको विकास तथा सुधारमा देखिएको समस्याहरू तथा चुनौतिहरू ।
- वन क्षेत्रका वन उद्यमहरूले विकास गरेको तथा उपयोग गरिरहेको नयाँ प्रविधिहरूको बारेमा जानकारी ।
- कृषि विकास वैङ्क तथा अन्य वैङ्कहरूबाट वन क्षेत्रमा लगानी गरिरहेको ऋण तथा लगानी क्षेत्रहरू ।
- वन क्षेत्रका परियोजनाहरूबाट उपलब्ध अनुदान र अनुदानहरूको सिंहावलोकन ।
- वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको कार्यहरू ।
- जोखिमहरू मूल्याङ्कन (नीति तथा अन्य विषयहरू समेत), बजार जोखिम जस्तै काठ र वन जन्य उत्पादनहरूको लागि बजार उतार-चढाव, हेजिड रणनीति र बजार पूर्वानुमानको विषयहरू ।
- समुदाय, महिला उद्यमी र आदिवासी समुदायको सहभागितालाई सहजिकरण एवं प्रोत्साहन ।
- दक्ष वन व्यवस्थापनका लागि प्रविधिहरूको उपयोग ।
- वन परियोजनाहरूमा समुदायहरूको संलग्नता तथा वन उद्यममा यस क्षेत्रको योगदान ।
- स्थानीय समुदायहरूसँग सकारात्मक सम्बन्ध निर्माण ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन तथा कार्यस्थलमा कार्यान्वयन ।
- सरकारी निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, र वन पैदावार व्यवसायहरूसँग सम्बन्धित उद्योगीहरू तथा व्यवसायीहरूसँगको समन्वय तथा सहकार्यको कार्य क्षेत्रहरू ।

यस प्रशिक्षण कार्यक्रमले उद्यमीहरूको विशेष आवश्यकता र चुनौतिहरू अनुरूप वन उद्यमीहरूलाई ऋण तथा सहयोग परिचालनमा प्रभावकारिता बढाउनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.३.७ उद्यम तथा वित्तीय संस्थाका कर्मचारीहरूका लागि वनमा आधारित उद्यम विकास सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि तालिम

वन क्षेत्रको उद्यम विकास तथा सुधारका विषयहरूमा वन क्षेत्रमा वित्तीय संस्थाहरू लगायत सरकारी निकायहरूबाट प्रवाह भैरहेको सहायता तथा ऋण प्रवाह कसरी कस्तो किसिमले भैरहेको छ तथा निजी क्षेत्रको संलग्नताबाट दिगो वन व्यवस्थापनमा सुदृढ गराउने गरी वन उद्यम क्षेत्रमा प्रवर्धन तथा सुधारको लागि उत्पादन क्षेत्र र लगानी क्षेत्रको समन्वय एवं सहकार्यलाई अभिवृद्धि कसरी गराउने भन्ने विषयमा सरकारी निकाय वन क्षेत्र, निजी क्षेत्र र वित्तीय क्षेत्रका कर्मचारीहरू तथा लगानी कर्ताहरू सबैलाई उद्यम विकासमा क्षमता अभिवृद्धि गर्न यो कार्यक्रम राखिएको हो ।

यस कार्यक्रमबाट उद्यम क्षेत्र, वन क्षेत्र तथा वित्तीय क्षेत्रमा समन्वय तथा उद्यम प्रवर्धनमा उपयुक्त वातावरण विकास हुने अपेक्षा राखिएको छ ।

क्षमता अभिवृद्धिको लागि निम्न विषयहरूमा केन्द्रित हुनु पर्नेछ ।

- परियोजनाको परिचय तथा यसको संभाग ३ अनुसारको लक्ष्य तथा अपेक्षित उपलब्धिहरू
- परियोजनाको संभाग ३ कार्यान्वयन गर्नको लागि तयार गरिएको संभाग कार्यान्वयन निर्देशिकाहरूको बारेमा जानकारी तथा त्यसको मुख्य कार्यान्वयन गर्दा लागु गर्ने विषयहरू ।
- संभावित वन उद्यमहरूको सूची तथा तिनीहरूको उत्पादन ऋणहरूको जानकारी (दिगो वन व्यवस्थान तथा वन सम्बर्धन प्रणालीको कार्यान्वयनबाट वन पैदावार उत्पादन लगायत) तथा ऋणहरूलाई परेका समस्याहरू तथा समाधानका उपायहरू ।
- वन उद्यमहरूको विकास तथा सुधारमा देखिएको समस्याहरू तथा चुनौतिहरू
- वन क्षेत्रका वन उद्यमहरूले विकास गरेको तथा उपयोग गरिरहेको नयाँ प्रविधिहरूको बारेमा जानकारी
- कृषि विकास बैङ्क तथा अन्य बैङ्कहरूबाट वन क्षेत्रमा लगानी गरिरहेको ऋण तथा लगानी क्षेत्रहरू
- वन क्षेत्रका परियोजनाहरूबाट उपलब्ध अनुदान र अनुदानहरूको सिंहावलोकन ।
- वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको कार्यहरू
- जोखिमहरू मूल्याङ्कन (नीति तथा अन्य विषयहरू समेत), बजार जोखिम जस्तै काठ र वन जन्य उत्पादनहरूको लागि बजार उतार-चढाव, हेजिड रणनीति र बजार पूर्वानुमानको विषयहरू ।
- समुदाय, महिला उद्यमी र आदिवासी समुदायको सहभागितालाई सहजिकरण एवं प्रोत्साहन ।
- दक्ष वन व्यवस्थापनका लागि प्रविधिहरूको उपयोग । नविनतम् कार्यहरूको पहिचान गरी जानकारी प्रवाह ।
- वन परियोजनाहरूमा समुदायहरूको संलग्नता तथा वन उद्यममा यस क्षेत्रको योगदान ।
- स्थानीय समुदायहरूसँग सकारात्मक सम्बन्ध निर्माण ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन तथा कार्यस्थलमा कार्यान्वयन ।
- सरकारी निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, र वन पैदावार व्यवसायहरूसँग सम्बन्धित उद्योगीहरू तथा व्यवसायीहरूसँगको समन्वय तथा सहकार्यको कार्य क्षेत्रहरू ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्र.)

यस कार्यक्रमले उद्यमीहरूको विशेष आवश्यकता र चुनौतिहरू अनुरूप वन उद्यमीहरूलाई ऋण तथा सहयोग परिचालनमा प्रभावकारिता बढाउनेछ।

यो कार्यक्रममा विज्ञ सेवा वा सेवा प्रदायक समेत खरिद गर्न सकिनेछ । यसै गरी सहभागीहरूलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाना, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामग्रीहरू समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ । कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि प्याकेजमा सेवा खरिद गर्न सकिनेछ।

२.३.८ विमा दायित्व सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम

यस प्रशिक्षण कार्यक्रमले वन व्यवसायीहरूलाई बीमाको जोखिम तथा कभरेजको बारेमा सूचित गर्ने तथा सचेत गराउनेछ । यसबाट निर्णयहरू गर्न, प्रभावकारी रूपमा दाबीहरू व्यवस्थापन गर्न, सुरक्षा र जोखिम व्यवस्थापनको संस्कृतिलाई सशक्त बनाउन मद्दत गर्ने अपेक्षा राखिएको छ ।

- वीमा तथा वीमा दायित्वको बारेमा जानकारी
- वीमा सम्बन्धित कानूनहरू तथा अधिकार क्षेत्रहरू
- वन क्षेत्रमा बीमाको परिचय
- वन क्षेत्रमा जोखिम व्यवस्थापन गर्न वीमाको महत्त्व ।
- सामान्य दायित्व, व्यावसायिक दायित्व, उत्पादन दायित्व, आदि ।
- वन क्षेत्रमा जोखिम मूल्याङ्कन: प्राकृतिक जोखिम (आगो, कीट, बाढी, पहिरो, हिउ, असिना, चरिचरन, अतिक्रमण आदी)
- परिचालन जोखिम (उपकरण विफलता, दुर्घटना) ।
- सम्भावित जोखिमहरूको वित्तीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्ने विधिहरू ।
- विभिन्न जोखिमहरूको आवृत्ति र गम्भीरता
- वीमा कभरेजहरू, व्यवसायिक दायित्व बीमा आदी
- वन क्षेत्रमा उत्पादन दायित्व, वनजन्य उत्पादनहरूसँग सम्बन्धित जोखिमहरू ।
- उत्पादन सुरक्षा र गुणस्तर सुनिश्चितता ।
- गलत तथा अनपेक्षित डिजाइन तथा उत्पादनमा क्षतिको लागी कभरेज ।
- गुणस्तर नियन्त्रण उपायहरू ।
- कार्यस्थलको चोटपटक र रोगहरूको लागी कभरेज ।
- रोजगारदाता जिम्मेवारीहरू ।
- दुर्घटना न्यूनीकरण गर्न सुरक्षा उपायहरू ।
- सम्भावित वातावरणीय क्षेत्रका दायित्वहरू
- वातावरण संरक्षण सम्बन्धित ऐन तथा नियमहरूको पालना तथा अनिवार्य अनुपालनका विषयहरू ।
- प्रदूषण, बासस्थानको विनास, र पुनर्स्थापना लागतहरू समावेश गर्ने नीतिहरू ।
- वातावरणीय समस्याहरूको लागी जोखिम व्यवस्थापन रणनीतिहरू ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- छूटहरू र प्रीमियमहरूमा तिनीहरूको प्रभाव बुझ्दै ।
- घटनाहरू रिपोर्ट गर्ने र दावीहरू फाइल गर्ने प्रक्रियाहरू ।
- दायित्व दावीहरूको लागि आन्तरिक अनुसन्धान ।
- दावीहरूको लागि प्रमाण जुटाउने तथा फाइल तयार गर्ने ।
- अन्य आवश्यक विषयहरू

यो कार्यक्रममा विज्ञ सेवा वा सेवा प्रदायक समेत खरिद गर्न सकिनेछ । यसै गरी सहभागीहरूलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाना, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामग्रीहरू समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ । कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि प्याकेजमा सेवा खरिद गर्न सकिनेछ ।

२.३.९ वनमा आधारित उद्योग सम्बन्धि गोष्ठी तथा सम्मेलनमा सहभागिता

यस कार्यक्रमबाट वन उद्यमको प्रवर्धन, विकास तथा सुधारको लागि सहयोगी हुने विभिन्न किसिमका नीतिगत क्षेत्रका सम्मेलन गोष्ठी सेमिनार प्रदर्शनहरूमा भाग लिनको लागि सहयोग गरी वन प्रवर्धन क्षेत्रको ज्ञान तथा प्रविधिको जानकारी हासिल गर्नु गराउनु रहेको छ ।

यस कार्यक्रमबाट निम्न बमोजिम मुख्य शिर्षकहरू सम्बन्धित विषयहरूमा सहभागिता गर्न सकिनेछ ।

- विभिन्न किसिमका वन उद्यमको प्रवर्धन तथा विकास
- वन उद्यमहरूको लागि विभिन्न व्यवसायिक नमूनाहरू ।
- सफल वन उद्यम विकासमा योगदान गर्ने नीतिगत विकासका क्षेत्रहरू तथा सहयोगी रणनीतिहरू ।
- दिगो वन व्यवस्थापन तथा वन उद्यममा नविन प्रयोग तथा प्रविधिहरू ।
- दिगो वन व्यवस्थापन लगायत जलवायुमैत्री वन उपजको उपयोगका अभ्यास र प्रमाणीकरण कार्यक्रम ।
- संरक्षण, विकास तथा वातावरण बीचको समन्वय एवम् वन उद्यमशीलताको क्षेत्रमा यसको प्रभावहरू ।
- राष्ट्रिय अर्थतन्त्र तथा हरित अर्थतन्त्रको विषयहरू ।
- वन उद्यमहरूको लागि वित्त पोषण तथा विभिन्न वित्तीय कोषहरूमा पहुँच स्थापना ।
- ऋण वा अनुदान सुरक्षित गर्नका लागि जोखिम आकलन ।
- वन उद्यमको प्रवर्धनको लागि बजार व्यवस्थापन तथा यसको प्रवर्धनको विषयहरू ।
- सङ्घीयता पश्चातको वन क्षेत्रको विकास तथा वन उद्यमको विकासका पहलहरू ।
- वन उद्यम प्रवर्धन तथा विकासको लागि रणनीति तथा कार्यनीतिहरू विषयक छलफल आदी ।
- स्थानीय समुदायहरूसँग सकारात्मक सम्बन्ध निर्माण गर्न रणनीतिहरू तथा कार्यक्रमको प्रवर्धन ।
- पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन तथा कार्यस्थलमा कार्यान्वयन ।
- परियोजनासँग सम्बन्धित विषयहरू ।

यस कार्यक्रममा यस क्षेत्रमा सरोकार राख्ने उद्यमीहरू विभिन्न सम्बन्धित संजालहरूका सदस्यहरू लगायत परियोजनाका कर्मचारीहरूको लागि आवश्यक दैनिक भ्रमण भत्ता यातायात खर्च तथा रजिष्ट्रेसन गर्नको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.४ आयोजना अनुगमन मूल्याङ्कन एवम् सुशासन कम्पोनेन्ट (Component-4)

२.४.१ प्रादेशिक परियोजना निर्देशिक/समन्वय समितिको बैठक

यस कार्यक्रमको उद्देश्य समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम कार्यन्वयनको अवस्थाको समिक्षा एवम् कार्यन्वयनमा भएका समस्या तथा समधानका बिषयमा रणनीतिगत छलफल गर्न प्रदेश परियोजना निर्देशक समितिको बैठक आयोजना गर्नु रहेको छ । समितिको गठन परियोजना सञ्चालन निर्देशिका बमोजिम भएको र सो अनुसारको सदस्यहरू लगायत व्यवस्थापन तथा अन्य आमन्त्रित व्यक्तिहरू समेत सहभागी हुन सक्नेछन् । यस समितिको बैठकमा सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट समेत सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछन् ।

यस अन्तर्गत वार्षिक ३ पटक समितिको बैठक आयोजना गरिनेछ । विनियोजित बजेट बैठक भत्ता, खाजा, पानी, स्टेसनरी, आवश्यक परेमा हल भाडा तथा यातायात लगायतमा खर्च गरिनेछ ।

२.४.२ दिवस/आयोजना शुभारम्भ/समारोह/प्रचार प्रसार

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जलाधार, जैविक विविधता, सिमसार, वातावरण, जलवायु परिवर्तन लगायतका विषयमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने रहेकोछ । यस कार्यक्रमबाट आवश्यकता अनुसार निम्न अनुसारका क्रियाकलापमा खर्च गरिनेछ ।

- विभिन्न दिवस मनाउने, आयोजनाको शुभारम्भ तथा समारोहहरू सञ्चालन गर्ने ।
- दिवसको अवसरमा विभिन्न गोष्ठी, न्याली, वृक्षरोपण कार्यक्रम लगायत अन्य सिर्जनात्मक कार्यक्रमहरू आयोजना गर्न सकिनेछ ।
- आमसञ्चारका माध्यमहरू रेडियो, टेलिभिजन र पत्रपत्रीकाबाट सन्देशमूलक सामग्री निर्माण तथा प्रसारण गर्ने । सूचनाको हक सम्बन्धी विषयहरूमा कार्यालयका गतिविधिहरूको नियमित प्रकाशन, सब डिभिजन स्तरमा सार्वजनिक सुनुवाई, वेबसाइट सञ्चालन गर्ने ।
- पुस्तिका प्रकाशन, प्रचार प्रसार सामग्री उत्पादन र वितरण गर्ने ।
- कार्यदल र सरोकारवालाहरूसँग समन्वय बैठक, गोष्ठी आदि गर्ने ।

यो कार्यक्रममा सेवा प्रदायकबाट विशेष सेवा आवश्यक भएमा सो समेत खरिद गर्न सकिनेछ । यसै गरी आवश्यक परेमा दिवस तथा समारोहमा उपस्थित गराउनु पर्ने विशेष सहभागीहरूलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, दिवस समारोहको लागि सामग्रीहरू समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.४.३ टिम बिल्डिङ वर्कशप

टोली निर्माण कार्यशालाहरू एक टोली भित्र सहयोग, सञ्चार, र समग्र प्रभावकारिता बढाउन डिजाइन गरिएको हो । यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य PPMU तथा परियोजनासँग सम्बन्धीत कर्मचारीहरू बीच सुदृढ एकता तथा विश्वासको प्रत्याभूति गर्न उत्प्रेरणाका लागि आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गरी कर्मचारीहरूले प्रदान गर्ने सेवाको प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने हो ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

यस कार्यक्रम अन्तर्गत सहभागीको लागि स्टेसनरी, प्रशिक्षण सामग्री एवम् तालिम हल, कार्यपत्र तयारी, सहभागीको लागि खाजा, खाना, यातायात, वास, दैनिक भ्रमण भत्ता, प्रशिक्षण शुल्क र प्रतिवेदन तयारी वापत रकम खर्च गरिनेछ । टिम विल्डिङ गोष्ठीमा निम्न बमोजिम मुख्य विषयहरूमा केन्द्रित रही कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

- सञ्चार व्यवस्थापन तथा यसलाई सुदृढ गर्ने विषयहरू
- समस्या समाधान गर्ने चुनौतीहरूलाई व्यवस्थापन तथा सामूहिक समाधानको उपायहरू टिम मिलेर कसरी गर्ने
- विश्वास निर्माण गतिविधिहरू बारे खेल तथा अन्य कार्यहरू
- टीम बनाउने कसरी तथा विगाने तत्वहरू देखि सावधानका उपायहरू
- टीम विश्लेषण विभिन्न विधिहरूबाट जस्तै Strength, weakness, opportunities and threat विश्लेषण आदी ।
- सिर्जनशीलता र नवप्रवर्तन अभ्यासहरू कसरी गर्ने तथा निरन्तरता कसरी गर्ने गराउने ।
- टोली निर्माणका कार्यहरू कसरी गर्ने गराउने तथा टोलीको एकतालाई कसरी कायम गर्ने । पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू अवलम्बन तथा कार्यस्थलमा कार्यान्वयन ।
- अन्य तोकिएका विषयहरू ।

यो कार्यक्रममा विज्ञ सेवा वा सेवा प्रदायक समेत खरिद गर्न सकिनेछ । यसै गरी सहभागीहरूलाई दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाना, खाजा, पानी, इन्धन, तालिम सामग्रीहरू समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ । कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनको लागि प्याकेजमा सेवा खरिद गर्न सकिनेछ ।

२.४.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन खर्च । प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट फिल्ड अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रम सञ्चालन भएको सम्पूर्ण क्षेत्रहरूमा प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाईका कर्मचारीको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन खर्च शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरू अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि खर्च गरिनेछ । यस्तो अनुगमनको कार्यलाई थप प्रभावकारी गराउनको लागि संयुक्त अनुगमन टोली आवश्यकता अनुसार बनाउन सकिनेछ ।

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खर्चबाट परियोजनाले खोजेको प्रगति प्रतिवेदनहरू तयार गर्नको लागि एवं परियोजना कार्यान्वयन गर्दा प्राप्त हुने सिकाईहरूको दस्तावेज तयार गर्नको लागि लक्षित रहेको छ ।
- अनुगमन गरिएको प्रतिवेदनहरूबाट परियोजनाको कार्यहरूको प्रगति प्रतिवेदन तयार गरिने एवं ज्ञान व्यवस्थापनको लागि पनि कार्य हुने भएकोले यस्तै कार्य लक्षित खर्च गर्नको लागि यो रकम तथा कार्यक्रम राखिएको हो ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरि सकेपछि अनिवार्य प्रतिवेदन तथा त्यसको प्रमाणहरू संलग्न गर्नु पर्नेछ ।

प्रादेशिक परियोजना कर्मचारीबाट अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्नको लागि यस शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरू अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यका लागि खर्च गर्न सकिनेछ । यस्तो खर्च गर्दा संयुक्त अनुगमनका लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ । यसै गरी सुपरिवेक्षण गर्दा दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, पेशागत सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धित फिल्ड गियर जस्ता सामग्रीहरू समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

२.४.५ दिगो वन व्यवस्थापन कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण

दिगो वन व्यवस्थापनका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न, सामाजिक र आर्थिक फाइदाहरूका साथ वातावरण संरक्षणलाई सन्तुलनमा राख्न नियमित र पूर्ण रूपमा सुपरिवेक्षण आवश्यक छ। वन इकोसिस्टमको दीर्घकालीन स्वास्थ्य र लचिलोपन सुनिश्चित गर्न सरकारी निकायहरू, स्थानीय समुदायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू र निजी उद्यमहरू लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरू बीचको सहकार्य आवश्यक छ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको कार्यहरू केन्द्रित रही कार्यहरूमा खर्च गर्न सकिनेछ।

वन स्रोतको जिम्मेवार उपयोग र संरक्षण सुनिश्चित गर्न दिगो वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूको सुपरिवेक्षण महत्त्वपूर्ण रहेको छ। प्रभावकारी सुपरिवेक्षणमा वातावरणीय, सामाजिक र आर्थिक उद्देश्यहरू पूरा गर्न गतिविधिहरूको निरीक्षण र मार्गदर्शन समावेश गरिएको छ।

१. **अनुपालन अनुगमन (Compliance Monitoring):** वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूले वन, वातावरण संरक्षण, र व्यवस्थापनमा स्थानीय, राष्ट्रिय र परियोजनाको कार्यविधिहरू तथा मापदण्डहरू पालना गरेको विषयहरू।
२. **पारिस्थितिक अनुगमन:** जैविक विविधता लगायत वातावरणीय सुरक्षा सम्बन्धि विषयहरू।
३. **वन सम्बर्धन अभ्यासहरू:** पुनः उत्पादन र पुनः रोपण गर्ने प्रयासहरूको कार्यहरू तथा कार्य योजनाको कार्यान्वयन।
४. **टिम्बर हार्वेस्टिङ सुपरिवेक्षण:** लगिड अभ्यासहरूको विधि तथा उपयुक्त तरिकाको पालना तथा वन पैदावार ढुवानीको व्यवस्था लगायत सुरक्षा एवं जोखिमहरूको व्यवस्थापन।
५. **सामुदायिक सहभागिता परिचालन:** वन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निर्णय प्रक्रियामा स्थानीय समुदाय, आदिवासी समूह र अन्य सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउने तथा गराएको विषय लगायत तिनीहरूको परम्परागत ज्ञान सम्मान र व्यवस्थापन योजनाहरूमा समावेश गरिएको विषयहरू।
६. **सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कन:** स्थानीय समुदायहरूमा वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूको सामाजिक र आर्थिक प्रभावको मूल्याङ्कन तथा दिगो जीविकोपार्जनको अवस्था लगायत लाभको उचित बाँडफाँट एवं संयन्त्रको व्यवस्था।
७. **वन डढेलो तथा व्यवस्थापन:** वनलाई वन डढेलोबाट जोगाउन रोक्न र नियन्त्रण गर्न उपायहरूको बारेमा एवं वन डढेलो अनुगमन प्रणाली तथा विधिहरू। यसैगरी आगोको जोखिम अनुगमन, आगो व्यवस्थापन प्रविधिहरूको उपयोग आदी।
८. **द्वन्द्व तथा गुनासो व्यवस्थापन:** विभिन्न सरोकारवालाहरू बीच उत्पन्न हुन सक्ने विवादहरू सम्बोधनको अवस्था। विवादहरू समाधान गर्न र पारस्परिक रूपमा स्वीकार्य समाधानहरू खोज्न वार्ता र वार्तालाई सहज बनाएको स्थितिहरू। गुनासो व्यवस्थापनको कार्यहरू।
९. **वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन:** वन व्यवस्थापन क्षेत्र भित्र कुनै पनि नयाँ क्रियाकलाप वा गतिविधिहरूको लागि वातावरणीय परीक्षण तथा त्यसको विभिन्न चरणहरूको मूल्याङ्कन। सम्भावित प्रभावहरू पहिचान गरी न्यूनीकरण गरिएको सुनिश्चितता।
१०. **पेशागत सुरक्षा तथा स्वास्थ्यका मापदण्डहरूको पालना:** कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दा कार्यस्थलमा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरूको अवलम्बन प्रतिरक्षात्मक तथा सावधानीका उपायहरू अपनाएको नअपनाएको बारेमा अनुगमन आदी।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

डिभिजन वन कार्यालय मार्फत सञ्चालित दिगो वन व्यवस्थापन कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न यस शिर्षकबाट समृद्धिका लागि वन कार्यक्रमतर्फको कार्यक्रमहरु अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि खर्च गरिनेछ । यस्तो खर्च गर्दा संयुक्त अनुगमनका लागि पनि खर्च गर्न सकिनेछ । यसै गरी सुपरिवेक्षण गर्दा दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत यातायात खर्च, खाजा, पानी, इन्धन, फिल्ड गियर जस्ता सामग्रीहरु समेतमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.४.६ दिगो वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण तथा सहजीकरण (डिभिजन वन कार्यालय मार्फत)

।सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको अनुगमनका लागि डिभिजनल वन कार्यालयको लागि सहयोग

दिगो वन व्यवस्थापनका लक्ष्यहरु प्राप्त गर्न, सामाजिक र आर्थिक फाइदाहरुका साथ वातावरण संरक्षणलाई सन्तुलनमा राख्न नियमित र पूर्ण रूपमा सुपरिवेक्षण आवश्यक छ । वन इकोसिस्टमको दीर्घकालीन स्वास्थ्य र लचिलोपन सुनिश्चित गर्न सरकारी निकायहरु, स्थानीय समुदायहरु, गैरसरकारी संस्थाहरु र निजी उद्यमहरु लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरु बीचको सहकार्य आवश्यक छ ।

डिभिजन वन कार्यालयहरुले कार्यक्रम मार्फत विभिन्न वनहरुमा सञ्चालित दिगो वन व्यवस्थापन कार्यक्रमको कार्यान्वयन सुपरिवेक्षण तथा सहजीकरणको लागि यस शिर्षकबाट डिभिजनल वन अधिकृतबाट लागत इस्टिमेट स्वीकृत गराई बजेट सीमाभित्र रही सो कार्यको लागि खर्च गरिनेछ । यस्तो खर्च गर्दा संयुक्त अनुगमन तथा शुसाशनको लागि कर्मचारी परिचालनको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रममा निम्न बमोजिमको कार्यहरु केन्द्रित रही कार्यहरुमा खर्च गर्न सकिनेछ ।

वन स्रोतको जिम्मेवार उपयोग र संरक्षण सुनिश्चित गर्न दिगो वन व्यवस्थापन गतिविधिहरुको सुपरिवेक्षण महत्त्वपूर्ण रहेको छ । प्रभावकारी सुपरिवेक्षणमा वातावरणीय, सामाजिक र आर्थिक उद्देश्यहरु पूरा गर्न गतिविधिहरुको निरीक्षण र मार्गदर्शन समावेश गरिएको छ ।

१. **अनुपालन अनुगमन (Compliance Monitoring):** वन व्यवस्थापन गतिविधिहरुले वन, वातावरण संरक्षण, र व्यवस्थापनमा स्थानीय, राष्ट्रिय र परियोजनाको कार्यविधिहरु तथा मापदण्डहरु पालना गरेको विषयहरु । यसमा गस्ती व्यवस्थापनको साथै नियमित अनुगमनको कार्यहरु पर्दछन् ।

२. **पारिस्थितिक अनुगमन:** जैविक विविधता लगायत वातावरणीय सुरक्षा सम्बन्धि विषयहरु ।

३. **वन सम्बर्द्धन प्रणालीका अभ्यासहरु:** पुनः उत्पादन र पुनः रोपण गर्ने प्रयासहरुको कार्यहरु तथा कार्य योजनाको कार्यान्वयन ।

४. **टिम्बर हार्वेस्टिङ सुपरिवेक्षण:** लगिड अभ्यासहरुको विधि तथा उपयुक्त तरिकाको पालना तथा वन पैदावार ढुवानीको व्यवस्था लगायत सुरक्षा एवं जोखिमहरुको व्यवस्थापन ।

५. **सामुदायिक सहभागिता परिचालन:** वन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निर्णय प्रक्रियामा स्थानीय समुदाय, आदिवासी समूह र अन्य सरोकारवालाहरुलाई संलग्न गराउने तथा गराएको विषय लगायत तिनीहरुको परम्परागत ज्ञान सम्मान र व्यवस्थापन योजनाहरुमा समावेश गरिएको विषयहरु ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

६. सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कन: स्थानीय समुदायहरूमा वन व्यवस्थापन गतिविधिहरूको सामाजिक र आर्थिक प्रभावको मूल्याङ्कन तथा दिगो जीविकोपार्जनको अवस्था लगायत लाभको उचित बाँडफाँट एवं संयन्त्रको व्यवस्था ।
७. वन डढेलो तथा आगो व्यवस्थापन: वनलाई वन डढेलोबाट जोगाउन रोक्न र नियन्त्रण गर्न उपायहरूको बारेमा एवं वन डढेलो अनुगमन प्रणाली तथा विधिहरू । यसैगरी आगोको जोखिम अनुगमन, आगो व्यवस्थापन प्रविधिहरूको उपयोग आदी ।
८. द्वन्द्व तथा गुनासो व्यवस्थापन: विभिन्न सरोकारवालाहरू बीच उत्पन्न हुन सक्ने विवादहरू सम्बोधनको अवस्था । विवादहरू समाधान गर्न र पारस्परिक रूपमा स्वीकार्य समाधानहरू खोज्न वार्ता र वार्तालाई सहज बनाएको स्थितिहरू । गुनासो व्यवस्थापनको कार्यहरू ।
९. पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको उपायहरूको अवलम्बन ।
१०. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन: वन व्यवस्थापन क्षेत्र भित्र कुनै पनि नयाँ क्रियाकलाप वा गतिविधिहरूको लागि वातावरणीय परीक्षण तथा त्यसको विभिन्न चरणहरूको मूल्याङ्कन । सम्भावित प्रभावहरू पहिचान गरी न्यूनीकरण गरिएको सुनिश्चितता ।

२.४.७ फर्निचर तथा फिक्चर

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना व्यवस्थापन इकाई तथा मातहतका कार्यालय व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पर्ने विभिन्न सामग्री (फर्निचर तथा फिक्चर) खरिद गर्नु रहेको छ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट प्रचलित खरिद ऐन, नियमावली अनुसार खर्च गरिनेछ ।

२.४.८ प्रादेशिक परियोजना व्यवस्थापन इकाइका विज्ञ (वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद, वन तथा उद्यम, सामाजिक सुरक्षा, वातावरणीय सुरक्षा, अनुगमन मुल्यांकन तथा ज्ञान व्यवस्थापन)

यस कार्यक्रमको उद्देश्य परियोजना सञ्चालनको लागि विभिन्न विषयका विषयगत विज्ञहरूको आवश्यक पर्ने हुनाले परियोजनाको मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरूसँग सम्बन्धित वन तथा उद्यम, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, खरिद, वित्तीय व्यवस्थापन, वातावरणीय सुरक्षा र सामाजिक तथा लैङ्गिक सुरक्षा आदि विज्ञहरूबाट परियोजनाको लक्ष्य प्राप्तिको लागि विज्ञ सेवा लिने कार्यक्रम रहेको छ । यस कार्यक्रमबाट निर्देशिकामा उल्लेख गरिएको विभिन्न पदका विज्ञहरू Individual Consultant को रूपमा छुट्टाछुट्टै सेवा खरिद गर्नुपर्नेछ । Individual Consultant खरिद/भर्नाको लागि PPMU ले विश्व बैंकको खरिद गाइडलाइन बमोजिम Open Competitive/Limited Competitive/Direct Selection विधि अनुसार गर्नुपर्नेछ । यो खरिद कार्य गर्नु पूर्व विश्व बैंकबाट खरिद योजना र कार्यसूची (Procurement plan and Terms of Reference) STEP मार्फत स्वीकृत गराउनु पर्नेछ । खरिद प्रक्रिया सामान्यतः निम्नानुसार हुनेछ:

- विश्व बैंकबाट प्राप्त सूझाव/सहमति (No Objection Letter) अनुसार विज्ञहरूको TOR र मूल्याङ्कन गर्ने आधार स्वीकृत गर्नु पर्नेछ । उक्त विज्ञहरू छनौट गर्ने आधार (Criteria) मा न्यूनतम उत्तिर्णाङ्क समेत उल्लेख

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

गर्नुपर्नेछ । यसरी विज्ञहरू छनौट गर्ने आधार (Criteria) तयार गर्न PPMU ले एक समिति गठन गरी काम गर्न सक्नेछ ।

- खुला प्रतिस्पर्धा मार्फत खरिद गर्दा कार्यसूची संलग्न राखी सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । सूचना बमोजिम प्राप्त आवेदनहरूको मुल्याङ्कन गर्न एक मूल्याङ्कन समिति गठन गर्नु पर्नेछ । Limited Competitive विधिको पालना गरी PPMU ले तोकिएको योग्यता तथा अनुभव भएका सुचिकृत विज्ञ (Individual Consultant) हरूबाट आशय पत्र माग गर्नु पर्नेछ ।
- PPMU बाट EOI माग गर्दा स्वीकृत TOR बमोजिम निजहरूको योग्यता तथा अनुभव खुल्ने वैयक्तिक विवरण सहितको दश दिन भित्र पेश गर्न अनुरोध गर्नु पर्नेछ । यसरी EOI माग गर्दा PPMU ले आवश्यकता अनुसारको कागजातहरू संलग्न गर्न निर्देशन (Instructions) दिन सक्नेछ ।
- प्राप्त EOI हरू छनौट गर्ने आधार बमोजिम मूल्याङ्कन गर्नको लागि एक मुल्याङ्कन समिति गठन गर्नेछ । उक्त मुल्याङ्कन समितिले मुल्याङ्कन गरी मुल्याङ्कन प्रतिवेदन PPMU मा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- मुल्याङ्कन समितिबाट मूल्याङ्कन गर्दा कम्तिमा तीनजना विज्ञहरू उत्तिर्ण (Pass) हुन नसके उक्त पदको लागि खरिद प्रकृया रद्द गर्न वा पुन खरिद प्रक्रिया सुरु गर्नसक्नेछ ।
- EOI मुल्याङ्कनमा सबैभन्दा बढी प्राप्ताङ्क ल्याउने विज्ञसँग Financial /Contract Negotiation को लागि PPMU ले वार्ता गर्नु पर्नेछ । उक्त वार्ता गर्दा वार्षिक बजेट तथा स्वीकृत लागत अनुमान भित्र Financial Negotiation भएको निश्चितता भएमा निजलाई नियमानुसार सम्झौताको आशयपत्र (Letter of Intention to award) दिनुपर्नेछ । यसरी निजलाई उक्त आशयपत्र (Letter of Intention to award) प्रेषण गर्दा निजसँग प्रतिस्पर्धामा रहेका अन्य आवेदक सम्पूर्णलाई प्रचलित विधि बमोजिम १० कार्य दिनको अवधि राखि जानकारी दिनुपर्नेछ । यदी सबैभन्दा बढी प्राप्ताङ्क ल्याउने विज्ञसँगको Financial / Contract Negotiation सफल हुन नसकेकमा निजभन्दा लगत्तै दोस्रो सबैभन्दा बढी प्राप्ताङ्क ल्याउने विज्ञसँग Financial /Contract Negotiation गर्नुपर्नेछ ।
- आशयपत्र (Letter of Intention to award) को म्यादभित्र कुनै उजुरी प्राप्त नभएमा आशय प्राप्त गर्ने विज्ञसँग सम्झौता गरी सेवा खरिद गर्नुपर्नेछ ।

यदी Open Competitive/Limited Competitive विधिबाट सेवा खरिद हुन नसकेमा विश्वबैंकको सहमतिमा Direct Selection विधिबाट सोझै सेवा खरिद गर्न सकिनेछ । यस्तो सेवा खरिद गर्दा मूल्याङ्कन तथा वार्ता विधि उपरोक्त अनुसार नै गर्नु पर्नेछ । यस विधि अपनाउँदा Letter of Intention to Award मात्र जारी गर्नु पर्नेछैन ।

बहुबर्षिय अवधिको लागि खुला प्रतिस्पर्धाबाट छनौट भएका विज्ञहरूलाई सम्झौता बमोजिम निरन्तरता दिन सकिनेछ ।

यस शिर्षकको रकम खर्च गर्दा विज्ञहरूको पारिश्रमिक तथा दैनिक भ्रमण भत्ता समेत यसै शिर्षकबाट विज्ञहरूसँग भएको सम्झौता बमोजिम खर्च गर्नु पर्नेछ । साथै यस शीर्षकमा विनियोजन भएको बजेटबाट विज्ञहरू छनौट गर्दा रोष्टर तयार पार्ने, TOR निर्माण, विज्ञहरू छनौट गर्ने आधार (Criteria for EOI selection), EOI मूल्याङ्कन जस्ता

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

कार्यहरूमा बसेको बैठकको सूचना खर्च, खाजा खर्च, बैठकभत्ता तथा दैनिक भ्रमण भत्ता, समेतमा खर्च गरिनेछ ।

२.४.९ वन व्यवस्थापनको लागि सहजीकरण गर्ने वन प्राविधिक

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना व्यवस्थापन इकाई तथा मातहतका कार्यालयहरू बीच वन सम्बन्धि सबै किसिमका क्रियाकलापहरूको संयोजन, सहयोग, सञ्चालन, अनुगमन, रिपोर्टिंग तथा अन्य प्राविधिक कार्य सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने वन प्राविधिकको सेवा खरिद गर्नु रहेको छ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट प्रचलित खरिद ऐन, नियमावली अनुसार खर्च गरिनेछ ।

२.४.१० अन्य परियोजना व्यवस्थापनका लागि सहयोगी सेवा (रिसेप्सनिस्ट, ह.स.चा., का.स. लगायत)

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य प्रदेशका परियोजना व्यवस्थापन इकाई तथा मातहतका कार्यालय व्यवस्थापन र सञ्चालन, सर सफाई, कार्यालयको चल अचल सम्पतिको सुरक्षा, कार्यक्रमको फिल्ड अनुगमन, अन्य कार्यालय सँग समन्वय, कार्यालयको दैनिक कार्य सञ्चालन र रेखदेखका लागि आवश्यक पर्ने प्रशासनिक सेवा खरिद गर्नु रहेको छ । यस कार्यक्रममा विनियोजित बजेट प्रचलित खरिद ऐन, नियमावली अनुसार खर्च गरिनेछ ।

२.४.११ भ्रमण खर्च

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य समृद्धिका लागि वन परियोजना मार्फत सञ्चालित प्रदेशभरी कै सबै डिभिजन वन कार्यालयहरू, महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका, नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरू अन्तर्गत सञ्चालनमा रहेको कार्यक्रमहरूको संयोजन, समन्वय, सहयोग, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन एवम् आवश्यक पर्ने अन्य कार्यहरूको लागि यस प्रदेशका परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट समय समयमा खटी जाने कर्मचारीहरूको दैनिक भ्रमण भत्ता लगायत अन्य सम्पूर्ण खर्च गरिने छ । साथै परियोजना सँग सम्बन्धित सबै कार्यहरूको लागि आवश्यक पर्ने अन्य सबै खर्च समेत यसै कार्यक्रमबाट खर्च गरिने छ । यस शिर्षकबाट गरिएको खर्चको प्रतिवेदनहरू अनिवार्यरूपमा सङ्कलन गरी प्रगति प्रतिवेदनसँग समायोजन गर्नु पर्नेछ ।

२.४.१२ विमा तथा नवीकरण

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य समृद्धिका लागि वन परियोजना प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाई अन्तर्गत रहेको सम्पूर्ण सवारी साधनहरू तथा अन्य आवश्यक वस्तुहरूको विमा र विमा नवीकरणको लागि आवश्यक पर्ने रकम यस कार्यक्रम बाट खर्च गरिने छ ।

२.४.१३ कार्यालयको कर्मचारी तथा पाहुनाको लागि चिया/कफी आदि खर्च

यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य समृद्धिका लागि वन परियोजनामा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरू तथा समय समयमा कार्यक्रमको सिलसिलामा बाहिर मन्त्रालय, विभाग, निर्देशनालय, डिभिजन वन कार्यालय, स्थानीय तह तथा निकाहरू

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

तथा अन्यत्रबाट आउने कर्मचारीहरू एवम् पाहुनाहरूको अतिथि सत्कारको लागि आवश्यक पर्ने रकम यस कार्यक्रमबाट खर्च गरिने छ ।

२.४.१४ परियोजना सम्बन्धी सामग्रीहरू प्रकाशन र वितरण तथा वेब साईट संचालन

यस कार्यक्रमबाट परियोजना सम्बन्धि सफलताका कथाहरू र उत्कृष्ट अभ्यासहरू सङ्कलन गरी दस्तावेज बनाई प्रकाशन तथा प्रचार प्रसार गर्नु गराउनु हो ।

निम्न बमोजिमको मुख्य असल अभ्यासहरूलाई सङ्कलन तथा तयार गर्न सकिनेछ ।

- दिगो वन पैदावार सङ्कलन अभ्यासहरू ।
- वन व्यवस्थापनमा सामुदायिक संलग्नता र सशक्तिकरणका अनुकरणीय कार्यहरू ।
- जैविक विविधता संरक्षण पहलहरूबाट अनुकरण गर्ने विषयहरू तथा कथाहरू ।
- नवीन पुनः उत्पादनका प्रविधि तथा अभ्यासहरू ।
- विभिन्न वनहरूमा वन सम्बर्धन प्रणालीहरूको अवलम्बन तथा तीनको प्रभावहरू ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन उपायहरू लगायत कार्बन सञ्चितीमा योगदान ।
- दिगो लगिड अभ्यासका उदाहरणहरू ।
- अनुगमन र योजनाको लागि प्रविधिको प्रयोग ।
- सफल समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्यक्रमहरू ।
- समावेशी निर्णय प्रक्रियामा स्थानीय जनजाति तथा महिलाहरूको योगदान आदी ।
- व्यवस्थापन योजनाहरूमा जैविक विविधता तथा वातावरणीय पक्षहरूको एकीकरण ।
- रैथाने प्रजाति र कृषि वनको अवलम्बनका राम्रा अभ्यासहरू ।
- सफलता र चुनौती दुवैबाट सिकेका मुख्य पाठहरू ।
- नीति निर्माताहरू, व्यवसायीहरू, र समुदायहरूका लागि सिफारिसहरू ।
- विभिन्न सन्दर्भहरूमा सफल अभ्यासहरू अनुकरण गर्ने सम्भावनाको मूल्याङ्कन लगायतका अन्य सिकाइका विषयहरू ।

यसको साथै यस कार्यक्रमबाट परियोजनाको वेबसाईट सञ्चालन तथा मर्मत सुधार लगायतका अनलाइन प्लेटफर्महरू, सामाजिक सञ्चालनहरूलाई व्यवस्थित तथा सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यक्रमको लागि सेवा प्रदायक मार्फत पनि कार्यहरू सञ्चालन गर्न सकिनेछ । कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा असल अभ्यासहरू सङ्कलनको लागि उपकरण लगायत फिल्डस्तरमा भ्रमण खर्च आदीमा पनि खर्च गर्न सकिनेछ । यसको साथै प्रकाशन, प्रसारण तथा डिजाइनमा पनि खर्च गर्न सकिनेछ ।

२.४.१५ अन्य विविध खर्च

परियोजनाका लागि आवश्यक परेको भैपरि खालका खर्च जुन माथि उल्लिखित कुनै खर्च शिर्षकसँग नमिल्ने भएमा यस अन्य विविध खर्च शिर्षकबाट निर्णय गरी खर्च व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

पुनश्च: यस कार्यविधिमा उल्लेख भएका कार्यक्रमका हकमा सोही बमोजिम गर्ने र उल्लेख नभएका कार्यक्रमका हकमा कार्यन्वयनमा समस्या भएमा मन्त्रालयको निर्णय बमोजिम गर्ने । प्रदेश तहबाट निर्णय नभएको अवस्थामा सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाइले परियोजना सञ्चालन निर्देशिका २०७९ बमोजिम बाधा अडकाउ फुकाउने कार्यको लागि समन्वय गर्ने ।

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

भाग ३

अनुगमन तथा प्रतिवेदन

कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि अनुगमन र मूल्याङ्कनको खाका निम्न बमोजिम रहेको छ । समृद्धिका लागि वन परियोजनाले विशेष गरी दिगो वन व्यवस्थापनलाई केन्द्रमा राखेर कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिरहेको विदितै छ । प्रत्येक निर्दिष्ट परियोजना वर्षको लागि, कार्यान्वयन ईकाइहरूले तोकिएको/अनुमोदित परियोजना क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ, र प्रभावकारी रूपमा गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्न कार्यान्वयन इकाइहरूलाई आवश्यक बजेट विनियोजन गरिएको छ । योजनाबद्ध तरिकाबाट समयमै क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ ताकि तिनीहरूको कार्यान्वयनबाट अपेक्षित उपलब्धिहरू पूरा गर्न सकियोस्, जसले गर्दा परियोजनाको लक्षित उद्देश्यहरू पूरा गर्न योगदान पुग्छ । परियोजनाको प्रगतिलाई पछ्याउन पालिकाहरूले योजनाबद्ध रूपमा स्वीकृत क्रियाकलापहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिरहेको सुनिश्चित गर्न यो अनुगमन र मूल्याङ्कन खाका तयार गरिएको हो । प्रत्येक क्रियाकलाप कार्यान्वयन इकाइले तल वर्णन गरिएको तरिकाबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको कार्यहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक छ ।

५.१ विस्तृत कार्यान्वयन योजनाको तयारी

प्रत्येक कार्यान्वयन इकाइले स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुरूप कार्यान्वयन गर्नु भन्दा पहिले विस्तृत कार्यान्वयन योजना तयार गर्नुपर्ने हुन्छ । यस विस्तृत कार्यान्वयन योजनामा विभिन्न स्वीकृत गतिविधिहरूको लागि लक्ष्यहरूको मासिकरूपमा कार्यतालिका बनाउनु पर्नेछ । यो विस्तृत योजनाले सही समयमा गतिविधिहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नेछ र परियोजनाको प्रगतिको अनुगमन गर्न मद्दत गर्नेछ, जस्तै योजनाबद्ध गतिविधिहरू सही समयमा, सही मात्रामा सम्पन्न भएका छन् वा छैनन् आदि ।

५.२ स्थलगत अनुगमन/मूल्याङ्कन

कार्यान्वयन इकाइमा रहेका विशेष गरी परियोजनाको लागि काम गर्ने वन प्राविधिकहरू, फोकल पर्सन एवम् कुनै सेवा प्रदायक विज्ञ वा अन्य कुनै निकायहरूबाट खटिएका सम्बन्धित पदाधिकारीहरूले आवधिक आधारमा क्रियाकलाप कार्यान्वयन स्थलहरूको अनुगमन भ्रमण गर्नेछन् । यस्तो स्थलगत अनुगमनको कार्य कम्तिमा तीन महिनामा एक पटक, वा आवश्यकता अनुसार गर्नु पर्दछ । यी प्रत्येक भ्रमणको अन्त्यमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भ्रमण टोलीले कार्यान्वयन इकाई प्रमुखलाई प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ । यस्तो प्रतिवेदनहरू प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाई तथा सम्बन्धित डिभिजन वन वा सब डिभिजन वन कार्यालयहरूलाई आवश्यकता अनुसार उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त सुझावहरूलाई कार्य प्रक्रियामा आन्तरिक रूपमा समावेश गरिनुपर्छ ।

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

५.३ कार्य सम्पादन प्रतिवेदन

सम्पन्न गतिविधिहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क राख्न र क्रियाकलापहरूको समय समयमा जाँच गर्नको लागि, पूरा भएका गतिविधिहरूको विवरणहरू भर्न आवश्यक छ, जस्तै गतिविधि कार्यान्वयनको लागि योजनाबद्ध मिति, गतिविधि कार्यान्वयनको वास्तविक मिति, गतिविधिको विवरण, उदाहरण, स्थान, सहभागीहरू, इत्यादि । गतिविधिहरूबाट अपेक्षित उपलब्धि, सामना गरिएका समस्याहरू, सुधारका लागि सुझावहरू, सहभागीहरूको विवरण, आदि ।

५.४ वार्षिक कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन

प्रत्येक कार्यान्वयन इकाईले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा आयोजनाको समग्र कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन गर्नेछ । यसमा वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा वर्षको उपलब्धिहरूको मूल्याङ्कन समावेश हुनेछ । त्यसो गर्दा, भिन्नताको कारणहरू, लक्ष्यहरू किन हासिल हुन सकेनन् र परियोजनाका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनमा के-कस्ता लक्ष्यहरू प्राप्त भए के कस्ता सिर्काईहरू प्राप्त भयो त्यसबारेमा उल्लेख गर्नु पर्दछ । यस्तो प्रतिवेदन प्रत्येक क्रियाकलापहरूको लागि तयार गरी सबैको एकमुष्ट तयार गर्नु पर्छ । प्रतिवेदनमा समावेश गरिने प्रमाणहरू फोटोहरू, नक्साहरू तथा बैठकको निर्णयहरू लगायत विभिन्न सामग्रीहरू समावेश गर्न सकिनेछ ।

५.५ त्रैमासिक/वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

प्रत्येक कार्यान्वयन इकाईले आर्थिक वर्षको त्रैमासिक तथा वार्षिक अवधिमा गरिएका गतिविधिहरू वर्णन गर्दै संक्षिप्त त्रैमासिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ । यसमा त्रैमासिक/वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा हासिल गरेका उपलब्धिहरूलाई प्रस्तुति गर्नु पर्नेछ । प्रस्तुति गर्दा सामना गरेका समस्या/चुनौतीहरू पनि वर्णन गर्नु पर्नेछ र कार्यान्वयनमा सुधारका लागि उपायहरू सुझाव दिनु पर्नेछ । प्रतिवेदनहरू नेपाली वा अङ्ग्रेजी कुनै पनि भाषामा तयार गर्न सकिनेछ ।

यस कार्यविधिमा उल्लेख गरिएको प्रक्रियाको अलावा सङ्घीय तथा प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईहरूले माग गरे बमोजिम एवं नेपाल सरकारबाट प्रचलनमा रहेको तथा डिभिजन वन कार्यालयहरू लगायत सेवा प्रदायकहरूले सम्बन्धित कार्यान्वयन इकाईमा प्रगति विवरणहरू उपलब्ध गराउने फारमहरू भरी प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईले सङ्कलन वा प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईमा पेश गर्नु पर्नेछ र प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईले समग्र कार्यान्वयन इकाईहरू लगायत पालिकाहरू समेतको र प्रदेशको समग्र प्रगति सहितको प्रतिवेदन सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

५.६. परिणाम खाकामा झल्किने प्रगति

परियोजना अन्तर्गत संचालित क्रियाकलापहरूले परियोजनाको स्वीकृत परिणाम खाकामा उल्लेखित सूचांकहरूको लक्ष्य प्राप्तिसमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षरूपले योगदान गरि रहेको हुन्छ । यस्ता उपलब्धिहरूको अभिलेखीकरण गर्नु अत्यन्त जरूरी हुन्छ । यी सूचांकहरू मध्ये दिगो वन व्यवस्थापन क्रियाकलापहरू र अन्य क्रियाकलापहरूसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेका

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

छन् । अतः यस्ता सूचांकहरूको अभिलेख कार्यान्वयन इकाईहरूले अनिवार्य राख्नु पर्ने हुन्छ र यी उपलब्धिहरू आफ्नो त्रैमासिक/बार्षिक प्रगति प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नु पर्ने हुन्छ । कार्यान्वयन इकाई स्तरका यी सूचांकहरू तथा यिनको प्रगति अभिलेखीकरण गर्नु पर्ने हुन्छ ।

५.७. प्रगति विवरणको अभिलेख राख्ने तथा प्रतिवेदन

यस कार्यविधि बमोजिमका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गरि सके पछि प्रत्येक त्रैमासिक अवधि समाप्त भएको ७ सात दिन भित्र प्रचलित व्यवस्थामा भएको प्रगति बुझाउने फारमहरू एवं विवरणहरू प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा अनुसूचीहरू १ देखि ५ सम्मका फारमको विवरणहरू डिभिजन वन कार्यालयहरूले प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा पठाउनु पर्नेछ । यसै गरी प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईले समग्रमा सबै विवरणहरू सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन इकाईमा नियमित रूपमा तथा आवश्यकता अनुसार प्रतिवेदन गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची १: तालिम/गोष्ठी/अन्तरक्रिया/सभा/सम्मेलन बारेको अभिलेख

अनुसूची २: सम्बर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरूको विवरण

अनुसूची ३: सम्बर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वनको नया कार्य योजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरूको विवरण

अनुसूची ४: समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत भएका उपलब्धिहरू

अनुसूची ५: वित्तीय प्रतिवेदनका फारमहरू

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

भाग ४

वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी प्रावधान

४.१ वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा

परियोजनाले अवलम्बन गरेको दिगो वन व्यवस्थापनको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सक्षम अवस्थाहरू, संस्थागत प्रावधानहरू र क्षमताको श्रृजना गरेर अप्रत्यक्षरूपमा दिर्घकालिन सकारात्मक प्रभावहरू पार्नेछु भनी यस परियोजनाले अनुमान गरेको छ । तथापि, परियोजनाले नकारात्मक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरू पनि पार्न सक्नेछ, जसलाई नेपाल सरकारको कानून तथा नियमहरूका साथै विश्व बैङ्कको वातावरणीय तथा सामाजिक नीति बमोजिम न्यूनिकरण गर्न आवश्यक छ । प्रारम्भिक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कनका आधारमा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका तयार गरिएको छ । परियोजनामा व्यवस्था गरिएका वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका, सरोकारवाला संलग्नता योजना र वातावरणीय तथा सामाजिक प्रतिवद्धता सम्बन्धी योजनाहरू परियोजना अन्तर्गत सबै क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा अवलम्बन गर्नु पर्दछ ।

परियोजना सान्दर्भिक वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम तथा प्रभावहरूका (वातावरणीय तथा सामाजिक मापदण्डमा आधारित) बारेमा संक्षिप्त विवरणहरू तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. कामदार तथा काम गर्ने अवस्थाहरू: परियोजनाले प्रत्यक्ष कामदार, सम्झौता गरिएका कामदार, सामुदायिक कामदार र प्राथमिक आपूर्ती कामदार लगायत विभिन्न प्रकारका कामदारहरूलाई रोजगारी प्रदान गर्न सक्नेछ । तथापि, परियोजनाको प्रकृति हेर्दा बहुसंख्यक कामदारहरू दिगो वन व्यवस्थापनमा कार्यरत सामुदायिक कामदार हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ । केही दक्ष कामदारहरूलाई वनमा आधारित उद्यमहरूले सम्झौता गर्ने पनि सम्भावना रहेको छ । उल्लेखनीय जोखिम निम्त्याउने तथा कामदार एवं काम गर्ने अवस्थाहरूमा प्रभावपार्ने क्रियाकलापहरूका लागि श्रम व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रक्रियाहरू विकास गरिने र तिनलाई परियोजना अवधिभर कार्यान्वयन गरिनेछ । परियोजनाले उपयुक्त पेशागत, स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपायहरू पनि तयार, अवलम्बन र कार्यान्वयन गर्नेछ । पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यकताहरू सान्दर्भिक सम्झौता सम्बन्धी दस्तावेजहरूमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

२. संसाधन दक्षता तथा प्रदुषण नियन्त्रण एवं व्यवस्थापन: दिगो वन व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयनबाट कार्बन संचितीकरणमा प्राप्त खुद लाभका साथै न्यून हरित गृह ग्याँस उत्सर्जन हुने गरी वनको व्यवस्थापन तथा उत्पादकत्वमा सुधार हुन्छ । दिगो वन व्यवस्थापन सम्बन्धी नमूनाहरू स्थापना गर्नका लागि रुखहरू कटान गर्नुपर्ने हुन्छ, साथै वनमा आधारित साना तथा मझौला उद्यमहरूले फोहर उत्पन्न गर्दछन् । पूनरुत्पादन राम्रो भएका वनक्षेत्रहरू (जहाँ साना विरुवाहरू वृद्धि हुनका लागि प्रसस्त ठाउँको आवश्यकता पर्दछ) मा रुखहरू

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

हटाउने कार्य सुरु गरिनेछ । यस परियोजनाले हानिकारक तथा विषादि फोहरहरूको सामना गर्नको लागि फोहर व्यवस्थापन योजनाहरू विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

३. सामुदायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षा: यस परियोजनामा सामुदायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षा सम्बन्धी मुद्दा मामिलाहरू हुने छैन भनी परिकल्पना गरेको छ, बरु पारिस्थितिकीय सेवाहरूमा सुधार भएर समुदायहरूको जिविकोपार्जनमा फाइदाजनक प्रभावहरू पर्ने हुन्छ । विषादी एवं हानीकारक वस्तुहरूमा संलग्न वनमा आधारित साना तथा मझौला उद्यमहरूले आपतकालीन एवं प्रतिकार्य योजनाहरू तयार गरी कार्यान्वयन गर्नेछन् । वातावरणीय जोखिम भएका साथै सामुदायिक स्वास्थ्यमा प्रभाव पार्ने क्रियाकलापहरूलाई सोही अनुसार वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाहरू तयार गरेर सम्बोधन गरिने गरी कार्यक्रमहरू तयार गर्नु पर्नेछ ।

५. जैविक विविधता संरक्षण तथा जीवित प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन: दिगो वन व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन र निजी तथा सार्वजनिक जग्गामा गरिने वृक्षरोपणमा केही सम्भावित खतराहरू हुन सक्छन्, जस्तै मिश्रित सालको वनलाई शुद्ध सालको वनमा परिणत गर्ने, मिचाहा प्रजातिहरूका कारण प्रमुख प्रजातिका रुखहरूको प्राकृतिक पूनरुत्थानमा हास आउने, रुखहरू काटेको कारण वन्यजन्तुका बासस्थानहरू क्षति हुने, निजी तथा सार्वजनिक जग्गाहरूमा एकल प्रजातिको वृक्षरोपणको कारण सम्भावित कीट तथा किटाणु संक्रमणमा वृद्धि हुने आदि । रुख प्रजातिहरूलाई समानुपातिक तवरले माउ रुखका रूपमा छनौट गर्ने, आवश्यक नभएका रुख प्रजातिहरू हटाउनका लागि स्थापित पूनरुत्पादनका सुरुका वर्षहरूमा नियमित रूपमा सरसफाईका साथै घाँस एवं झारपात उखेल्ने जस्ता न्यूनीकरणका उपायहरू नेपाल सरकारद्वारा लागु गरिएका मार्गदर्शन बमोजिम दिगो वन व्यवस्थापन योजनाहरूमा समावेश गरिनु पर्दछ ।

जैविक विविधतामा पर्ने प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्नको लागि स्थलगत क्रियाकलापहरूलाई वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाहरूमा समावेश गर्नु पर्दछ ।

६. आदिवासी जनजातिहरू तथा स्थानीय समुदाय: परियोजनाको क्षेत्र आदिवासी जनजाति” भनिने आदिवासी जनजातिहरूको बसोबास गर्ने स्थल हो । परियोजनाका क्रियाकलापहरूले आदिवासी जनजातिहरूको परम्परागत स्वामित्व वा चलन अनुसार प्रयोग गर्दै आएका भूमि तथा प्राकृतिक स्रोतहरूमा वा पेशामा नकारात्मक प्रभाव पर्ने बारे स्पष्ट नभएकोले परियोजनाको कार्यान्वयन अवधि भित्र आदिवासी जनजातिहरूमा नकारात्मक वा उल्लेखनीय प्रभावहरू पार्ने कुनै क्रियाकलापको लागि स्वतन्त्र प्रक्रियाका साथै पूर्व जानकारी गरिएका सहमतिहरूको पालना गर्नुपर्ने एउटा आदिवासी जनजाति तथा कमजोर समुदायको विकास सम्बन्धी खाका (Indigenous and Vulnerable Communities Development Framework: IVCDF) विकास गरिएको छ यस अनुरूपको कार्यहरू गर्नु पर्दछ ।

७. साँस्कृतिक सम्पदा: यस परियोजनाले कुनै पनि पवित्र एवं साँस्कृतिक सम्पदाका स्थलहरूमा प्रत्यक्ष प्रभावहरू पार्ने अनुमान गरिएको छैन । तथापि, साँस्कृतिक सम्पदामा पर्याप्त जोखिमहरू वा प्रभावहरू पार्न सक्ने

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

परियोजनाको कुनै पनि क्रियाकलापको लागि स्थल विशिष्ट वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाहरू (Environmental and Social Management Plan) मा समाविष्ट गरिनु पर्दछ । आवश्यक परेमा यसका लागि न्यूनीकरण योजना तयार गरी त्यसै अनुरूप कार्यहरू गर्नु पर्दछ ।

४.२ वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापनको खाका

वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाकाले परियोजनाबाट वित्तीय सहयोग उपलब्ध गरिने क्रियाकलापहरूका कारण परियोजनाको कार्यान्वयन अवधि भित्र उत्पन्न हुने वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू केलाएर हेर्न, मूल्याङ्कन गर्न, व्यवस्थापन गर्न र अनुगमन गर्नका लागि यसका विधि प्रक्रियाहरूको विकास गरेर सम्भावित नकारात्मक प्रभावहरूको व्यवस्थापन गर्नमा परियोजनाको जिम्मेवार टोलीले दिशानिर्देश गर्नेछ । यो खाका परियोजनाको सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाई वा वेबसाइटमा (www.redd.gov.np) उपलब्ध रहेको छ । मुख्य प्रक्रियाहरू सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईद्वारा गरिनु पर्नेछ । तल उल्लेख गरिएका कार्यहरूका लागि वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना सम्बन्धी कार्यहरू अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

तल दिइएको अवलम्बन गर्नुपर्ने विषयहरू कार्यान्वयन गरिने क्रियाकलापहरूसँग सम्बन्धितको हकमा सो मार्गदर्शन अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

४.२.१ परियोजनाको संभाग १ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरूको लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरू:

१. सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईले वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कन को आवश्यकता बारे निर्धारण गर्नेछ र विश्व बैङ्कको सम्बन्धित टोलीसँग आफ्नो निर्णय बारे पुष्टि गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । यदि वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनको आवश्यक परेमा, सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईहरूले वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनका निष्कर्षहरू एवं प्रस्तावित उपायहरूबारे समीक्षा गर्नेछन् । प्राविधिक सहयोग र नियमहरू एवं कानूनहरूमा केही कुराहरू समाविष्ट गर्नुपर्ने भएमा, सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईले बैङ्कको सम्बन्धित टोलीसँग छलफल गरी वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावको मूल्याङ्कनको आवश्यकता बारे निर्धारण गर्नेछ ।

२. सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईहरूले आदिवासी जनजातिहरूका प्रतिनिधि, समुदाय र अन्य समूह सहितका प्रमुख सरोकारवालाहरूसँग प्रस्तावित नीति एवं नियमहरूको मस्यौदा बारे छलफल तथा सुनवाईहरू गर्नेछन् । त्यस्ता छलफलहरूलाई विधिवत अभिलेख गरिनेछ, र अभिलेखहरू वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वेबसाइटमा सार्वजनिक गरिनेछ ।

४.२.२ संभाग २ अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूका लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरू

१. यस संभाग अन्तर्गत दुईवटा उप-संभागहरू समावेश छन् । उप-संभाग-१ अन्तर्गतका प्रमुख क्रियाकलापहरूमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरूको गठन गर्नुका साथै वन व्यवस्थापन योजनाहरू

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

तयार गरी वन हस्तान्तरण गर्नु पर्दछ । अन्य क्रियाकलापहरूमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरूको क्षमता विकास गर्ने गरिब, महिला तथा दलितहरूका लागि जग्गा निर्धारण पर्दछन् । उप-संभाग-२ अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूमा निजी तथा सार्वजनिक जग्गाहरूमा साना जग्गाधनीका वृक्षरोपणहरू पर्दछन् । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरूको गठन, वन व्यवस्थापन योजनाहरू तयारी र निजी तथा सार्वजनिक जग्गाहरूमा गरिने वृक्षरोपणका लागि प्राप्त भएका सबै आवेदनहरू वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा अनुकूल छुनै विवेक्षण गर्नु पर्दछ । यसको लागि छुट्टै खाका विकास गरिएको र प्रदेशको सम्बन्धित विज्ञसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ । यसको लागि केन्द्रबाट मार्गदर्शन गरिनेछ ।

वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा अनुकूल रहे/नरहेको सम्बन्धमा प्राप्त भएका आवेदनहरू केलाएर हेर्ने कार्य सम्बन्धित प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईका विशेषज्ञहरूको प्राविधिक सहयोगको साथै समुदायसँग छलफल गरेर सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयले गर्नेछ । प्राप्त आवेदनहरू केलाएर हेर्ने प्रक्रिया अन्तर्गत वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिम प्रभावहरू सम्बन्धी चेकलिष्टसँग सो आवेदनहरू भिडाएर हेरिनेछ । डिभिजन वन कार्यालयबाट प्रक्रिया पूरा गरि प्राप्त भएको चेकलिष्ट अनुसारको आवेदनहरूको स्वीकृत गर्दा प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईका विज्ञको सहयोग लिन सकिनेछ ।

२. यदि चेकलिष्टमा भएको नकारात्मक प्रभावहरू आवेदनमा आएमा, प्रस्तावित उप-परियोजनाका वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरू पहिचान गरेर दोस्रो चरणको परीक्षण गरिनेछ । यी वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरूबारे जैविक, भौतिक वातावरणका साथै स्थानीय समुदायहरू एवं आदिवासी जनजातिहरूको जीवनमा पर्न सक्ने प्रस्तावित उप-परियोजनाका सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्न सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयलाई जानकारी गराईने छ । डिभिजन वन कार्यालयले सम्बन्धित प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईको प्राविधिक सहयोग लिएर एउटा सहभागितामूलक वातावरणीय तथा सामाजिक मूल्याङ्कन गर्नेछ, माथि पहिचान गरिएका सम्भावित नकारात्मक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरूका परिमाण, सान्दर्भिकता र तिनीहरूलाई व्यवस्थापन गर्नका लागि विकल्पहरूका साथै न्यूनीकरण बारेमा छलफल गरिनेछ । वृक्षरोपणका लागि रुख प्रजातिहरू र सङ्कलन गरिने वनपैदावारहरूको परिमाणका आधारमा संक्षिप्त वातावरणीय मूल्याङ्कन, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा अध्ययन गर्न आवश्यक पर्न सक्छ । सम्भावित प्रभावहरूको पहिचान पछि डिभिजन वन कार्यालयले कार्यान्वयन सम्बन्धी विस्तृत विवरणहरू, न्यूनीकरणका उपायहरूको अनुगमन र प्रस्तावित न्यूनीकरणका उपायहरूको विवरणहरूका साथै कार्यान्वयनका लागि समयसीमा भित्र कार्यान्वयन गरिने कार्य योजनाहरू, अनुगमन तथा विस्तृत बजेट समावेश भएका वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना र सामुदायिक सहभागिता योजनाहरू तयार गर्नेछ ।

३. वातावरणीय तथा सामाजिक मूल्याङ्कन, वातावरणीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन योजना, सामुदायिक सहभागिता योजना, कार्य योजना र अन्य सान्दर्भिक योजना उपायहरूको तयारी एवं कार्यान्वयनको क्रममा डिभिजन वन कार्यालयले प्रभावित समूहहरू, स्थानीय समुदायहरू, स्थानीय सरकार र स्थानीय गैह-सरकारी संगठनहरूसँग

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

परियोजनाका वातावरणीय तथा सामाजिक पक्षहरूबारे परामर्श गर्नेछ, र तिनीहरूका विचार एवं चिन्ताहरूलाई ध्यानमा राखिनेछ । परियोजना अवधिभर तिनीहरूलाई असर पार्ने वातावरणीय मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रभावलाई सम्बोधन गर्नका लागि डिभिजन वन कार्यालयले त्यस्ता छलफलहरूलाई आवश्यकता अनुसार सुरु गर्नेछ । वातावरणीय तथा सामाजिक मूल्याङ्कनहरू एवं अन्य सुरक्षा सम्बन्धी योजनाहरू समीक्षाको लागि विश्व बैङ्कमा पेश गरिनेछ । स्वीकृत दस्तावेजहरू आधिकारिक वेबसाइटहरूमा सार्वजनिक गरिनेछ, साथै प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूमा सर्वसाधारणका लागि उपलब्ध गराइनेछ । यस कार्यको लागि सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईले समन्वय गर्नेछ ।

४.२.३ परियोजनाको संभाग-३ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरूका लागि प्रक्रिया तथा कार्यहरू

१. संभाग-३ अन्तर्गत दुईवटा उप-संभागहरू पर्दछन् । उपसंभाग ३.१ वनमा आधारित उद्यमहरूका लागि अनुकूल वातावरण सृजना गर्नमा केन्द्रित रहेको छ । सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईले वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनको आवश्यकता बारे निर्धारण गर्नेछ । यदि वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनको आवश्यकता अनुसार, सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईहरूले वातावरणीय तथा सामाजिक रणनीतिक मूल्याङ्कनको निष्कर्षहरू एवं प्रस्तावित उपायहरूबारे समीक्षा गर्नेछन् । सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईहरूले आदिवासी जनजातिहरूका प्रतिनिधि, समुदाय र अन्य समूहसहितका प्रमुख सरोकारवालाहरूसँग प्रस्तावित नीति एवं नियमहरूको मस्यौदाबारे छलफल तथा सुनवाईहरू गर्नेछन् । त्यस्ता छलफलहरूलाई विधिवत अभिलेख गरिनेछ, र अभिलेखहरू वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वेबसाइटमा सार्वजनिक गरिनेछ । यस्ता कार्यहरूमा स्थानीय तहहरूले समन्वय तथा सहकार्यहरू गर्नु पर्नेछ ।

२. उप-संभाग ३.२ अन्तर्गत वनमा आधारित साना तथा मझौला उद्यमहरूको स्थापना तथा विकासका लागि एउटा ऋण प्रवाहको डिजाइन एवं परीक्षण गर्ने कार्यहरू पर्दछन् । वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी योजना एवं संस्थाका संस्थागत प्रावधानहरूको अस्तित्व शिर्ष निकाय एवं सहायक वित्तीय संस्थाहरू सबैले राखे प्रावधान रहेको छ । ऋण प्रवाहको लागि कृषि विकास वैङ्कले कार्य गरिरहेको हुँदा यस बिषयमा यस संभाग कार्यान्वयनको लागि छुट्टै संभाग कार्यान्वयन निर्देशिका जारी भइ सो अनुसारको समन्वय तथा सहकार्य आवश्यक भएमा त्यसै अनुरूप गर्नु पर्नेछ । साथै स्वीकृत कार्यक्रमको हकमा यसै कार्यविधि बमोजिम हुनेछ । वन उद्यमहरूलाई भएको ऋण प्रवाहको जानकारी प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईले राख्नु पर्नेछ ।

४.२.४ परियोजनाको संभाग १-३ अन्तर्गत पर्ने क्रियाकलापहरूको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा प्रभाव पूर्व सान्दर्भिकता छनौट

यस परियोजनाले लिएको लक्ष्य दिगो वन व्यवस्थापन लगायतका कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सक्षम अवस्थाहरू, संस्थागत प्रावधानहरू र क्षमताको सिर्जना गरेर अप्रत्यक्ष रूपमा लामो अवधिसम्म सकारात्मक प्रभावहरू पार्नेछ भनी अनुमान गरिएको छ । तथापि, परियोजनाले नकारात्मक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरू पनि पार्न सक्नेछ, जसलाई नेपाल सरकारको कानून तथा नियमहरूका साथै विश्व बैङ्कको

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

वातावरणीय तथा सामाजिक नीति बमोजिम भए नभएको एकिन गर्न आवश्यक छ । प्रारम्भिक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव मूल्याङ्कनका आधारमा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका तयार गरिएको छ ।

परियोजनामा व्यवस्था गरिएका वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका, सरोकारवाला संलग्नता योजना, र वातावरणीय तथा सामाजिक प्रतिवद्धतासम्बन्धी योजनाहरू परियोजनाले आत्मसात गरेको हुँदा यस परियोजना अन्तरगत कार्यान्वयन गरिने प्रत्येक क्रियाकलापहरूको सकारात्मक वा नकारात्मक प्रभावहरूको आकलन गरी सकारात्मक प्रभावलाई विस्तार गर्ने साथै नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग हुने गरी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दा कार्यान्वयन पूर्व वा चरणमा जोखिम आकलन गर्नको लागि अनुसूची ६ र ७ बमोजिमको चेकलिष्ट अनुसारको विषय तथा मापदण्डहरूको छनौट (Screening) तालिका तयार गरी प्रतिवेदनमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

४.३ सार्वजनिकरण

वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन खाका दस्तावेज (नेपाली र अङ्ग्रेजी दुवैमा) का साथै सान्दर्भिक भएमा सामुदायिक सहभागिता योजना, वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना, कार्य योजना र आदिवासी जनजाति तथा संकटासन्न समुदायहरूको विकास योजनाहरू यस परियोजना, वन तथा वातावरण मन्त्रालय र विश्व बैङ्कका आधिकारिक वेबसाइटहरूमा सार्वजनिक गरिनेछ । वेबमा आधारित जानकारीहरूको अलावा लिखित दस्तावेजहरू प्रभावित हुनसक्ने सबैलाई पहुँच योग्य सार्वजनिक स्थानहरूमा सार्वजनिक गरिनेछ ।

४.४ गुनासो निवारण संयन्त्र

परियोजनाबाट प्रभावित जनताहरू, जसले परियोजनाको कार्यान्वयनबाट तिनीहरूका साथै समुदायलाई पनि प्रभाव पार्छ वा वातावरणलाई हानी गर्छ भने त्यस्ता प्रभावितहरूलाई निःशुल्क गुनासो वा समस्या राख्नका लागि सक्षम बनाई सुनिश्चित गर्नका साथै गुनासोको समयमै सन्तोषजनक रूपमा समाधान हुने कुरामा सहजिकरण गर्नका लागि परियोजनाले एउटा गुनासो निवारण संयन्त्रको स्थापना गर्ने प्रावधान राखेको छ । यसै अनुरूप कार्यान्वयन इकाईले पनि गुनासो निवारण संयन्त्र बनाउनु पर्दछ ।

सरोकारवालाहरूलाई गुनासो निवारण संयन्त्र कार्यान्वयन गर्ने आशयबारे अवगत गराउनु पर्दछ, साथै यसको प्रक्रिया उपयुक्त माध्यमहरूबाट संवाद गराउनु पर्दछ, ता कि महिला, दलित, आदिवासी जनजाती र गरिबहरूले पनि सूचना जानकारीका लागि पहुँच प्राप्त गर्न सकोस्, साथै तिनीहरूले आफूहरूलाई बहिष्कार गरिएको थाहा पाएमा, तिनीहरूको जीवन वा जिविकोपार्जनमा नकारात्मक प्रभाव परेमा, लाभहरू वा अन्य अवसरको प्रभावकारी रूपमा बाँडफाँट नभएमा, वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव परेमा, संयन्त्रहरू सही नभएमा वा परियोजनाका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनबाट अन्य कुनै नकारात्मक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरू परेमा गुनासो निवारण संयन्त्रको माध्यमबाट तिनीहरूले आफ्नो उजुरी सम्बन्धित कार्यान्वयन इकाईको गुनासो सुन्ने अधिकारी समक्ष दर्ता गर्न सक्नेछन् ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

४.४.१ गुनासो निवारण संयन्त्रको प्रक्रियाहरू

गुनासो निवारण संयन्त्रको प्रक्रियाहरू निम्नानुसार छन् ।

(क) जानकारी सूचना: प्रभावित व्यक्तिहरू वा समुदायहरूलाई परियोजनाका अधिकारीहरू कहाँ कसरी पहुँच गर्ने भनी दिशानिर्देश गर्ने गुनासो निवारण संयन्त्र प्रक्रियाहरूको बारेमा विस्तृत जानकारीहरू उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । यी जानकारीहरू यस परियोजनाको वेबसाइटमा पनि प्रविष्ट गरिनेछ । कार्यान्वयन इकाईले पनि आफ्नो वेबसाइटमा राख्न सक्नेछन् ।

(ख) दर्ता: सम्बोधन गरिनु पर्ने गुनासोहरू तोकिएको अधिकृतद्वारा मुद्दा मामिला सम्बन्धी एउटा लगबुकमा दर्ता भएपछि गुनासो निवारणको प्रक्रिया सुरु हुनेछ, र यसले ती मुद्दा मामिलाहरूको अभिलेख व्यवस्थापन गरि तिनको प्रगति तथा अद्यावधिक गर्नेछ ।

(ग) प्राप्तिको सूचना: गुनासो निवारण अधिकारीले गुनासोकर्ताहरूलाई गुनासोहरूको प्राप्त गरेको जानकारी उपलब्ध गराउने छ । सूचना जारी गर्ने बेलामा गुनासो निवारण संयन्त्र अन्तर्गत गुनासोकर्ताहरूबाट थप जानकारीहरूको लागि अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

(घ) थप जानकारीहरूको लागि अनुरोध: १० दिनको मूल्याङ्कन अवधिभित्र गुनासो निवारण संयन्त्र अन्तर्गत गुनासोकर्ताहरूबाट थप जानकारीहरूको लागि अनुरोध गर्ने विकल्प रहेको हुनेछ । यदि १० दिनको अवधि भित्र गुनासोकर्ताहरूबाट कुनै गुनासो प्राप्त नभएमा 'गुनासो निवारण संयन्त्रले गुनासोकर्ताहरूलाई पूनःसम्पर्क गर्न सक्नेछ । यदि दोस्रो पटकको १० दिनको अवधि भित्र पनि गुनासोकर्ताहरूबाट कुनै गुनासो प्राप्त नभएमा गुनासो निवारण संयन्त्रले गुनासो सम्बन्धिको थप जानकारी लिने प्रक्रिया बन्द गरि गुनासोको कारबाही अगाडी बढाउन सक्नेछ । गुनासो सम्बन्धिको थप जानकारी लिने प्रक्रिया पश्चात सम्बन्धी गुनासोहरूबारे विशिष्ट जानकारीहरू समेटेको रहेछ भने सङ्घीय/प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईको संयोजकले उपयुक्त कारबाही गर्न सक्नेछ ।

(ङ) प्रतिक्रियाको समय सम्बोधन गर्नु पर्ने गुनासोको प्रकृतिमा निर्भर रहनेछ, तर यसलाई गुनासो दर्ता गरेको मितिदेखि ३० दिन भित्र प्रभावकारी ढंगले सम्बोधन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(च) गुनासो समाधान भएको, गुनासो निवारण गरिएको वा समाप्त भएको बारेमा जानकारी गराउनेछ ।

४.४.२ स्थानीय तहको सरकारहरूमा परेको गुनासो व्यवस्थापन बारेमा भएको व्यवस्था

नेपालको संविधानमा परिभाषित गरिए बमोजिम स्थानीय सरकारको संरचनाको अंशको रूपमा रहेका प्रत्येक स्थानीय तहको सरकार अन्तर्गत न्यायिक समितिहरू छन् । तिनीहरूको उद्देश्य स्थानीय तहका गुनासोहरू समाधान गर्नु हो । तसर्थ परियोजना सम्बन्धी गुनासोहरू सर्वप्रथम न्यायिक समितिमा दर्ता गर्नु पर्ने हुन्छ । न्यायिक समितिका लागि विस्तृत नियमहरू स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख गरिएको छ । उक्त समितिको अध्यक्षको रूपमा उप-मेयर सहित स्थानीय सरकारका ३ जना निर्वाचित प्रतिनिधिहरू हुन्छन् । स्थानीय तहको सरकारमा दर्ता भएको ३० दिन भित्र समाधान नहुने मुद्दाहरूलाई प्रदेश तहको सरकारमा पठाउनु

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

पर्नेछ । सहभागी पालिका अन्तर्गत रहेका न्यायिक समितिहरूको सञ्चालनको लागि परियोजनाले सेवा प्रदायकहरूको माध्यमबाट क्षमता विकासमा सहयोग उपलब्ध गर्नेछ ।

४.४.३ प्रदेशतहको सरकार

मधेश प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेश दुईवटैमा एक एक वटा प्रदेश गुनासो व्यवस्थापन स्थापना गरिनेछ । प्रदेशगुनासो व्यवस्थापन समितिहरूको अध्यक्षता मन्त्रालयका सचिवहरूद्वारा गरिनेछ भने प्रदेश वन निर्देशनालयका प्रमुख, प्रदेशअन्तर्गतको सामाजिक विकास मन्त्रालयको महिला विकास शाखाका प्रमुख र अन्य नागरिक समाज संगठनका प्रतिनिधिहरू यस्का सदस्यहरू हुनसक्ने छन् । प्रदेश संयोजकहरूले यी समितिहरूको सदस्य सचिवका रूपमा कार्य गर्दछन् साथै सम्बन्धित प्रदेशहरूमा गुनासा तथा विशेष अनुरोधहरू दर्ता गर्ने 'गुनासोको लागि सम्पर्क व्यक्तीका रूपमा सेवा गर्नेछन् । यदि कुनै मुद्दा मामिला प्रदेश तहमा दर्ता भएको १५ दिनभित्र समाधान हुन नसकेमा यसलाई संघीय तहमा पठाईनेछ ।

४.४.४ गुनासो सम्बन्धी लगबुक

कार्यान्वयन इकाईमा गुनासोको लागि लगबुकको व्यवस्था गर्ने र प्रत्येक उजुरीको एउटा छुट्टै दर्ता नम्बर हुनु पर्दछ साथै यसलाई उचित ढंगले सम्पर्क तथा जाँच गरी अभिलेख गरिएको भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्नु पर्दछ । लगबुकमा निम्न जानकारीहरू समावेश हुनुपर्नेछ:

- प्रभावित व्यक्ति समुदायको नाम, ठेगाना र निजको उजुरीको विस्तृत विवरणहरू;
- उजुरीकर्ताले उजुरी दर्ता गरेको मिति;
- उजुरीको प्रकार तथा मुलभूत कुरा;
- परियोजनाको डाटावेशमा गुनासो सम्बन्धी विवरणहरू अपलोड गरिएको मिति;
- उजुरी सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने व्यक्तिहरूको नामावली;
- गुनासो व्यवस्थापन समितिको बैठक बसेको मिति;
- प्रस्तावित सुधारात्मक कारबाही सम्बन्धी विस्तृत विवरणहरू तथा स्वीकृत गर्ने अधिकारीको नाम;
- प्रस्तावित सुधारात्मक कारबाही गुनासोकर्ताकहाँ पठाएको मिति (यदि उचित भएमा);
- उजुरीकर्ताको प्रतिक्रिया प्राप्त भएको मिति;
- उजुरी समाधान गरेको वा समाधानको सिलसिलामा अन्य निकायमा पठाएको मिति; र
- गुनासोहरूबारे अनुगमन तथा रिपोर्टिङ्ग गर्ने ।

४.४.५ परियोजनाको गुनासो निवारण संयन्त्रका जिम्मेवारीहरू

प्रदेश इकाईका संयोजक तथा कार्यान्वयन इकाईहरू प्रदेश तहमा परियोजनाको गुनासो निवारण संयन्त्रका लागि जिम्मेवार हुनेछन् । तिनीहरूका विशिष्ट जिम्मेवारीहरू निम्नबमोजिका छन् । स्थानीय तहको गुनासोहरू प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन इकाईबाट व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

- प्राप्त भएका परियोजनासित सम्बन्धित विवादहरू वा गुनासोहरू (न्यायिक समितिहरूबाट पठाएकासमेत) दर्ता गर्ने
- स्थानीय तहका सरकारहरूबाट प्राप्त भएका जानकारीहरूका साथै सिधै प्रदेशतहमा प्राप्त भएका उजुरीहरूका आधारमा परियोजनाको प्रदेशतहका गुनासोसम्बन्धी लगबुकहरू कायम गर्ने
- स्थानीय विवादहरूको अध्ययन तथा विचारविमर्श गर्ने, र कानूनबमोजिम तिनलाई सम्बोधन गर्नका लागि उपायहरू प्रस्ताव गर्ने र
- प्रदेशतहमा सरोकारवालाहरूको संलग्नता योजना कार्यान्वयनको दौरान प्रदेशगुनासो निवारण संयन्त्रबाट भएका कार्यहरू सम्बन्धी चौमासिक प्रतिवेदनहरू संघीय इकाईमा पेश गर्ने ।

गुनासो निवारण संयन्त्र मार्फत संघीय तहमा ल्याइएका गुनासोहरूलाई प्रक्रियामा लैजानको लागि संघीय इकाईका संयोजक जिम्मेवार हुनेछ, र तिनका विशिष्ट जिम्मेवारीहरूमा निम्न पर्दछन् ।

- विशेष गुनासोसम्बन्धी मुद्दा मामिलाहरू अनुगमन गर्ने तथा तिनलाई कानूनबमोजिम समाधान गर्ने उपायहरू प्रस्ताव गर्ने ।
- प्रदेश इकाईका संयोजकहरूबाट प्राप्त भएका जानकारीहरू (स्थानीय सरकारअन्तर्गतका न्यायिक समितिहरूमा दर्ता भएका गुनासोहरूबारे जानकारीसहित) लाई प्रत्येक उजुरीको मुलभूत कुरा तथा अवस्था समेटेर संक्षेपीकरण तथा विश्लेषण गर्ने, साथै तिनलाई 'एकल परियोजनाको गुनासोसम्बन्धी लगबुकमा अभिलेख गर्ने र
- गुनासो निवारण संयन्त्र सम्बन्धी चौमासिक प्रतिवेदनहरू विश्व बैंकमा पठाउनका लागि संघीय इकाईअन्तर्गतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विशेषज्ञकहाँ पेश गर्ने ।

४.४.६ संघीय तहको सरकार

यदि स्थानीय तहको न्यायिक समितिहरू वा प्रदेश गुनासो व्यवस्थापन समिति र प्रदेश संयोजकहरूबाट कुनैपनि प्रतिक्रिया प्राप्त नभएमा वा प्राप्त प्रतिक्रिया उजुरीहरूका लागि सन्तोषजनक नभएमा मुद्दा मामिलाबारे पूनः सोधपुछ गर्न तिनीहरूलाई सिधै संघीय इकाईसित सम्पर्क गर्ने विकल्प रहेको हुन्छ । संघीय गुनासो व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षता नेपाल सरकारको वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतको योजना, अनुगमन तथा समन्वय महाशाखा प्रमुखद्वारा गरिनेछ, र यस परियोजनाको राष्ट्रिय संयोजकले सदस्य सचिवको हैसियतमा कार्य गर्नेछ साथै गुनासो तथा विशेष अनुरोधहरू दर्ता गर्ने 'गुनासो हेर्ने प्रमुख व्यक्तिको रूपमा सेवा गर्नेछ । निज परियोजनाको संघीय तहको व्यवस्थापन इकाईमा सरोकारवाला संलग्नता योजनारगुनासो निवारण संयन्त्र सम्बन्धी जिम्मेवार अधिकृतको सहयोगमा पालिकाहरू र दुई वटा प्रदेशहरूबाट प्राप्त हुन आएका सबै प्रकारका गुनासो तथा मुद्दा मामिलाहरू संक्षेपीकरण (संख्यासहित) गर्नको लागि जिम्मेवार हुनेछ ।

संघीय तहमा थप अध्ययन एवं अनुसन्धान आवश्यक नपर्ने उजुरी-विशेष अनुरोधको हकमा उक्त उजुरी विशेष अनुरोध प्राप्त भएको १५ दिनभित्र उक्त उजुरी विशेष अनुरोध समाधान गर्ने समयसीमा रहनेछ भने थप अध्ययन

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

एवं अनुसन्धान आवश्यक पर्ने उजुरी विशेष अनुरोधको हकमा उक्त उजुरी विशेष अनुरोध प्राप्त भएको ३० दिनभित्र उक्त उजुरी विशेष अनुरोधको समाधान गर्ने समयसीमा रहनेछ । उजुरीकर्तालाई तुरुन्तै वा निर्णय भएको ५ दिनभित्र उजुरीसम्बन्धी निर्णय परिणामबारे जानकारी गराईने छ । विशेष अनुरोधहरूका लागि संयन्त्र ः यदि उजुरीकर्तालाई आफ्नो उजुरीको समाधान गरिएकोप्रति चित्त बुझेन भने निजले सो निर्णय विरुद्ध कुनै उपयुक्त अदालतमा मुद्दा हाल्न सक्नेछ ।

४.४.७ गुनासोका लागि सम्पर्क व्यक्तिहरु

परियोजनाले प्रत्येक तहमा एक जना गुनासो हेर्ने प्रमुख व्यक्ति तोकेको छ । परियोजनाबाट प्रभावित भएका व्यक्तीहरुले परियोजनामा उजुरी गर्ने बारे अवगत तथा सक्षम बनाउन र व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवार व्यक्तीहरुको लागि सम्पर्क विवरण निम्न बमोजिम रहेको छः

- स्थानीय तहः स्थानीय तहको न्यायिक समितिको अध्यक्ष (उप-मेयर), सम्पर्क विवरणहरु
- प्रदेश तहः प्रदेश परियोजना व्यवस्थापन एकाईका संयोजक, डिभिजनल वन अधिकृतको सम्पर्क विवरणहरु
- सङ्घीय परियोजना व्यवस्थापन एकाईका परियोजना संयोजक, सम्पर्क विवरणहरु

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची १. तालिम / गोष्ठी / अन्तरक्रिया/ सभा / सम्मेलन बारेको अभिलेख

यस समृद्धिकालागि वन परियोजना अन्तर्गत सञ्चालन गरिएका विभिन्न तालिम / गोष्ठी / अन्तरक्रिया/ सभा / सम्मेलन आदि बारे प्रमाण सहितको निम्नानुसारका विवरणहरु राख्नु पर्नेछः

कार्यक्रमको नामः

कार्यक्रमको उद्देश्यः

कार्यक्रम सञ्चालन भएको स्थानः

कार्यक्रम सञ्चालन भएको मिति / अवधिः

सहभागीहरुको संख्याः

सहभागी महिलाहरुको संख्याः

सहभागी पुरुषहरुको संख्याः

सहभागी अन्यको संख्याः

सहभागीहरुको जात/जातीको आधारमा संख्याः

दलित —

जनजाती —

मधेशी -

मुस्लिम —

ब्राह्मण/क्षेत्री -

अन्य -

कार्यक्रमसँग सम्बन्धित परियोजना सम्भागः

कार्यक्रमसँग सम्बन्धित परियोजना सूचांकः

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची २ सम्बर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्ययोजना नविकरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरुको विवरण

डिभिजन वन कार्यालयको नाम:

जिल्ला:

प्रदेश:

सि. न.	वन व्यवस्थापनको किसिम (सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कबुलियत वन)	वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	वनको क्षेत्रफल (हेक्टर)	समुहसंग आवद्ध घरधुरीको संख्या	उपभोक्ता समूहलाई वन हस्तान्तरण गरिएको मिति	उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गरिएको वन नविकरण स्वीकृत भएको मिति	नविकरण बहाल रहने अन्तिम मिति	समुहसंग आवद्ध जनसंख्या	समुहसंग आवद्ध जनसंख्याको लैंगिक विवरण			समुहसंग आवद्ध जनसंख्याको जात/जातिको विवरण						सब-डिभिजन	
										पुरुष	महिला	अन्य	दलित	जन/जाति	मधेसी	मुस्लिम	ब्राह्मिन/क्षेत्री	अन्य		

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची ३ : सम्बर्धन प्रणालीबाट निर्दिष्ट समुदायमा आधारित वनको नया कार्य योजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण गरिएका वन उपभोक्ता समूहहरुको विवरण

डिभिजन वन कार्यालयको नाम:

जिल्ला:

प्रदेश:

सि. न.	वन व्यवस्थापनको किसिम (सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कबुलियत वन)	वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	वनको क्षेत्रफल (हेक्टर)	समुहसंग आवद्ध घरधुरीको संख्या	उपभोक्ता समूहलाई वन हस्तान्तरण गरिएको मिति	कार्य योजना बहाल रहने अन्तिम मिति	समुहसंग आवद्ध जनसंख्या	समुहसंग आवद्ध जनसंख्याको लैंगिक विवरण			समुहसंग आवद्ध जनसंख्याको जात/जातिको विवरण						सब-डिभिजन	
									पुरुष	महिला	अन्य	दलित	जन/जाति	मधेसी	मुस्लिम	ब्राह्मिन/क्षेत्री	अन्य		

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची ४ : समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत भएका उपलब्धिहरू

आ. ब. २०८०/२०८१

डिभिजन वन कार्यालयको नाम:

जिल्ला:

प्रदेश:

सि. न.	वन व्यवस्थापनको किसिम (सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कबुलियत वन)	वन उपभोक्ता समितिको		प्राप्त भएको अनुदान रकम (रु.)	अनुदान कार्यक्रमले ढाकेको क्षेत्रफल (हेक्टर)	लाभान्वित घरधुरी संख्या	लाभान्वित जनसंख्या				जात/जतिको आधारमा लाभान्वित जनसंख्याको वर्गीकरण					अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत संचालन भएका क्रियाकलापको विवरण
		नाम	ठेगाना				कुल	महिला	पुरुष	अन्य	दलित	जनजाती	मधेसी	मुस्लिम	ब्राह्मिन/क्षेत्री	

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची ५ वित्तीय प्रतिबेदनका फारमहरु

Statement of Expenditure for Category 2(c) of the SCF Loan agreement and Categories 2a, 2b, and 2c of the SCF Grant															
Forest for Prosperity REDD Implementation Center Statement Of Expenditure															
Attachment 3 - Statement of Expenditures for Catagories 2 (c) of the SCF Loan Agreement and Catagories 2(a), 2(b) and 2 (c) of the SCF Grant												Date:			
Payment made during t												TF no	796 & OB 2488		
												Application no	Not Applicable		
The following expenditures have been incurred during the retroactive financing period (please tick)												Category no			
No															
The following expenditures have been incurred during before the closing date of the credit (please tick)												Page no			
Yes															
1	2	3	4			5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Item no.	Name of Participating Provinces and Participating Municipalities	Purpose of Transfer with reference no.	Break-up amount of goods, Services, training and operating cost (NPR)			Whether expenditures reported as per DFIL and POM (Y/N)	Total Transfer amount (original+amendment) NPR	Payment reference number and period	Total payment amount (NPR)	% Finance d by the Bank	Amount paid by participating provinces and Participating Municipalities (Y/N)	Expenditure Amount Eligible for Financing (NPR)	Date of Payment	Remarks	Amount claimed (which should be equal to no. 11) NPR
			Goods	Works	Consulting Services, Non Consulting Services, Trainig & Workshop										
									-	100%		-			-
									-	100%		-			-
									-	100%		-			-
									-	100%		-			-
									-	100%		-			-
	Total		-	-	-	-	-	-	-		-	-			-
														Total	-
फारम भर्ने तरिका															
१	सिरिअल नं लेखे					८	भौचरबाट खर्च भएको बजेट खर्चको रकम लेखे								
२	प्रदेश वा स्थानीय तहको नाम लेखे					९	विश्व बैंकले व्यहोने प्रतिशत लेखे								
३	रकम ट्रान्सफर भएर खातामा आएको उद्देश्य र रेफरेन्स नं केहि भए लेखे					१०	स्थानीय तह र प्रदेशले भुक्तानी दिएको हो वा होइन लेखे								
४	कुन खर्चको प्रकारमा पर्छ छानेर खर्च रकम लेखे					११	कोष्ठ नं ९ र १० गुणन गरेर लेखे								
५	सम्झौता र आयोजना संचालन निर्देशिका अनुसार भए वा नभएको लेखे					१२	भुक्तानी मिति लेखे								
६	भौचरबाट खर्च भएको बजेट खर्चको रकम लेखे					१३	कैफियत भएमा लेखे								
७	भौचर नं र मिति लेखे					१४	सोधभर्ना माग गरेको रकम लेखे (कोष्ठ नं ११ र यो कोष्ठ १४ को रकम बराबर हुनुपर्छ)								

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

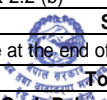
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Government of Nepal
Ministry of Forests and Environment
FIP programme(SCF Grant No.TF OB 2796 & SCF loan No.TF OB 2488
Summary of Sources and Uses of Funds

FY:
Reporting Period :

Amount in NPR

Description	Notes to Account	Cumulative up to	Fiscal Year				Cumulative to date
			1st Trimester	2nd Trimester	3rd Trimester	Year-to-date	
Annual Budget Allocation GoN Source						-	-
Annual Budget Allocation IDA Grant						-	-
Annual Budget Allocation IDA Loan						-	-
Total Allocation		-	-	-	-	-	-
A. Opening Cash/Bank Balance						-	-
balance of previous trimester						-	-
B. Receipts						-	-
GoN Fund						-	-
GoN Reimbursable Fund						-	-
IDA Grant		-				-	-
IDA Loan		-				-	-
Sub total		-	-	-	-	-	-
Total (A+B)		-	-	-	-	-	-
C. Uses of Funds by Category						-	-
1(a) Goods, Works, Non-consulting Services, and Training under Part 1						-	-
1(b) Incremental Operating Costs						-	-
1(c) Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services and Training under Part 3.1, 3.2(a) and 4						-	-
2(a) Transfer to the Participating Provinces and Municipalities for Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services & Training under Part						-	-
2(b) Transfer to the Participating Provinces and Municipalities for Incremental Operating Costs under Part 4 Services & Training under Part 2						-	-
2(c) Municipalities for Goods, Works, Non-consulting Services, Consulting Services & Training under Part 2.1(b) & (c), 2.2 3.1 and 4						-	-
3 Sub-loans under Part 3.2 (b)		-	-	-	-	-	-
4(a) CBFM Grants under Part 2.1(a)		-	-	-	-	-	-
4(b) Plantation Grants under Part 2.2 (b)		-	-	-	-	-	-
Sub Total		-	-	-	-	-	-
D. Freezed Account (unspent balance at the end of FY)						-	-
Total (C+D)		-	-	-	-	-	-
Closing Cash Balance (B-C-D)		-	-	-	-	-	-

Account Officer

Chief,

Budget Allocation Report
 Implementation Progress Report Trimester FMR
 Note 3

Ministry of Forests and Environment
FIP programme(SCF Grant No.TF OB 2796 & SCF loan No.TF OB 2488
FY:

Trimesterwise Budget Allocation by Funding Source

Reporting Period:

Amount in NPR

Budget Head	Description	Annual Budget Allocation				1st. Trimester Budget Allocation				2nd. Trimester Budget Allocation				3rd. Trimester Budget Allocation				
		GON	IDA grant	loan	Total	GON	IDA	loan	Total	GON	IDA	loan	Total	GON	IDA	loan	Total	
	Total	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Account Officer

Chief,

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
I. WB VISION/STRATEGIC OBJECTIVES					
Be in line with WB's vision?	High	Yes	Low	Medium	Social risks could happen if inclusion is not part of the objectives
Be supportive of WB's strategic objectives?	High	Yes	low	medium	Social risks could happen if inclusion is not part of the objectives
II. FFPP KEY PRINCIPLES FOR SUSTAINABILITY and IMPROVED LIVELIHOOD					
Will the project meet the objectives to improved sustainable forest management	Medium	Yes	low	medium	Inadequate inclusion when policy making and their voices are left behind and unheard
Will it support to increase benefits from forests and contribute to net Greenhouse Gas Emissions (GHG)	Medium	Yes	medium	medium	Target beneficiaries and marginalized groups may not benefit directly
Will it support the livelihoods and forest management along with other project interventions	Medium	Yes	low	medium	Inclusive participation needs to be addressed
III REDD IC VISION/STRATEGIC OBJECTIVES					
Will this project complement to meet the objectives and strategies of REDD IC?	High	Yes	low	medium	REDD IC GESI implementation
Supports in reducing carbon emission, enhance carbon stocks and ecosystem resilience through mitigation and adaptation approaches	Medium	Yes	Medium	High	Mitigation measures to be adopted to minimize carbon emission and inclusive planning is necessary
Improve resource tenure and ensure fair and equitable sharing of carbon and non carbon benefits of forest among right holders, women, IPs, Madhesis, Dalits and	Medium	Yes	Medium	High	Target beneficiaries not getting direct benefits and right holders not having resources may be left behind

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

forest dependent local communities					
------------------------------------	--	--	--	--	--

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
Increase livelihood assets and diversify employment opportunities of women, IPs, Madhesis, Dalits and forest dependent local communities	Medium	Yes	Medium	Medium	Inclusive participation may increase the environmental and social risks
Improve and harmonizes policy and legal frameworks	High	Yes	low	Medium	Policy and legal frameworks not supporting inclusion
Improve national forest monitoring system with robust measurement, monitoring, reporting and verification mechanisms	High	Yes	Medium	Medium	FFPP increasing the prosoperty and change in livelihood not measured
ESS 1: Assessment and Management of Environmental and Social Risks and Impacts					
1.1 This project will identify, evaluate and manage the environment and social risks and impacts of the project in a manner consistent with the ESSs.	High	Yes	Low	Medium	Inclusive participation not happening
1.2 It will adopt a mitigation approach	High	Yes	Low	Medium	Inclusive participation not happening
1.2.1 Anticipate in avoiding risks and impacts	High	Yes	Medium	Medium	Both sites and inclusive participation not identified
1.2.2 where avoidance is not possible, it will minimize or reduce risks and impacts to acceptable level	Medium	Yes	Medium	Medium	Both sites and inclusive participation not identified
1.2.3 Once risks and impacts have been minimized or reduced, mitigate;	Medium	Yes	Low	Medium	Inclusive decision and leadership further needs to be developed
1.2.4 Where significant residual impacts remain, compensate for or offset them, where technically and financially feasible	Low	Yes	Medium	Medium	Mitigation efforts to be strengthened with inclusive participation

Handwritten signature

Handwritten signature

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

1.3 adopt differentiated measures so that adverse impacts do not fall disproportionately on the disadvantaged or vulnerable, and they are not disadvantaged in sharing development benefits and opportunities resulting from the project.	Medium	Yes	Medium	High	Both environmental and social risks are there and vulnerable groups identification and their needs to be addressed
---	--------	-----	--------	------	--

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
1.4 utilize national environmental and social institutions, systems, laws, regulations and procedures in the assessment, development and implementation of projects, whenever appropriate.	High	Yes	Medium	medium	Policies and practices not being inclusive
1.5 promote improved environmental and social performance, in ways which recognize and enhance Borrower capacity	Medium	Yes	Low	Medium	When the mitigation measures are applied only environmental issues could be solved and social risk only to some extent, so need to mitigate social risks
ESS 2: Labor and Working Conditions					
2.1 promote safety and health at work.	high	Yes	Low	High	Ensure to implement and promote safety and health at work to minimize health and safety hazards. Groups to be identified and risk mapping to be done
2.2 promote the fair treatment, non discrimination and equal opportunity of project workers	High	Yes	Medium	High	Social exclusion and marginalized groups voices to their rights to safety initiated through awareness raining
2.3 protect project workers, including vulnerable workers such as women, persons with disabilities, children (of working age, in accordance with this ESS) and migrant workers, contracted workers, community workers and primary supply workers, as appropriate.	High	Yes	Medium	High	Ensure to conduct screening that under aged groups are not involved in any work and ensure wage equality as much as possible
2.4 prevent the use of all forms of forced labor and child labor	High	Yes	Low	High	While screening for activities ensure that forced labor and child labor will not be done or used
Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
2.5 support the principles of freedom of association and collective bargaining of project	Medium	Yes	Low	High	Rights approaches and LMP to be shared and code of conduct prepared as per the national law

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

workers in a manner consistent with national law.					
2.6 provide project workers with accessible means to raise workplace concerns.	High	Yes	Low	Medium	Train staff in OHS and assess their safety needs and ensure equal opportunity for all staff
ESS 3: Resource Efficiency and Pollution Prevention and Management					
3.1 promote the sustainable use of resources, including energy, water and raw materials.	High	Yes	Medium	Medium	Minimize the pollution and do waste management and ensure while screening that it will not have negative impact on the environment
3.2 avoid or minimize adverse impacts on human health and the environment by avoiding or minimizing pollution from project activities.	High	Yes	Low	Medium	Same as above
3.3 avoid or minimize project-related emissions of short and long-lived climate pollutants.	High	Yes	Medium	High	Climate related issues and mitigation measures to be implemented
3.4 avoid or minimize generation of hazardous and non-hazardous waste.	medium	Yes	High	High	Safety measures and training to be provided after screening the hazardous and non hazardous types
3.5 minimize and manage the risks and impacts associated with pesticide use.	medium	Yes	High	High	Health measures and chemical fertilizer promotion to be addressed and promote organic farming

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
ESS 4: Community Health and Safety					
4.1 anticipate and avoid adverse impacts on the health and safety of project-affected communities during the project life cycle from both routine and nonroutine circumstances.	Medium	Yes	Low	High	Screening and mapping of adverse impacts on the health and safety to be done and use code of conduct to minimize the health and safety issues

Handwritten signature

Handwritten signature

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

4.2 promote quality and safety, and considerations relating to climate change, in the design and construction of infrastructure, including dams.	High	Yes	High	High	Mitigation measures for safety considerations developed as code of conduct
4.3 avoid or minimize community exposure to project-related traffic and road safety risks, diseases and hazardous materials.	Low	Yes	Low	High	Mapping of hazardous materials and conduct risk assessment for precautionary measures
4.4 have in place effective measures to address emergency events	High	Yes	Low	Medium	Risk assessment analysis and mitigation measures adopted and awareness built among the stakeholders
4.5 ensure that the safeguarding of personnel and property is carried out in a manner that avoids or minimizes risks to the project-affected communities.	High	Yes	Low	Medium	Awareness and risk impact to be analyzed and have code of conduct
ESS 5: Land Acquisition, Restrictions on Land Use and Involuntary Resettlement					
5.1 avoid involuntary resettlement or, when unavoidable, minimize involuntary resettlement by exploring project design alternatives.	Low	Not applicable	Low	Medium	This project will not address resettlement issues but may work and address the issues of already resettled by the government
5.2 avoid forced eviction	Low	Not Applicable	High	High	Same as above

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
 केन्द्र प्रमुख
 सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
5.3 mitigate unavoidable adverse social and economic impacts from land acquisition or restrictions on land use by: (a) providing timely compensation for loss of assets at replacement	medium	Not applicable	High	high	Screening to be done if such incidence would occur or not and try to avoid
ESS 6: Biodiversity Conservation and Sustainable Management of Living Natural Resources					
6.1 protect and conserve biodiversity and habitats.	High	Yes	Low	High	Participation and site selection significant to conservation and habitat management to be ensured and marginalized groups do not suffer
6.2 apply the mitigation hierarchy and the precautionary approach in the design and implementation of projects that could have an impact on biodiversity.	High	Yes	Medium	High	Conduct screening and biodiversity assessment with peoples participation and inclusion
6.3 promote the sustainable management of living natural resources	High	Yes	Medium	High	Same as above
6.4 support livelihoods of local communities, including Indigenous Peoples, and inclusive economic development, through the adoption of practices that integrate conservation needs and development priorities	High	Yes	High	High	Ensure inclusive participation and marginalized groups 30-50 participation ensured
ESS 7: Indigenous Peoples/Sub-Saharan African Historically Underserved Traditional Local Communities					
7.1 ensure that the development process fosters full respect for the human rights, dignity, aspirations, identity, culture, and	High	Yes	Medium	High	Awareness and participation ensured to increase to address the human rights and support in conserving social cultural norms

Handwritten signature in blue ink.

Handwritten signature in blue ink.

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

natural resource based livelihoods of Indigenous Peoples/Sub-Saharan African Historically Underserved Traditional Local Communities					
---	--	--	--	--	--

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
7.2 avoid adverse impacts of projects on Indigenous Peoples Historically Underserved Traditional Local Communities, or when avoidance is not possible, to minimize, mitigate and/or compensate for such impacts.	High	Yes	Medium	High	If the project will create high to medium environmental impact then may need to carry out IEE or EIA Ensure to conserve social practices and respect the values and beliefs
7.3 promote sustainable development benefits and opportunities for Indigenous Peoples Historically Underserved Traditional Local Communities in a manner that is accessible, culturally appropriate and inclusive.	High	Yes	Medium	High	If the project will create high to medium environmental impact then may need to carry out IEE or EIA Ensure to conserve social practices and respect the values and beliefs
7.4 improve project design and promote local support by establishing and maintaining an ongoing relationship based on meaningful consultation with the Indigenous Peoples Historically Underserved Traditional Local Communities affected by a project throughout the project's life cycle.	High	Yes	High	High	If the project will create high to medium environmental impact then may need to carry out IEE or EIA Ensure equal participation of IPP and respect their social and cultural norms and values
7.5 obtain the Free, Prior, and Informed Consent (FPIC) of affected Indigenous Peoples Historically Underserved Traditional Local Communities in the three circumstances described in this ESS.	High	Yes	Low	High	FPIC for each activity to be taken and address the controversial issues if it exists

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

7.6 recognize, respect and preserve the culture, knowledge, and practices of Indigenous Peoples Underserved Traditional Local Communities, and to provide them with an opportunity to adapt to changing conditions in a manner and in a timeframe acceptable to them.	High	Yes	Low	High	Document all the social norms, values and practices to mitigate and address risk factors and ensure their full participation in each activities
---	------	-----	-----	------	---

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
ESS 8: Cultural Heritage					
8.1 protect cultural heritage from the adverse impacts of project activities and support its preservation.	High	Yes	Low	High	Document and map out the cultural heritage sites and minimize to reduce the negative impacts
8.2 address cultural heritage as an integral aspect of sustainable development.	High	Yes	Low	High	Facilitate in equal and inclusive participation to conserve cultural heritage for sustainable development
8.3 promote meaningful consultation with stakeholders regarding cultural heritage.	High	Yes	Low	High	Ensure inclusive participation
8.4 promote the equitable sharing of benefits from the use of cultural heritage.	High	Yes	Low	High	Ensure inclusive participation
ESS 9: Financial Intermediaries					
9.1 set out how the FI will assess and manage environmental and social risks and impacts associated with the sub projects it finances.	High	Yes	Low	High	Sufficient budget to be allocated
9.2 promote good environmental and social	High	Yes	Low	High	Sufficient budget to be allocated

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

management practices in the subprojects the FI finances.					
9.3 promote good environmental and sound human resources management within the FI.	High	Yes	Low	High	Sufficient budget to be allocated
ESS 10: Stakeholder Engagement and Information Disclosure					
10.1 establish a systematic approach to stakeholder engagement that will help Borrowers identify stakeholders and build and maintain a constructive relationship with them, in particular project-affected parties.	High	Yes	Low	High	Develop code of conduct to ensure stakeholder engagement and awareness raising to be conducted
10.2 assess the level of stakeholder interest and support for the project and to enable stakeholders' views to be taken into account in project design and environmental and social performance.	High	Yes	Low	High	Impact mapping of stakeholder engaged and awareness raising

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

Would the project, if implemented?	Relevance Categories	Yes/No/Not applicable	Environmental risk	Social Risk	Remarks
10.3 promote and provide means for effective and inclusive engagement with project-affected parties throughout the project life cycle on issues that could potentially affect them.	High	Yes	Low	High	Stakeholder mapping and ensure inclusion for effective participation in all levels
10.4 environmental and social risks and impacts is disclosed to stakeholders in a timely, understandable, accessible and appropriate manner and format.	High	Yes	High	High	

Note:

Relevance category: High: high relevant to the FFPP; Medium: relevant to the FFPP : Low: Not relevant or very less relevant .

Yes: Align to the World Bank and REDD IC objectives and outcomes.

No: Not directly align with World Bank and REDD IC objectives and outcomes.

Not relevant: No any intervention through this project such as involuntary settlement or forced evacuation.

Environment and social risks – High, Medium and low are observed while screening of the impact then do majority of risk mitigation as per Annex 7. If the environmental risks are high and medium then the project needs to conduct IEE or EIA.

Note पुनश्च: माथिको फारम भर्ने तरिकाको लागि वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा विज्ञको सहयोग लिन सकिनेछ ।

Relevance category: High: high relevant to the FFPP; Medium: relevant to the FFPP : Low: Not relevant or very less relevant .

Yes: Align to the World Bank and REDD IC objectives and outcomes.

No: Not directly align with World Bank and REDD IC objectives and outcomes.

Not relevant: No any intervention through this project such as involuntary settlement or forced evacuation.

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
केन्द्र प्रमुख
सह-सचिव (प्रा.)

अनुसूची ७: ESS screening process and verification

Activity	Positive Social Impacts	Adverse Social Impacts	Positive Environmental Impacts	Adverse environmental Impacts	Project Mitigation Measures	Responsible
Environmental and Social Impacts of Component 1 and Mitigation Measures						
Policy & capacity building support for new government structures and processes for sustainable forest management						
Policy and strategy development	Inclusion of IPs and other disadvantaged groups in policy process	Lack of inclusive engagement in the policy process of disadvantaged groups	Provincial and Local Government policies and strategies fully in line with local conditions and priorities	None	Ensuring 'voice' of disadvantaged groups through effective stakeholder engagement	
Forest regulations and standards development	Inclusion of IPs and other disadvantaged groups in policy process	Lack of inclusive engagement in the process of disadvantaged groups.	Regulations and standards meet international norms e.g. ESSs and Nepal's national Standards	None	Ensuring 'voice' of disadvantaged groups through effective stakeholder engagement	
Contribution to Nepal's international commitments	Sharing Nepal's achievements on inclusive CBFM more widely. Providing 'voice' for CBFM beneficiaries		Sharing Nepal's achievements in reducing forest degradation and environmental conservation more widely and providing 'voice' for beneficiaries		None required	
Forest product Certification	Safeguarding social standards in forest product production e.g. SFM	Restrictions on traditional forest product use (especially at household level).	Safeguarding environmental standards in forest product production e.g. SFM	None	Ensure that mandatory certification is primarily for traded products – not household or traditional consumption	
Capacity building (technical)	Greater capacity amongst socially excluded groups (and women) on technical forestry issues	Women and other marginalized groups excluded from 'technical' decision-making	Better implementation of environmentally sound practices in SFM		Ensure socially inclusive training events	
Capacity building (governance)	Better awareness across all stakeholder groups of implications of Federalism for the forestry sector. Improved capacity of Local and Provincial Governments to take socially and environmentally appropriate decisions.	Lack of involvement of women and marginalized groups in capacity building events	More environmentally sound decision-making by Local and Provincial Governments and of their responsibilities in the forest sector		Project support will ensure that there is greater understanding of the social and environmental responsibilities of all levels of government under the Federal system.	
GESI strategy and action plan development	Greater awareness and gender-positive decision making in the forestry sector		Women with greater awareness, capacity and decision-making roles for forest sector environmental issues		Project will ensure that GESI implications are built into forest sector systems and institutions.	

ESMF and safeguards capacity building	Ability of all groups to understand and implement ESMF with benefits for socially excluded groups	Lack of involvement of women and marginalized groups in capacity building events	Ability of all groups to understand ESMF with environmental safeguards being implemented		Ensure social inclusion in ESMF capacity development eve	
GRM implementation	Ability of marginalized and excluded groups to raise 'voice' regarding project-related issues		Environmental issues able to be tackled through a formal redress process		Project will support GRM throughout its duration building on existing systems (e.g. Local Government Judicial Committees) to ensure Effective institutionalization of GRM	
MIS development	Better data sharing on social aspects of the forest sector leading to more socially appropriate decision-making	Lack of disaggregated data e.g. on gender, other social groupings leading to biased decision making	Better data sharing on environmental aspects of the forest sector leading to more socially appropriate decisionmaking	Lack of some kinds of environmental information in the MIS system	System to be developed so that it is comprehensive enough to capture all critically necessary social and environmental indicators and measures	
Guidelines for local government land use planning and sector planning	Participation of disadvantaged and excluded communities in Local Government decision-making through deliberative processes	Exclusion of IPs and other disadvantaged groups in critical decision-making processes	Environmental considerations and safeguards taken into consideration in Local Government land use and forest sector planning processes	Economic or politically favorable decisions may have adverse environmental impacts	Project guidelines will support deliberate and inclusive decision making based on evidence and a formal, transparent process.	
EA guidelines and standards development	None	Social impacts may be marginalized at the expense of maintaining environmental standards	Application of best practices in environmental standards for forestry		Ensuring a balance between environmental and social requirements of standards and guidelines	
Capacity support for M&E	Better awareness and accountability of socially disadvantaged groups on project activities	Lack of involvement of women and marginalized groups in capacity building events	Ongoing monitoring of environmental issues relating to project activities		M&E system to encompass social and environmental monitoring indicators	
Capacity support for financial management	Potential for GESI sensitive budgeting	Lack of involvement of women and marginalized groups in capacity building events			Ensure social inclusion in financial capacity development and support provision (i.e. not just men)	
Support for Forest, Environment & Disaster Sections of Municipalities	Deliberative decision making by Local Governments will favour social inclusion and use of evidence.	Lack of involvement of women and marginalized groups in Local Government Forest,	Deliberative decision making by Local Governments bringing together environmental		Support for social inclusion and engagement of women in Local Governments	

	Capacity, tools and resources for Local Governments to engage better with civil society including communities, IPs and other groups	Environment and Disaster sections.	decision-making e.g. links between forest, climate, disaster etc.			
Support for activities linking with DGM (through FE&D Sections)	Strengthening the role of IPs and communities in project and forest sector decision-making by enhancing capacities and awareness	Potential elite capture of DGM supported subprojects and/or other activities	Greater awareness of environmental issues from the perspective of IPs and communities relating to forest sector.		Adoption by DGM project of this ESMF and any relevant practices, systems and procedures coming out of its application	

Environmental and Social Impacts of Component 2 Activities and Mitigation Measures

Activity	Positive Social Impacts	Adverse Social impact	Positive Environmental Impacts	Adverse Environment impact	Suggested mitigations measures	Responsible
Community-based sustainable forest management and smallholder forest plantations						
Group formation & handover of forest (to new CF and CFM groups) including operational plan and constitution preparation	Community coherence and 'voice' over management of a common resource. Long-term benefits from forest products and environmental services	Possible exclusion or omission of disadvantaged groups/households during the handover and group formation process due to elite capture.	Forest conservation and reduced forest degradation (based on +30 years of best practice). Enhanced environmental services	None	<ul style="list-style-type: none"> • Ensure strict adherence to CF guidelines for this which aim to ensure no social exclusion. • Service providers to provide social mobilization role during group formation. 	•
Sustainable Forest Management Plan Preparation for existing CF and CFM groups	Increased output of forest products to bring group incomes and benefits.	<ul style="list-style-type: none"> • Possible exclusion of disadvantaged groups from access to forest products e.g. charcoal, fuelwood, medicinal plants or traditional grazers. • Forest management viewed as a 'technical' or professional role which excludes many local people including women and disadvantaged social groups. • Shift towards timber production for commercial benefits rather than for local and/or subsistence use. 	Managed forest will be biologically more diverse and productive. Control of invasive and alien species. Reduction in illegal activities due to enhance availability of forest products. Enhanced carbon sequestration.	<ul style="list-style-type: none"> • Potential to shift forest composition towards monocultures by favoring most valuable species in forest management planning. • Sal (<i>Shorea robusta</i>) tree species (hard wood timber) focused management leading to disappearance of soft wood species (useful for many other purposes e.g. wood carving, furniture, beehive) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ensure that capacity for forest management planning is not exclusive to trained foresters. • Management plans to make provision for local needs as well as commercial forest products. • Management plan to ensure provisions for biodiversity conservation and enhancement and meeting approved standards and guidelines. • New and revised constitutions and operational plans are 	•

		<ul style="list-style-type: none"> Carbon benefits for communities not realized. 			subject to Strategic Environmental and Social Assessment (SESA)	
Leasehold forest group formation and handover OP & constitution preparation including operational plan and constitution preparation	Access to forest resources and use of forest land for poor and disadvantaged households	Possible elite capture	Forest conservation and reduced forest degradation (based on +30 years of best practice). Enhanced environmental services	Promotion of exotic forage, fodder, and tree species in leasehold forest affects/impacts biodiversity.	<ul style="list-style-type: none"> Ensure strict adherence to LHF guidelines for this which aim to ensure no social exclusion. Service providers to provide social mobilization role during group formation. 	•
Capacity support for CBFM groups on gender and social inclusion	Enhanced voice and capacity for disadvantaged and marginalized groups. More equitable benefit sharing within CBFM groups. Greater awareness amongst other group members of GESI issues leading to enhance group governance.	None	Less conflict within groups resulting in more effective forest conservation and management.	None	<ul style="list-style-type: none"> Ensure that service providers are carrying out this capacity building role effectively. 	•
Land allocation with fodder management and NTFPs and livestock support inside CBFM areas (for Dalits/women)	Direct benefits from the forest for disadvantaged groups especially Dalits and women-headed households	Potential elite capture by non-poor, non-Dalit	Enhanced forest conservation and environmental services	Loss of natural <i>regeneration</i> due to cultivation of NTFPs such as lemon grass, citronella etc.	<ul style="list-style-type: none"> Process to be carefully managed by experienced service providers with subsequent monitoring by CBFM groups themselves and by service providers. 	•
Safety and security fund for CBFM groups	Provision for disadvantaged households/groups at times of crisis. Through fund matching by local governments, enhanced financial resources flowing to disadvantaged households.	Potential for elite capture.	Nothing specific, although households may become less dependent on damaging practices with enhanced security e.g. illegal harvesting	None	<ul style="list-style-type: none"> Ensure careful management of this by Local Governments, supported and monitored by service providers and keeping in place an effective GRM in cases of dispute. 	•
SFM demonstrations by CBFM groups.	Capacity development on SFM for a wide range of stakeholders including disadvantaged groups	Shift towards timber production for commercial benefits rather than for local	More effective ways to implement SFM through learning by doing.	Potential to shift forest composition towards	<ul style="list-style-type: none"> Effective capacity support by sub-division staff and service providers. 	•

	and women.	and/or subsistence use.		monocultures by favoring most valuable species in forest management planning		
Plantation/agroforestry establishment (private land) with gender incentive	Asset creation for smallholder farmers with future income from timber sales. Incentive structure designed to transfer ownership to joint husband/wife will benefit women in the longer term and if husbands are absent.	Reduced labor requirements compared with arable cultivation may lead to loss of incomes for landless households. May lead to fragmentation of agricultural land and loss of food security if too many plantations are established. Only landowners can directly benefit from this (not landless)	Increased tree cover with resulting environmental services and carbon sequestration	Preferred species for planting not necessarily native e.g., eucalyptus, teak. Potential for groundwater impacts in some locations.	<ul style="list-style-type: none"> • Project only to provide support for non-invasive species. • Only smallholder plantations supported (not on large scale). • Landless households provided with access to public land (PLMGs) as a possible alternative. 	•
Pilot project for smallholder plantation certification e.g., W+, Plan Vivo, etc.	Ownership buildup among implementing agencies and specially women and marginal groups/ Understanding on the valuation of women plus and its importance in implementation of project activities including smallholder plantation etc.	Not significant adverse social impacts	Increased support to implement the activities for conservation and management of natural resources which resulting environmental services and carbon sequestration	Not significant adverse environmental impacts.	<ul style="list-style-type: none"> • Project only to provide support for aligning with project objectives (W+ and PV standards require this also). • Align with Project Gender Action Plan and ESMF. 	•
Group establishment & capacity support for public land management groups (Terai)	Access to land for agroforestry and tree planting for the poorest and most vulnerable groups in the Terai. Increased incomes especially for women headed households.	This activity may prevent land-grabbing by larger landowners. Bringing public land previously used as grazing land into agroforestry/ plantation invites conflict among PLMGs and local Community	Increased tree cover with resulting environmental services and carbon sequestration	Preferred species for planting not necessarily native e.g., eucalyptus, teak. Potential for groundwater impacts in some locations	<ul style="list-style-type: none"> • Service providers have a key role in identifying the beneficiary households, technical support, and monitoring. • PLMGs produce forage and fodder trees together with other crops on public land and sell it to local community. • Allocate other parts of the public land for grazing purpose until the plantations are established. 	•

Soil & water conservation linked with PLMGs	This will enhance climate resilience for the poorest households who are members of PLMGs.	None	Flood control and reduced land loss and soil erosion in flood prone areas adjacent to Terai rivers.	None	Careful design to activities to ensure that they only have positive benefits	
---	---	------	---	------	--	--

Environmental and Social Impacts of Component 3 Activities and Mitigation Measures-

Activity	Positive Social Impacts	Adverse Social Impacts	Positive Environmental Impacts	Adverse Environmental Impacts	Suggested mitigations measures	
Forest Enterprise Improvement and Development						
Preparation and implementation of landscape-level sustainable harvesting plans for CBFM areas.	Employment for local people leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety and health noncompliance may create a risk for forest workers. • Possibility for limited work opportunities for women and disadvantaged groups 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> • Harvested areas may not generate well unless strictly protected. • Invasive species may prevent natural regeneration. • Selection of the best timber trees for harvesting may change the natural forest biodiversity. • The possibility of overharvesting or uncontrolled harvesting leads to forest degradation. • Potential for oil & fuel spillages and noise pollution during harvesting. • Potential for extraction damage during harvesting. 	<ul style="list-style-type: none"> • Experience has shown that established CBFM groups have sufficient internal controls to avoid damaging practices. • All harvesting will only take place on the basis of approved harvesting plans with EA's carried out as required. Post-harvesting control of invasive species if required. • Training for workers (including women) to improve health and safety standards and to develop specific skills in timber harvesting and including proper disposal and management of fuel/oils. • Harvesting is not permitted in identified biological 'hotspots' in the forest or in important cultural areas. • Timber harvesting and extraction only take place during dry seasons to avoid soil damage and compaction. 	•
Sawmills and furniture/wood manufacturing	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for workers. • Worker's exploitation (Including sexual exploitation of female workers) Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> • Noise pollution • Wood waste disposal/dust • Fire hazards 	<ul style="list-style-type: none"> • Use wood waste for fuel Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters earmuffs. • Selection of enterprises for support depends on criteria including a framework to ensure labor conditions and provisions for preventing GBV in the workplace. 	•

					<ul style="list-style-type: none"> Investing in fire extinguishers or similar equipment is an important strategy in addressing fire hazards. 	
Veneer production	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for workers/ employees. Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> Possibility of Noise and dust pollution and wood waste disposal/dust. 	<ul style="list-style-type: none"> Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters, earmuffs. Enclosed machinery. Regular maintenance of machinery Increase conversion efficiency by modern equipment and operator skills training. Use wood waste for fuel Skills training to prevent accidents. 	<ul style="list-style-type: none">
Plywood manufacture	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> Noise and air pollution. Emission issues from dust particles, veneer dryers and adhesives Fire hazards Possibility of non-sustainable harvesting leading to deforestation and impact on the ecosystem 	<ul style="list-style-type: none"> Selection of enterprises for support depends on criteria including a framework to ensure labor conditions and provisions for preventing GBV in the workplace. Personal protective equipment will be provided for operators. e.g., masks, dust filters earmuffs. Enclosed machinery. Regular maintenance of machinery Investing in fire extinguisher or similar equipment is an important strategy in addressing fire hazards Increase conversion efficiency by modern equipment and operator skills training. Use wood waste for fuel. 	<ul style="list-style-type: none">
Wood treatment	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> Wastewater generation and management. Disposal and leakage of chemicals to ground water and rivers. 	<ul style="list-style-type: none"> Containment of wastewater to prevent leaching. Operator training in handling chemicals If required, a Pest Management Plan (PMP) which is applied for activities related to use, handling and storage of pesticides and herbicides in a manner that avoids/minimizes impacts on 	<ul style="list-style-type: none">

					human health and the environment will be prepared.	
Wood seasoning (drying)	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> • Increasing on-site wood fuel consumption • Fire hazards 	<ul style="list-style-type: none"> • Investing in fire extinguisher or similar equipment is an important strategy in addressing fire hazards 	•
Bamboo product manufacturing	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	Wood waste disposal/dust	<ul style="list-style-type: none"> • Use waste wood for fuel. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters earmuffs. 	•
Paper making	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> • Wastewater generation and water pollution (organic compounds) • Solid waste generation • Atmospheric emissions • Noise pollution 	<ul style="list-style-type: none"> • Project would not support large-scale paper making. • Other measures include containment of wastewater to prevent leaching and wastewater treatment. • Use of air- filters and scrubbers. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters, earmuffs. • Enclose machinery to reduce noise. 	•
Resin processing	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> • Wastewater generation and water pollution (organic compounds) • Wood waste disposal/dust 	<ul style="list-style-type: none"> • Containment of wastewater to prevent leaching. • Wastewater treatment Use of air-filters and scrubbers • Use wood waste for fuel. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters earmuffs. 	•

'Cutch' processing (from Acacia catechu)	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> • Wastewater generation and water pollution (organic compounds) • Atmospheric Emissions • Wood waste disposal/dust • Noise pollution 	<ul style="list-style-type: none"> • Containment of wastewater to prevent leaching. • Wastewater treatment Use of air-filters and scrubbers • Use wood waste for fuel. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters, earmuffs. • Enclose machinery 	•
Essential oil distillation	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> • Excessive firewood consumption leads to overcutting from nearby forests. • Smoke pollution. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ensure the firewood (if used) comes from sustainable managed forests. • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters, earmuffs. 	•
Bio-briquette making	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	<ul style="list-style-type: none"> • Wood waste disposal/dust 	<ul style="list-style-type: none"> • Personal protective equipment will be provided for operators e.g., masks, dust filters, earmuffs. 	•
Chiuri-based enterprises incl. beekeeping	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor working conditions may create a risk for employees/ workers. • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	None		
Cold storage facility for NTFPs	Employment for local people especially poor	<ul style="list-style-type: none"> • Safety, health noncompliance and poor 	More efficient utilization	None		

	and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	working conditions may create a risk for employees/ workers. <ul style="list-style-type: none"> • Worker's exploitation (including sexual exploitation of female workers). • Low paid jobs for poor people 	of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.			
Phytosanitary lab. for Testing	Employment for local people especially poor and disadvantaged households leading to cash incomes and 'green jobs' resulting in less outmigration.	Skilled employment opportunities may not be available to local people.	More efficient utilization of wood and other forest products will reduce pressure on forests for illegal logging.	None	<ul style="list-style-type: none"> • Preference to supporting enterprises that provide training opportunities for local workers to develop skills. 	<ul style="list-style-type: none"> •